

Αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου
κατώτατου μισθού και ημερομισθίου

ΑΘΗΝΑ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2022

Πίνακας περιεχομένων

1	Εισαγωγή.....	5
2	Τρέχουσα οικονομική συγκυρία	8
2.1	Αγορά εργασίας.....	8
2.2	Ευρωπαϊκό περιβάλλον.....	17
3	Ο κατώτατος μισθός στην Ελλάδα και την ΕΕ27	23
4	Ο ρόλος του κατώτατου μισθού στην Ελλάδα.....	28
4.1	Κατώτατος και μέσος μισθός στον ιδιωτικό τομέα	28
4.1.1	Πρόσφατες εξελίξεις μέσων και κατώτατων μισθών.....	28
4.1.2	Κατανομή μισθών.....	38
4.1.3	Ευαισθησία μέσου με κατώτατο μισθό – Οικονομετρική προσέγγιση	41
4.1.4	Συμπεράσματα	43
4.2	Μισθολογική ανισότητα.....	45
4.3	Παραγωγικότητα, ανταγωνιστικότητα και τιμές	47
4.4	Απασχόληση	57
4.5	Ομάδες που θα επηρεαστούν από αλλαγές στον κατώτατο μισθό	65
5	Συμπεράσματα	70
	Βιβλιογραφία	73
	Παράρτημα Α Πρόσθετοι Πίνακες και Διαγράμματα	74

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 2.1 Εξέλιξη αριθμού απασχολούμενων, ανέργων και οικονομικά μη ενεργών (εποχικά προσαρμοσμένα δεδομένα)	9
Διάγραμμα 2.2 Ετήσια μεταβολή απασχολούμενων μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα (%)	10
Διάγραμμα 2.3 Ηλικιακή σύνθεση μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα (%).....	11
Διάγραμμα 2.4 Ετήσιος ρυθμός μεταβολής μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα μερικής και πλήρους απασχόλησης (%)	12
Διάγραμμα 2.5 Μεριδία μισθωτών μερικής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα (%).....	13
Διάγραμμα 2.6 Ετήσια μεταβολή των μέσων εβδομαδιαίων ωρών απασχόλησης των μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα (λεπτά).....	14
Διάγραμμα 2.7 Μισθωτοί στον ιδιωτικό τομέα ανά κλάδο (επιλεγμένοι κλάδοι σε χιλ.)	16
Διάγραμμα 2.8 Παραγωγικότητα ανά ώρα εργασίας το 2020 (EE27_2020=100).....	19
Διάγραμμα 2.9 Ετήσια μεταβολή μοναδιαίου κόστους εργασίας (ULC) στο πλαίσιο της EE27 (%).....	21
Διάγραμμα 2.10 Πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία (REER) για την Ελλάδα (δείκτης, 2010=100).....	22
Διάγραμμα 3.1 Κατώτατος μισθός σε ευρώ, 2022	23
Διάγραμμα 3.2 Κατώτατος μισθός σε ισοδύναμα αγοραστικής δύναμης (ΙΑΔ), 2022	25
Διάγραμμα 3.3 Μεταβολή του κατώτατου μισθού (%),2020-2021.....	26
Διάγραμμα 3.4 Μεταβολή του κατώτατου μισθού (%),2021-2022.....	27
Διάγραμμα 4.1 Διαχρονική εξέλιξη μέσου ημερομισθίου και ετήσια μεταβολή.....	30
Διάγραμμα 4.2 Διαχρονική εξέλιξη μέσου ημερομισθίου ανά φύλο.....	31
Διάγραμμα 4.3 Κατώτατο ημερομίσθιο και κατώτατο προς μέσο ημερομίσθιο στον ιδιωτικό τομέα	32
Διάγραμμα 4.4 Δείκτης Kaitz ανά κλάδο, σε επιχειρήσεις με περισσότερους από 10 εργαζόμενους.....	33
Διάγραμμα 4.5 Δείκτης Kaitz ανά κλάδο, σε επιχειρήσεις με λιγότερους από 10 εργαζόμενους.....	34
Διάγραμμα 4.6 Δείκτης Kaitz ανά κλάδο στη μεταποίηση, σε επιχειρήσεις με περισσότερους από 10 εργαζόμενους	35
Διάγραμμα 4.7 Δείκτης Kaitz ανά κλάδο, σε επιχειρήσεις με περισσότερους από 10 εργαζόμενους, 2020-2021.....	37
Διάγραμμα 4.8 Δείκτης Kaitz ανά κλάδο, σε επιχειρήσεις με λιγότερους από 10 εργαζόμενους, 2020-2021.....	38
Διάγραμμα 4.9 Κατανομή μηνιαίων αποδοχών στον ιδιωτικό τομέα.....	39

Διάγραμμα 4.10 Μεταβολή στην κατανομή μηνιαίων αποδοχών στον ιδιωτικό τομέα	40
Διάγραμμα 4.11 Μισθοί και παραγωγικότητα ανά ώρα εργασίας	48
Διάγραμμα 4.12 ΠΣΣΙ με βάση το μοναδιαίο κόστος εργασίας για Ελλάδα και επιλεγμένες χώρες.....	53
Διάγραμμα 4.13 Μισθοί και ΠΣΣΙ με βάση το μοναδιαίο κόστος εργασίας στο σύνολο της οικονομίας.....	54
Διάγραμμα 4.14 Μισθοί και ΠΣΣΙ με βάση το δείκτη τιμών καταναλωτή.....	55
Διάγραμμα 4.15 Πληθωρισμός επιλεγμένων ομάδων, 2021	56
Διάγραμμα 4.16 Απασχόληση ανά φύλο και κατώτατο ημερομίσθιο	58
Διάγραμμα 4.17 Μέσο ημερομίσθιο και συνολική απασχόληση.....	59
Διάγραμμα 4.18 Μέσοι μισθοί και απασχολούμενοι ανά ηλικία	60
Διάγραμμα 4.19 Επίδραση του κατώτατου μισθού στη συνολική απασχόληση ανάλογα το μέγεθος της μεταβολής του ΑΕΠ	63
Διάγραμμα 4.20 Επίδραση του κατώτατου μισθού στη απασχόληση των μικρών επιχειρήσεων ανάλογα το μέγεθος της μεταβολής του ΑΕΠ	64

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 2.1 Δείκτες μέτρησης των επιπτώσεων της πανδημίας στην αγορά εργασίας.....	14
Πίνακας 2.2 Ετήσια μεταβολή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (κκαΕΠ).....	18
Πίνακας 2.3 Ετήσια μεταβολή του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (%).....	20
Πίνακας 4.1 Ελαστικότητα μέσου προς κατώτατο μισθό ανά φύλο, είδος απασχόλησης και μέγεθος επιχειρήσεων	42
Πίνακας 4.2 Ελαστικότητα μέσου προς κατώτατο μισθό ανά κλάδο και μέγεθος επιχειρήσεων.....	43
Πίνακας 4.3 Μισθολογική ανισότητα ανά φύλο.....	46
Πίνακας 4.4 Μισθολογική ανισότητα	46
Πίνακας 4.5 Προστιθέμενη αξία σε σταθερές τιμές ανά κλάδο (Ετήσιες μεταβολές, %)	49
Πίνακας 4.6 Συνολική και μισθωτή απασχόληση (Μέσοι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής, %).....	50
Πίνακας 4.7 Παραγωγικότητα και μισθός ανά εργαζόμενο (Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής, %)	52
Πίνακας 4.8: Ελαστικότητα απασχόλησης ως προς κατώτατο μισθό.....	62
Πίνακας 4.9 Ποσοστό μισθωτών με μηνιαίες αποδοχές χαμηλότερες από 663€, 730€ και 795€ (%).....	68

1 Εισαγωγή

Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας καθορισμού του κατώτατου μισθού τον Ιούνιο του 2021, μέσα σε ένα πλαίσιο συγκρατημένης αισιοδοξίας που δημιουργούσαν η σημαντική ανάκαμψη και οι ευνοϊκές προοπτικές της οικονομίας, αλλά και η αβεβαιότητα ως προς την εξέλιξη της πανδημίας, η κυβέρνηση αποφάσισε αύξηση κατά 2% στον κατώτατο μισθό και ημερομίσθιο από 1^η Ιανουαρίου 2022. Ειδικότερα, με βάση την Υπουργική Απόφαση Αριθμ. 107675/2021, η οποία δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 6263/Β/27-12-2021, ο νόμιμος κατώτατος μισθός και το νόμιμο κατώτατο ημερομίσθιο για πλήρη απασχόληση, για τους υπαλλήλους και τους εργατοτεχνίτες όλης της χώρας, χωρίς ηλικιακή διάκριση, ορίζεται στα εξακόσια εξήντα τρία ευρώ (663,00 €) για τους υπαλλήλους και στα είκοσι εννέα ευρώ και εξήντα δύο λεπτά (29,62 €) για τους εργατοτεχνίτες αντίστοιχα. Από τους τελευταίους μήνες του 2021 λαμβάνοντας υπ' όψιν τον βαθμό ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας στα προ πανδημίας επίπεδα, η οποία πλέον καταγράφει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και μειωμένη ανεργία, καθώς και υπό την πίεση των ασφυκτικών πληθωριστικών αυξήσεων, που ενέσκηψαν κυρίως από την εισαγόμενη ενεργειακή κρίση διαβρώνοντας την αγοραστική δύναμη των χαμηλόμισθων, πρόθεση της κυβέρνησης, όπως ρητά έχει διατυπωθεί είναι να λάβει χώρα από τον Μάιο του 2022 δεύτερη σημαντική αύξηση του κατώτατου μισθού.

Η διαδικασία καθορισμού νέου κατώτατου μισθού επισπεύσθηκε και ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2022 με την αποστολή πρόσκληση του ΟΜΕΔ προς τους αρμόδιους φορείς και ιδρύματα για την υποβολή συναφούς έκθεσης – αξιολόγησης του παραπάνω ισχύοντος κατώτατου μισθού. Η σημερινή συγκυρία βρίσκει την Ελλάδα να καταγράφει εξαιρετικά υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, αύξηση της συνολικής καταναλωτικής δαπάνης, αύξηση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών και βελτίωση στις επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου. Οι δείκτες κύκλου εργασιών και όγκου στο λιανικό εμπόριο καταγράφουν σημαντική βελτίωση τόσο σε σχέση με το 2020 όσο και με το 2019. Επιπλέον, τα πιο πρόσφατα δεδομένα για την αγορά εργασίας δείχνουν μία αύξηση της απασχόλησης, η οποία συνοδεύτηκε από μία αξιολογη μείωση του αριθμού των ανέργων που οδήγησε σε επιπλέον πτώση του ποσοστού της ανεργίας. Εντούτοις, σημειώνονται ισχυρές πληθωριστικές πιέσεις με την αύξηση των τιμών να ανέρχεται σε 6,2% τον Ιανουάριο του 2022. Οι προαναφερθείσες επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας θα πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν με προσοχή, καθώς το 2020 και το 2021 ήταν εξαιρετικά ιδιαίτερα έτη, μιας και η εμφάνιση της πανδημίας του κορωνοϊού ανάγκασε την πολιτεία να λάβει πρωτόγνωρα και αυστηρά μέτρα για την προστασία της δημόσιας υγείας. Μέτρα τα οποία μεταξύ άλλων περιλάμβαναν αναγκαστική παύση εργασιών ή τηλεργασία, όπου ήταν δυνατόν, και τα οποία είχαν ως αποτέλεσμα τη συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας. Ως αντιδιαστολή σε αυτά χορηγήθηκαν σημαντικές οικονομικές ενισχύσεις τόσο στις επιχειρήσεις, όσο και στους εργαζόμενους και γενικότερα τα νοικοκυριά. Παράλληλα, αν και σε κάποιο βαθμό υπάρχει σταδιακή αποκατάσταση της κανονικότητας όσον αφορά στα μέτρα της πανδημίας, η χώρα συνεχίζει να καταγράφει υψηλό αριθμό κρουσμάτων και, δυστυχώς, η υποχώρηση στον αριθμό των

θανάτων λόγω του κορωνοϊού είναι πιο αργή από το επιθυμητό. Ωστόσο, οι προβλέψεις για το 2022, τόσο των εγχώριων ερευνητικών οργανισμών¹ όσο και των διεθνών², είναι ενθαρρυντικές για την πρόοδο της χώρας.

Η πρόκληση για την οικονομική πολιτική τα προσεχή έτη είναι να διατηρηθούν οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης, οι οποίοι συντελούν στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στη μείωση της ανεργίας. Το ερώτημα που ανακύπτει είναι κατά πόσο ο κατώτατος μισθός μπορεί να επηρεάσει την ανοδική πορεία της ελληνικής οικονομίας. Εκτιμάται ότι αυξήσεις του κατώτατου μισθού θα οδηγήσουν σε αύξηση του διαθέσιμου οικογενειακού εισοδήματος και της κατανάλωσης των χαμηλόμισθων, βελτιώνοντας την ευημερία των νοικοκυριών, και ωθώντας σε αύξηση του ΑΕΠ μέσω της αύξησης της ζήτησης και, επομένως, ενδέχεται να επιταχύνουν την οικονομική μεγέθυνση, καθώς και να συμβάλλουν στη μείωση της οικονομικής ανισότητας και στη βελτίωση της προστασίας των χαμηλόμισθων. Ωστόσο, αν ο κατώτατος μισθός υπερβεί τον μισθό τον οποίο αντέχει να πληρώνει η οικονομία ή συγκεκριμένα τμήματά της, τότε μπορεί να οδηγηθούμε σε απώλεια θέσεων εργασίας ή επιβράδυνση της δημιουργίας νέων. Αν και αμφότερες οι επιδράσεις του κατώτατου μισθού στηρίζονται σε γενικώς αποδεκτά θεωρητικά οικονομικά υποδείγματα, είναι σκόπιμο κάθε φορά να ελέγχονται οι επιδράσεις αυτές στην πράξη λαμβάνοντας υπόψη τις εκάστοτε τρέχουσες συνθήκες της ελληνικής οικονομίας. Σκοπός της παρούσας Έκθεσης είναι η αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου στην Ελλάδα, ύστερα από πρόσκληση της Επιτροπής Συντονισμού της Διαβούλευσης (27/1/2022) με βάση την υποπερ. α' της περ. β' της παρ. 5 του άρθρου 103 του ν. 4172/2013 (Α' 167).

Δεδομένου ότι ο ισχύον σήμερα κατώτατος μισθός είναι σε ισχύ λιγότερο από δύο μήνες η αξιολόγησή του είναι πρακτικά περιορισμένη, καθώς πολλές από τις επιπτώσεις του εμφανίζονται με χρονική υστέρηση, ενώ επιπλέον δεν υπάρχει εיסέτι επαρκής στατιστική πληροφόρηση για βασικές μεταβλητές της αγοράς εργασίας για το 2022. Η παρούσα εργασία παρουσιάζει την τρέχουσα κατάσταση της ελληνικής οικονομίας και την μακροχρόνια σχέση μεταξύ του κατώτατου μισθού και βασικών οικονομικών μεγεθών, τα οποία αναμένεται να επηρεάσει. Οι επιπτώσεις από την όποια μεταβολή του κατώτατου μισθού είναι χρήσιμο να διερευνώνται εκ των προτέρων και να συνεκτιμώνται από τους ασκούντες οικονομική πολιτική, ειδικά κατά την τρέχουσα συγκυρία, η οποία ακολουθεί μια περίοδο βαθιάς ύφεσης λόγω της πανδημίας, αλλά δεν απέχει και πολύ από τη δεκαετία της οικονομικής κρίσης με το σύνολο των πολιτικών λιτότητας που τη συνόδευαν και τα οικονομικά βάρη που άφησε κληρονομιά.

Η ποσοτική τεκμηρίωση της παρούσας εργασίας στηρίζεται κυρίως σε δημοσιευμένα διοικητικά απογραφικά στοιχεία του ΕΦΚΑ (Μηνιαία Στοιχεία Απασχόλησης ΙΚΑ), που

¹ ΚΕΠΕ (2022), ΤτΕ (2021α).

² European Commission (2022), OECD (2021).

επιτρέπουν την εξέταση της εξέλιξης των μισθών και της απασχόλησης του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας σε συνδυασμό με την εξέλιξη των κατώτατων μισθών και ημερομισθίων για το σύνολο της αγοράς και επιμέρους κλάδους και τομείς του. Επίσης, επεξεργασμένα στοιχεία της δειγματοληπτικής Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, που περιέχει χρήσιμη πληροφόρηση για τα χαρακτηριστικά του εργατικού δυναμικού, αξιοποιούνται για τον ίδιο σκοπό. Τέλος, χρησιμοποιούνται δεδομένα από τους Εθνικούς Λογαριασμούς και από Διεθνείς Οργανισμούς (Eurostat, OECD, ILO).

Η διάρθρωση της Έκθεσης αρχικά, στο **τμήμα 2**, περιγράφει την τρέχουσα οικονομική συγκυρία δίδοντας έμφαση στην περιγραφή της κατάστασης που επικρατεί στην αγορά εργασίας. Ακολούθως στο **τμήμα 3** καταγράφεται η θέση της Ελλάδας σε σχέση με άλλες χώρες αναφορικά με το ύψος και την αγοραστική δύναμη του κατώτατου μισθού, ενώ το **τμήμα 4** διερευνά τη σχέση μεταξύ κατώτατων και μέσων αμοιβών, καθώς και μεταξύ κατώτατων αμοιβών και απασχόλησης, ενώ εξετάζει επίσης τη σχέση παραγωγικότητας, ανταγωνιστικότητας και αμοιβών. Τα τελικά συμπεράσματα και οι προτάσεις πολιτικής παρουσιάζονται στο **τμήμα 5**.

2 Τρέχουσα οικονομική συγκυρία

2.1 Αγορά εργασίας

Με βάση τον Νόμο 4756/2020 μειώθηκαν οι ασφαλιστικές εισφορές των μισθωτών πλήρους απασχόλησης κατά 0,9 εκατοστιαίες μονάδες (εμ) τον Ιούνιο του 2020 (0,48εμ για τον εργοδότη και 0,42εμ για τον εργαζόμενο) και ακόμη 3 εκατοστιαίες μονάδες τον Ιανουάριο του 2021 (1,79εμ για τον εργοδότη και 1,12εμ για τον εργαζόμενο). Επομένως, η συνολική μείωση σε σύγκριση με τις αρχές του 2020 έφτασε τις 3,9εμ. Η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών εντάσσεται στη δέσμη μέτρων ενίσχυσης της απασχόλησης μέσω της μείωσης του μη μισθολογικού κόστους με μόνιμα αποτελέσματα και δηλωμένο στόχο να μειωθούν οι ασφαλιστικές εισφορές κατά 5εμ ως το 2023. Τα μέτρα στήριξης της απασχόλησης επηρέασαν τις συνθήκες στην αγορά εργασίας αντισταθμίζοντας σε ένα βαθμό τις αρνητικές επιπτώσεις των κρατικών παρεμβάσεων στη λειτουργία της οικονομίας λόγω της πανδημίας. Ο σκοπός αυτής της ενότητας είναι να σκιαγραφήσει την εικόνα της αγοράς εργασίας ως το τρίτο τρίμηνο του 2021, οπότε υπάρχουν τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα δεδομένα, με έμφαση στο 2021.³

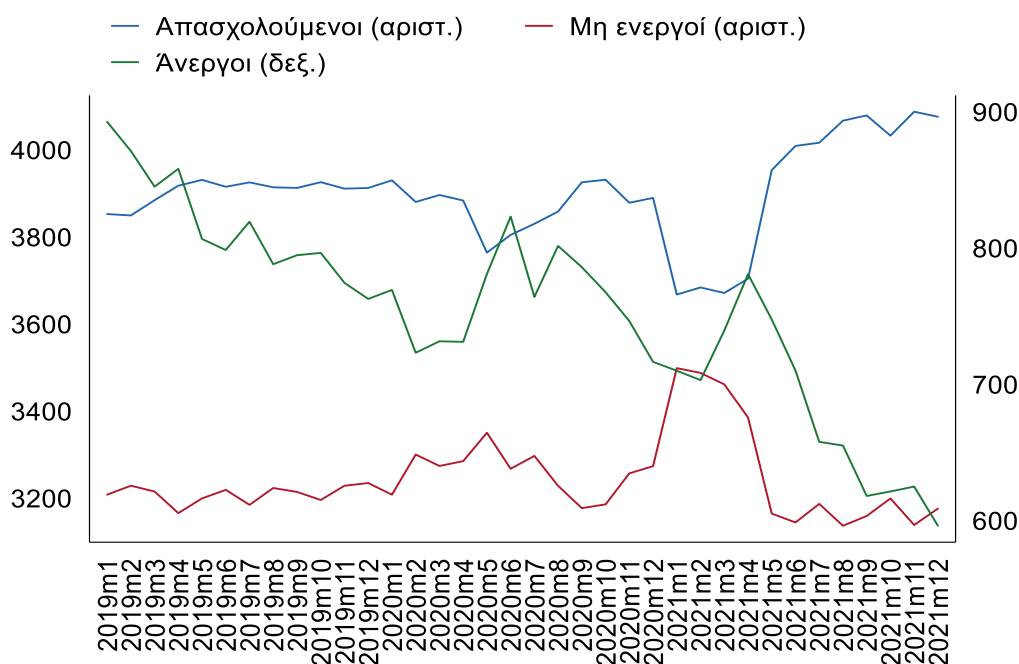
Σε αυτό το πλαίσιο η ανάλυση ξεκινά από τη μηνιαία εξέλιξη του αριθμού των απασχολούμενων, των ανέργων και των μη ενεργών ηλικίας άνω των 15 ετών από τον Ιανουάριο του 2019 ως το τέλος του 2021 (**Διάγραμμα 2.1**). Και τα τρία μεγέθη εμφανίζουν διακυμάνσεις που φαίνεται να ξεφεύγουν από την τυπική εποχική διακύμανση της οικονομικής δραστηριότητας. Οι απασχολούμενοι εμφανίζουν μια ήπια τάση μείωσης ως τις αρχές του 2020 περίπου, οπότε σημειώνεται μια πρόσκαιρη αισθητή πτώση τον Μάιο (κατά 120 χιλ. περίπου), πιθανόν λόγω της τότε πρώτης καραντίνας και των περιορισμών που τέθηκαν στον τουρισμό, την οποία όμως ακολουθεί ανάκαμψη ως τον Οκτώβριο του 2020. Τον Ιανουάριο του 2021 σημειώνεται μια ακόμη σημαντική μείωση των απασχολούμενων (κατά 222 χιλ.) την οποία ακολουθεί μια ισχυρή άνοδο τον Μάιο του 2021 (κατά 250 χιλ.). Από εκεί και έπειτα ο αριθμός των απασχολούμενων αυξάνεται σταθερά, με εξαίρεση τον Οκτώβριο και τον Δεκέμβριο. Συγκρίνοντας τον Δεκέμβριο του 2021 με τους αντίστοιχους μήνες των δύο προηγούμενων ετών προκύπτει ότι οι απασχολούμενοι είναι περισσότεροι κατά 186,3 χιλ. (2020) και 163,5 χιλ. (2019). Παρά την πρόσκαιρη πτώση του Δεκεμβρίου, η απασχόληση φαίνεται να έχει θετικές προοπτικές, αν δεν αλλάξει κάτι δραματικά στην ελληνική οικονομία.

Ο αριθμός των ανέργων, αν και εμφανίζει διακυμάνσεις, δείχνει μια σαφή πτωτική πορεία. Αυτό εν μέρει αντανακλά την επιτυχία των μέτρων στήριξης της απασχόλησης στη διάρκεια της πανδημίας τα δύο τελευταία έτη. Έτσι, οι άνεργοι αυξήθηκαν περισσότερο από 90 χιλ. τον Μάιο και Ιούνιο του 2020 φτάνοντας τις 823 χιλ., ενώ πάνω από 75 χιλ. είναι η αύξηση

³ Στην έκθεση του ΚΕΠΕ για τον Κατώτατο Μισθό του 2020 (ΚΕΠΕ, 2020) μπορεί κανείς να βρει αντίστοιχη ανάλυση για τα προηγούμενα έτη 15 περίπου έτη.

που καταγράφεται τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο του 2021 με τον αριθμό να φτάνει τις 780 χιλ. περίπου. Από εκεί και έπειτα η εξέλιξη του μεγέθους ομαλοποιείται και ακολουθεί πτωτική πορεία. Το αποτέλεσμα είναι τον Δεκέμβριο του 2021 να εμφανίζονται 596,1 χιλ. άνεργοι. Η εξέλιξη του αριθμού των ανέργων εξηγεί σε ένα βαθμό την πτωτική πορεία του ποσοστού ανεργίας. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι τον Δεκέμβριο του 2021 το εποχικά προσαρμοσμένο ποσοστό ανεργίας ήταν 12,8%. Πρόκειται για την καλύτερη επίδοση των τελευταίων τριών ετών.⁴

Διάγραμμα 2.1 Εξέλιξη αριθμού απασχολούμενων, ανέργων και οικονομικά μη ενεργών (εποχικά προσαρμοσμένα δεδομένα)

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, δημοσιευμένα στοιχεία, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

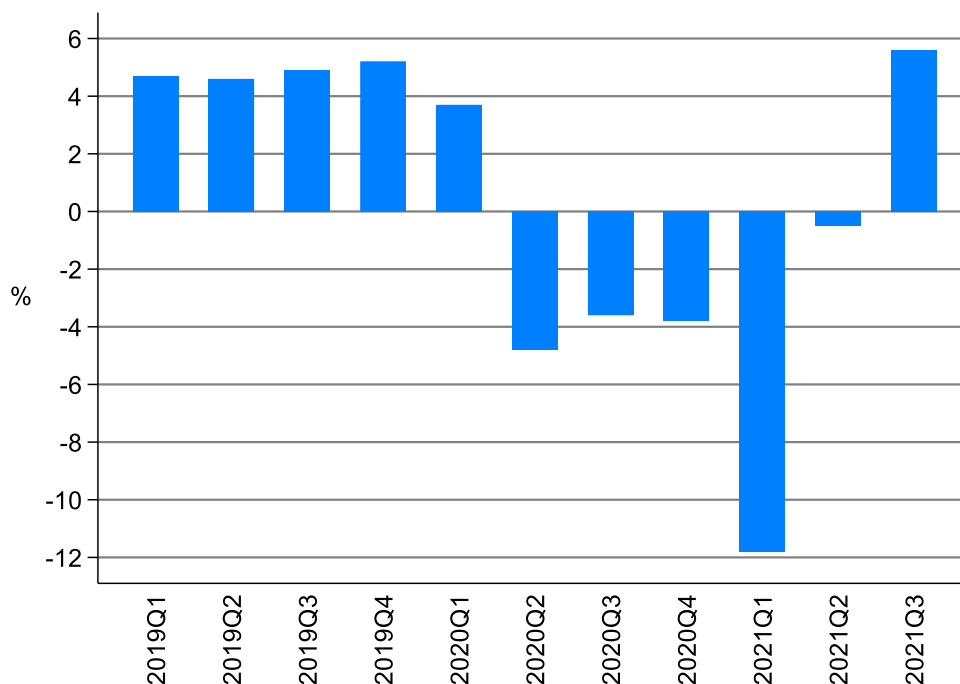
Αντίστοιχα, ο αριθμός των μη ενεργών οικονομικά ατόμων άνω των 15 ετών, δηλαδή αυτών που δεν συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό, κυμαίνεται γύρω από την περιοχή των 3,2 εκατ., ενώ εμφανίζει εντονότερη μεταβλητότητα το 2020. Η μέγιστη τιμή του έτους καταγράφεται τον Μάιο και ισούται με 3,35 εκατ. Ακόμη μεγαλύτερη μεταβλητότητα εμφανίζουν οι μη ενεργοί οικονομικά το 2021. Ειδικά τον Ιανουάριο η αύξηση ξεπέρασε τις 225 χιλ., ενώ σημαντική αποκλιμάκωση καταγράφεται τον Μάιο κατά περίπου 221 χιλ. Η εξέλιξη αυτή συμπίπτει με την αντίστροφη εξέλιξη των απασχολούμενων. Το σωρευτικό

⁴ Ο αριθμός των ανέργων βάσει της ΕΕΔ είναι σημαντικά χαμηλότερος από αυτόν που προκύπτει από τα στοιχεία του ΟΑΕΔ. Σύμφωνα με τα τελευταία, ο αριθμός των ανέργων τον Δεκέμβριο του 2021 ξεπέρασε το 1,1 εκατ. άτομα, περίπου 33 χιλ. λιγότερα από τον Δεκέμβριο του 2020. Τόσο μεγάλη απόκλιση είναι δύσκολο να αιτιολογηθεί.

αποτέλεσμα δείχνει ότι η επιστροφή στο εργατικό δυναμικό ολοκληρώθηκε τον Μάιο, οπότε ο αριθμός των μη ενεργών μειώθηκε κάτω από το επίπεδο προ πανδημίας. Κλείνοντας το έτος, τον Δεκέμβριο του 2021 οι μη ενεργοί, αν και αυξήθηκαν από τον προηγούμενο μήνα, ήταν 58,7 χιλ. λιγότεροι σε σύγκριση με τον Δεκέμβριο του 2019 φτάνοντας τα 3,176 εκατ.

Η πολυπληθέστερη ομάδα απασχολούμενων είναι οι μισθωτοί. Επίσης, είναι η ομάδα με πιο άμεσα ορατές τις επιπτώσεις του οικονομικού κύκλου σε σύγκριση με τις άλλες ομάδες. Για παράδειγμα, ένας ελεύθερος επαγγελματίας διατηρεί την ιδιότητά του ακόμη και με μηδενικό εισόδημα για ένα χρονικό διάστημα. Αντίθετα, η εξαρτημένη σχέση εργασίας παύει, εφόσον ο εργοδότης δεν πληρώσει τον απασχολούμενο τον μισθό του ως οφείλει. Παραδοσιακά στην Ελλάδα το μερίδιο των μισθωτών στο σύνολο των απασχολούμενων κινείται γύρω από το 65%, ενώ τα τελευταία 10 έτη καταγράφεται αύξηση σπρώχνοντας το μερίδιο κοντά στο 69%. Ενδεχομένως αυτή η εξέλιξη να σηματοδοτεί την αλλαγή της σύνθεσης της αγοράς εργασίας που με αυτόν τον τρόπο συγκλίνει σταδιακά στο πρότυπο της ΕΕ27: ο μέσος όρος των μισθωτών στην ΕΕ27 το 2021Q3 ήταν πάνω από 85%.

Διάγραμμα 2.2 Ετήσια μεταβολή απασχολούμενων μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα (%)

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, δημοσίευτα στοιχεία, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Σημείωση: η μεταβολή αφορά στο ίδιο τρίμηνο δύο διαδοχικών ετών.

Στο **Διάγραμμα 2.2** παρουσιάζεται η τριμηνιαία εξέλιξη του αριθμού των μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα σε ετήσια βάση, δηλαδή ανάμεσα στο ίδιο τρίμηνο δύο διαδοχικών ετών. Μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2020 ο αριθμός των μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα αυξάνεται. Από το δεύτερο τρίμηνο του 2020, οπότε έγιναν αισθητές οι επιπτώσεις των

μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης, οι μισθωτοί μειώνονται περισσότερο από 4% με τη μείωση να συνεχίζεται μειούμενη μέχρι και το τέλος του έτους. Ωστόσο, η μεγαλύτερη μείωση της περιόδου καταγράφεται το πρώτο τρίμηνο του 2021 και φτάνει το 11,8%, το οποίο σημαίνει 208 χιλ. λιγότερους μισθωτούς σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο του 2020. Το δεύτερο τρίμηνο του 2021 η μείωση είναι οριακή, ενώ το τρίτο τρίμηνο του 2021 οι μισθωτοί αυξάνονται κατά 5,6% σηματοδοτώντας την αναστροφή της πορείας της μισθωτής απασχόλησης. Αυτό προκύπτει και από τη σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο των δύο προηγούμενων ετών. Ειδικότερα, το τρίτο τρίμηνο του 2021 οι μισθωτοί είναι 34,6 χιλ. περισσότεροι σε σύγκριση με το 2019Q3 και 102,4 χιλ. περισσότεροι σε σύγκριση με το 2020Q3. Επομένως, η μισθωτή εργασία στον ιδιωτικό τομέα έχει ήδη καλύψει τις απώλειες από την πανδημία σε αντίθεση με το σύνολο της απασχόλησης. Η μείωση της απασχόλησης τα τρία τελευταία τρίμηνα το 2020 και τα δύο πρώτα το 2021 προφανώς συνδέεται με την επικρατούσα τότε πανδημία και τους συναφείς κρατικούς περιορισμούς στην οικονομική δραστηριότητα, ενώ η αναστολή καταγγελίας συμβάσεων εργασίας έναντι κρατικής επιδότησης απέτρεψε ανεξέλεγκτες απολύσεις.

Διάγραμμα 2.3 Ηλικιακή σύνθεση μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα (%)

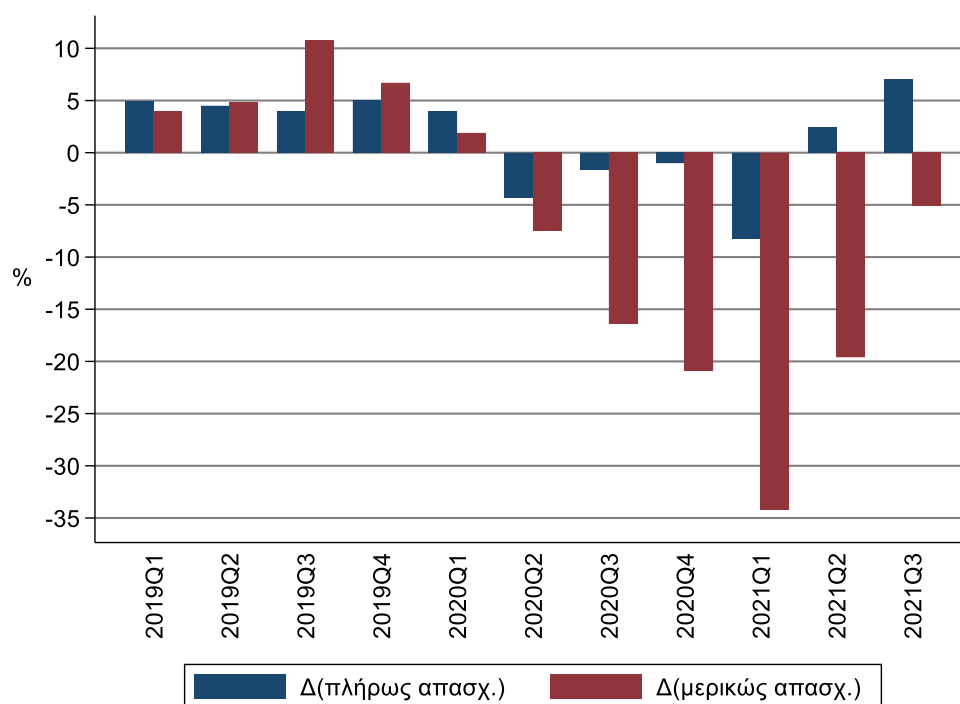
Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, αδημοσίευτα στοιχεία, επεξεργασία ΚΕΠΕ.
Σημείωση: οι στήλες ανά τρίμηνο αθροίζουν σε 100%.

Η ανάλυση της μισθωτής απασχόλησης σε επιμέρους ομάδες βάσει επιλεγμένων χαρακτηριστικών, όμως, δείχνει ότι υπάρχει ανομοιογένεια. Το μεγαλύτερο μερίδιο μισθωτών ανήκει είτε στην ηλικιακή ομάδα 25-39 ετών, είτε στην ομάδα 40-54 ετών, καθώς εξαρτάται από τη χρονική περίοδο (**Διάγραμμα 2.3**). Ειδικότερα, μέχρι το δεύτερο τρίμηνο του 2020 η ομάδα 25-39 ήταν η πολυπληθέστερη, ενώ από το 2020Q3 και μετά είναι η ομάδα 40-54. Επιπλέον, από τις αρχές του 2021 και έπειτα οι δύο αυτές ομάδες αναπτύσσονται με παρόμοιο τρόπο. Αξιοσημείωτη σταθερότητα εμφανίζουν οι ομάδες 15-

24 ετών και 55+. Συγκριτικά με την κατάσταση προ της πανδημίας (2019Q3), οι μισθωτοί στον ιδιωτικό τομέα στις ομάδες 15-24 και 25-39 δεν έχουν αναπληρώσει τις απώλειες (-1,5 χιλ. και -65,5 χιλ.) σε αντίθεση με τους απασχολούμενους άνω των 40 ετών. Άρα, η μισθωτή απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα δεν αναπτύσσεται ανάλογα για όλες τις ηλικιακές ομάδες.

Οι ώρες απασχόλησης είναι μια ακόμη παράμετρος που διαχωρίζει τους μισθωτούς σε ομάδες η εξέλιξη των οποίων παρουσιάζει διαφορές. Ειδικότερα, στην Έρευνα Εργατικού Δυναμικού υπάρχει ερώτηση που προσδιορίζει το είδος της απασχόλησης με γνώμονα τις ώρες εργασίας. Από την ανάλυση προκύπτει ότι οι μερικώς απασχολούμενοι έχουν πολύ εντονότερη μεταβλητότητα στο χρόνο από τους πλήρως απασχολούμενους (**Διάγραμμα 2.4**). Έτσι, οι επιπτώσεις της πανδημίας στη μισθωτή απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα είναι εντονότερες στη μερική απασχόληση με μειώσεις που πλησιάζουν το -35% το πρώτο τρίμηνο του 2021 έναντι -8,2% της πλήρους απασχόλησης. Στη συνέχεια, το δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του 2021, η πλήρης απασχόλησης αυξάνεται, ενώ η μερική συνεχίζει να μειώνεται, αλλά με φθίνοντα ρυθμό. Η ανισορροπία μεταξύ πλήρως και μερικώς απασχολούμενων φαίνεται και στη σύγκριση του 2021Q3 με τα αντίστοιχα τρίμηνα των δύο προηγούμενων ετών, καθώς οι μερικώς απασχολούμενοι υστερούν περίπου κατά 11 χιλ. σε σύγκριση με το 2020 και 53 χιλ. σε σύγκριση με το 2019, ενώ οι πλήρως απασχολούμενοι έχουν ήδη ξεπεράσει τα επίπεδα των αντίστοιχων ετών. Ενδεχομένως αυτό να σημαίνει υποκατάσταση μισθωτών μερικής απασχόλησης με πλήρους απασχόλησης, ένδειξη αυξημένης ζήτησης εργασίας.

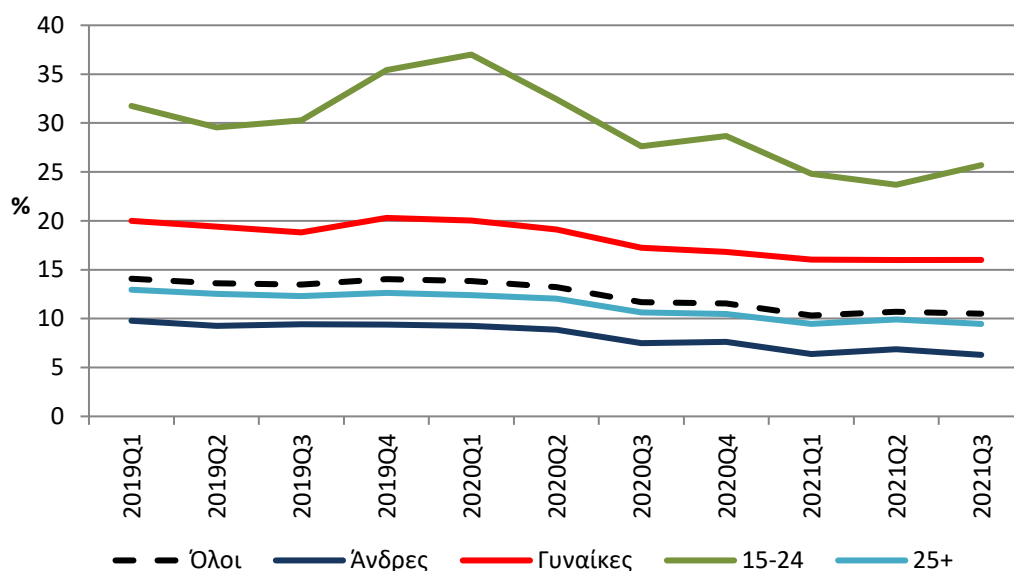
Διάγραμμα 2.4 Ετήσιος ρυθμός μεταβολής μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα μερικής και πλήρους απασχόλησης (%)

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, αδημοσίευτα στοιχεία, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Η μερική απασχόληση δεν συναντάται με την ίδια συχνότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών ή νέων και γηραιότερων απασχολούμενων. Πιο συχνά συναντάται μεταξύ των νέων 15-24 ετών και των γυναικών, όπως φαίνεται στο **Διάγραμμα 2.5**. Τα τελευταία τρία έτη το μερίδιο των νέων που εργάζονται ως μισθωτοί μερικής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα μειώθηκε από 37% το 2020Q1 σε 23,7% το 2021Q2, ενώ το τρίτο τρίμηνο εμφάνισε αύξηση 2 εκατοστιαίων μονάδων. Καμία άλλη ομάδα δεν εμφάνισε τόσο έντονη μείωση για πέντε συνεχόμενα τρίμηνα, ούτε και τόσο έντονη ανάκαμψη το 2021Q3. Παρόλα αυτά, όλες οι ομάδες καταγράφουν σωρευτική μείωση των μερικής απασχολούμενων τα τελευταία 11 τρίμηνα.

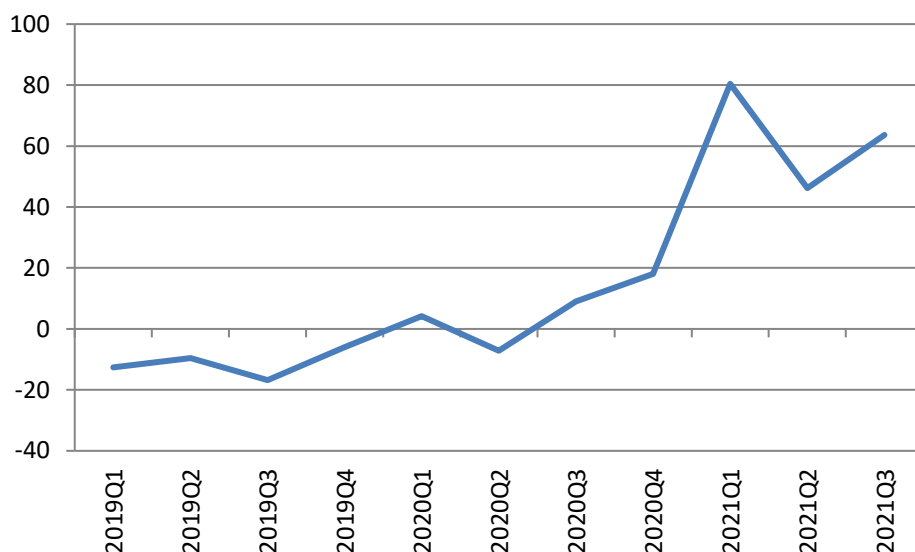
Διάγραμμα 2.5 Μερίδια μισθωτών μερικής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα (%)

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, αδημοσίευτα στοιχεία, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Η διάρκεια της απασχόλησης σε εβδομαδιαία βάση δεν είναι σταθερή (**Διάγραμμα 2.6**). Το 2019 η μέση διάρκεια μισθωτής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα μειώθηκε σε σύγκριση με το 2018. Αντίθετα, από το τρίτο τρίμηνο του 2020 καταγράφεται αύξηση των ωρών εργασίας σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο του περασμένου έτους με αποκορύφωμα το πρώτο τρίμηνο του 2021, το οποίο όπως είδαμε παραπάνω, χαρακτηρίζεται από έντονη κάμψη του αριθμού των μισθωτών. Αυτό είναι ένδειξη ότι οι επιχειρήσεις προσπάθησαν να αντισταθμίσουν σε ένα βαθμό τη μείωση του προσωπικού με αύξηση των ωρών απασχόλησης του απομένοντος προσωπικού.

Διάγραμμα 2.6 Ετήσια μεταβολή των μέσων εβδομαδιαίων ωρών απασχόλησης των μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα (λεπτά)

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, αδημοσίευτα στοιχεία, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Πίνακας 2.1 Δείκτες μέτρησης των επιπτώσεων της πανδημίας στην αγορά εργασίας

	Απουσία από την εργασία (%)*	Ώρες εργασίας
2019Q1	3,3	38,2
2019Q2	2	39,4
2019Q3	6,9	38,5
2019Q4	2,8	39,1
2020Q1	9,2	35,5
2020Q2	22,3	30,3
2020Q3	8,6	38,4
2020Q4	11,6	35,3
2021Q1	8,8	35,6
2021Q2	3,5	38,8
2021Q3	10,2	37,2
2019Q1-2021Q1	5,5	-2,6
2019Q2-2021Q2	1,5	-0,6
2019Q3-2020Q3	1,7	-0,1
2020Q1-2021Q1	-0,4	0,1
2020Q2-2021Q2	-18,8	8,5
2020Q3-2021Q3	1,6	-1,2

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Δελτία Τύπου Έρευνας Εργατικού Δυναμικού Α', Β', Γ' Τριμήνου 2021, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

*: ως ποσοστό των απασχολούμενων.

Η αύξηση των απουσιών από την εργασία (όχι μόνο μισθωτή απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα) μπορεί να δώσει μια ακόμη εικόνα των εξελίξεων στην αγορά εργασίας. Οι απουσίες μειώνονται τα πρώτα δύο τρίμηνα του 2021, μάλιστα με ιδιαίτερη ένταση το 2021Q2, αλλά αυξάνουν ξανά το τρίτο τρίμηνο, πάντα σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο του 2020. Από την άλλη μεριά, οι ώρες απασχόλησης αυξήθηκαν με ιδιαίτερη ένταση το 2021Q2, αλλά παραμένουν χαμηλότερες σε σύγκριση με το 2019, δηλαδή με ό,τι ίσχυε πριν την πανδημία.

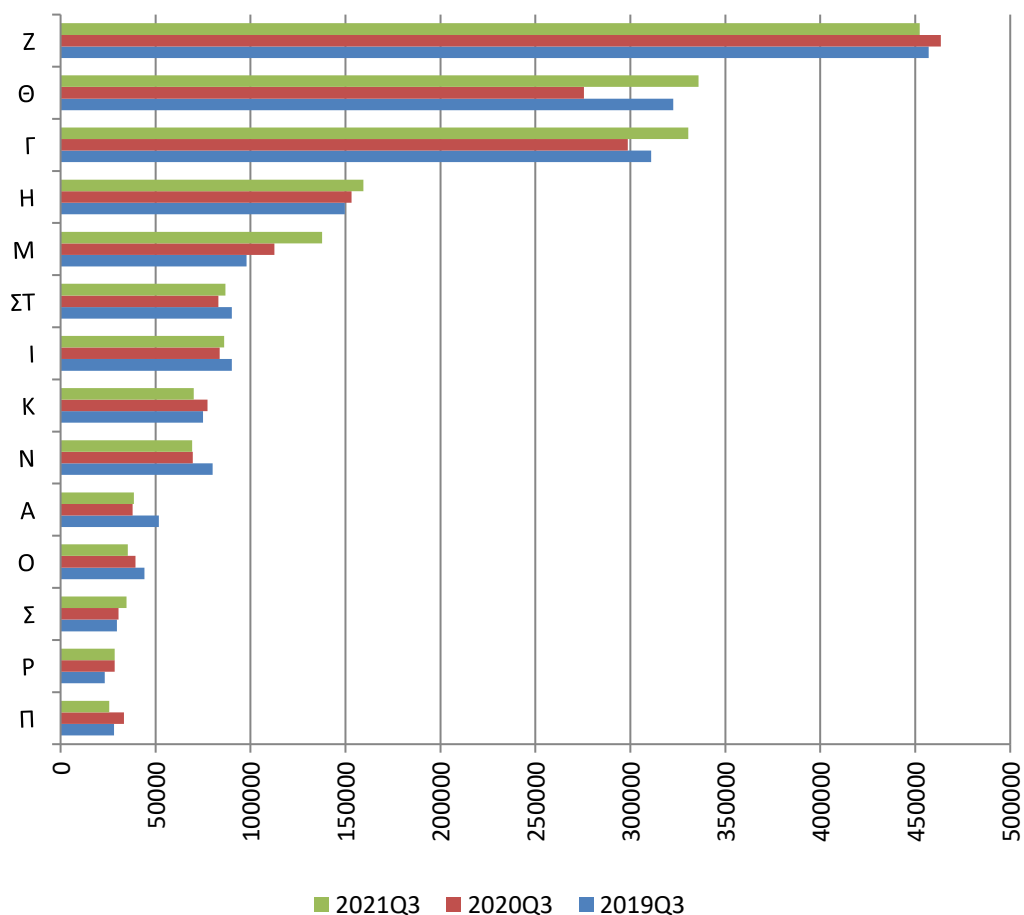
Η εξέλιξη της μισθωτής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας που παρουσιάζεται στο **Διάγραμμα 2.7** επιτρέπει την ανάλυση της αγοράς εργασίας σε μεγαλύτερο βάθος. Στο διάγραμμα εμφανίζονται μόνο οι κλάδοι που απασχολούν περισσότερους από 25 χιλ. μισθωτούς σε ιδιωτικές επιχειρήσεις το 2021Q3. Όπως φανερώνει μια πρώτη ματιά, οι κλάδοι διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους, καταρχάς όσον αφορά στο πλήθος των απασχολούμενων. Ο κλάδος *Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, κ.ά.* είναι ο μεγαλύτερος εργοδότης στον ιδιωτικό τομέα με περισσότερους από 450 χιλ. μισθωτούς (23,5% του συνόλου), ενώ ο κλάδος *Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης* (δηλ. τουρισμός) ακολουθεί με περισσότερους από 335 χιλ. μισθωτούς (17,5% του συνόλου).

Η δεύτερη παρατήρηση είναι ότι η πλειονότητα των κλάδων αύξησε τον αριθμό των μισθωτών το 2021 (σύγκριση τρίτου τριμήνου) έναντι του 2020. Ο τουρισμός και ο κλάδος *Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες* σημειώνουν αύξηση άνω του 20%, όμως το *Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, κ.ά.* υπολείπεται κατά -2,4% ακόμη. Ο τρίτος σημαντικότερος κλάδος σε όρους απασχόλησης, η *Μεταποίηση*, σημειώνει αύξηση άνω του 10% σε ετήσια βάση. Η τρίτη παρατήρηση είναι ότι δεδομένων των ιδιαίτερων συνθηκών που επικράτησαν το 2020, σύγκριση είναι μάλλον ορθότερο να γίνεται με το 2019. Με εξαίρεση τον κλάδο *Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες* που έχει ήδη αυξήσει τους απασχολούμενους περισσότερο από 40%⁵ τα τελευταία δύο έτη, οι υπόλοιποι μεγάλοι κλάδοι⁶ εμφανίζουν αυξήσεις στους μισθωτούς από 4,1% ως 6,5%. Αντίθετα, ο μεγαλύτερος κλάδος *Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, κ.ά.* ακόμη υπολείπεται (-4,7 χιλ. μισθωτούς) του τρίτου τριμήνου του 2019, ενώ ανησυχία προκαλεί η διαπίστωση ότι οι μισθωτοί σε αυτόν μειώθηκαν και τα δύο έτη και, μάλιστα, με μεγαλύτερη ένταση το τελευταίο έτος.

⁵ Είναι ενδιαφέρον ότι ο συγκεκριμένος κλάδος παρουσιάζει αύξηση και μέσα στο 2020. Επομένως, θα ήταν ενδεχομένως σκόπιμο να αναλυθεί σε μεγαλύτερο βάθος.

⁶ Απασχολούν άνω του 5% των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα το 2021Q3.

Διάγραμμα 2.7 Μισθωτοί στον ιδιωτικό τομέα ανά κλάδο (επιλεγμένοι κλάδοι σε χιλ.)

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, αδημοσίευτα στοιχεία, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Σημείωση: Α. Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία, Γ. Μεταποίηση, ΣΤ. Κατασκευές, Ζ. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών, Η. Μεταφορά και αποθήκευση, Θ. Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης, Ι. Ενημέρωση και επικοινωνία, Κ. Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες, Μ. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, Ν. Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες, Ο. Εκπαίδευση, Π. Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας, Ρ. Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία, Σ. Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών.

Συμπερασματικά, η ανάλυση της τρέχουσας κατάστασης στην αγορά εργασίας δείχνει σταθερή αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων από το 2^ο τρίμηνο του 2021 χωρίς να έχει φτάσει όμως στα επίπεδα προ της πανδημίας, ενώ ο αριθμός των ανέργων μειώνεται μαζί με το ποσοστό ανεργίας. Πηγή ανησυχίας είναι η αργή επιστροφή των οικονομικά μη ενεργών στο εργατικό δυναμικό. Οι μισθωτοί στον ιδιωτικό τομέα, που είναι πιο πιθανό να επηρεαστούν από τυχόν μεταβολές του κόστους εργασίας, αυξήθηκαν μέσα στο έτος αναπληρώνοντας τις απώλειες του 2020, οπότε το τρίτο τρίμηνο του έτους είναι περισσότεροι από το ίδιο τρίμηνο των δύο προηγούμενων ετών. Παράλληλα, περισσότερες είναι και οι εβδομαδιαίες ώρες απασχόλησης. Ωστόσο, η ανάλυση με μεγαλύτερο βάθος

φανερώνει ανομοιογένεια. Για παράδειγμα, η ανάλυση της ηλικιακής σύνθεσης δείχνει ότι ο αριθμός των μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα κάτω των 40 ετών ακόμη υπολείπεται, όπως και ο αριθμός των μερικώς απασχολούμενων. Η δεύτερη παρατήρηση σε συνδυασμό με τη διαπίστωση ότι οι πλήρως απασχολούμενοι έχουν αναπληρώσει τις απώλειες έχει θετική χροιά, καθώς δείχνει ισχυρή ζήτηση για μισθωτή εργασία.

Τέλος, παρά την καλή πορεία το 2021 δεν έχουν αναπληρώσει όλοι οι κλάδοι τις απώλειες σε απασχολούμενους, επομένως ίσως θα ήταν σκόπιμο να μην αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο. Ιδιαίτερα προβληματίζει το *Χονδρικό και λιανικό εμπόριο*, κ.ά., ο μεγαλύτερος εργοδότης, καθώς οι απασχολούμενοι ακόμη υπολείπονται του 2019Q3, ενώ μειώθηκαν το τελευταίο έτος περαιτέρω. Αυτό φυσικά θα μπορούσε να είναι ένδειξη μετατόπισης απασχολούμενων σε άλλους κλάδους που αναπτύσσονται και, επομένως, υπό προϋποθέσεις να θεωρηθεί ακόμη και θετική εξέλιξη. Ωστόσο, αυτό απαιτεί ανάλυση σε μεγαλύτερο βάθος που ξεφεύγει από τα όρια αυτής της έκθεσης. Οι υπόλοιποι μεγάλοι κλάδοι έχουν αυξήσει τους μισθωτούς που απασχολούν, άλλοι σημαντικά και άλλοι από 4% ως 6,5% σε σύγκριση με το προ πανδημίας επίπεδο.

2.2 Ευρωπαϊκό περιβάλλον

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) αντιπροσωπεύει τη συνολική αγοραία αξία όλων των τελικών προϊόντων και υπηρεσιών που παράγονται σε μια χώρα στη διάρκεια ενός έτους. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (κκαΕΠ) δείχνει αυτή την αξία ανά κάτοικο και λαμβάνει έτσι υπόψη τις μεταβολές του πληθυσμού που προκαλούνται είτε από φυσικά αίτια είτε λόγω μεταναστευτικών ροών. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η ετήσια μεταβολή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (κκαΕΠ) των χωρών μελών της ΕΕ27 τα τελευταία δύο έτη, ήτοι 2019 και 2020, καθώς και τα τρία τρίμηνα του 2021, που υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία (βλ. **Πίνακας 2.2**).

Οι επιπτώσεις της πανδημίας στην οικονομική δραστηριότητα είναι εμφανείς στο κκαΕΠ του 2020. Έτσι, ενώ το 2019 το κκαΕΠ στην ΕΕ27 αυξήθηκε κατά 1,6% και στην Ευρωζώνη (ΕΖ19) κατά 1,3%, το 2020 η μείωση κινήθηκε πάνω από 6%. Σε 8 από τις 27 χώρες η μείωση ήταν ακόμη μεγαλύτερη, ενώ στην Ελλάδα η μείωση του κκαΕΠ ήταν 9% φέρνοντας στη χώρα στην τρίτη χειρότερη θέση πίσω από την Ισπανία και τη Μάλτα. Η μείωση του κκαΕΠ συνεχίστηκε και το πρώτο τρίμηνο του 2021 στις περισσότερες χώρες (15/27) και η Ελλάδα ανήκει σε αυτές, με μείωση μόλις μισή μονάδα μεγαλύτερη από τον μέσο όρο. Τα επόμενα δύο τρίμηνα η εικόνα αναστρέφεται πλήρως με το κκαΕΠ να αυξάνεται σε όλες τις χώρες. Μάλιστα, η Ελλάδα ανήκει στις χώρες με τον υψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης: το 2021Q2 βρίσκεται στην 7^η θέση και το 2021Q3 βρίσκεται στην 2^η θέση πίσω από την Κροατία. Τέλος, σημειώνεται ότι το κκαΕΠ στην Ελλάδα το 2021Q3 είναι υψηλότερο από το τρίτο τρίμηνο του 2019, οπότε οι απώλειες του 2020 λόγω της πανδημίας φαίνεται να έχουν υπέρ-αντισταθμιστεί.

Πίνακας 2.2 Ετήσια μεταβολή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (κκΑΕΠ)

	2019	2020	2021Q1	2021Q2	2021Q3
ΕΕ27	1.6	-6.0	-1.0	14.2	4.2
ΕΖ19	1.3	-6.5	-1.1	14.7	4.0
Βέλγιο	1.6	-6.1	-0.2	14.7	4.5
Βουλγαρία	4.8	-3.8	0.7	7.1	4.4
Τσεχία	2.6	-6.1	-2.7	9.2	3.0
Δανία	1.7	-2.3	-0.6	8.5	3.2
Γερμανία	0.8	-4.6	-3.0	10.8	2.8
Εσθονία	3.6	-3.3	4.0	13.0	8.5
Ιρλανδία	3.5	4.7	10.7	20.3	10.7
Ελλάδα	1.9	-9.0	-1.5	17.0	14.1
Ισπανία	1.3	-11.3	-4.7	17.8	3.5
Γαλλία	1.5	-8.1	1.4	19.1	3.3
Κροατία	4.1	-7.7	0.0	17.1	16.4
Ιταλία	0.7	-8.5	0.9	18.5	4.6
Κύπρος	3.9	-6.3	-3.1	12.0	4.5
Λετονία	3.2	-3.0	0.2	11.8	6.2
Λιθουανία	4.9	-0.2	1.8	8.7	5.3
Λουξεμβούργο	1.2	-3.3	4.2	10.7	3.6
Ουγγαρία	4.6	-4.5	-1.5	18.4	6.7
Μάλτα	1.8	-10.2	-1.1	14.2	8.2
Ολλανδία	1.3	-4.3	-2.8	9.9	4.6
Αυστρία	1.0	-7.1	-5.4	12.5	5.2
Πολωνία	4.8	-2.5	-0.8	11.4	6.2
Πορτογαλία	2.7	-8.5	-5.5	16.3	4.6
Ρουμανία	4.7	-3.2	0.6	14.8	7.9
Σλοβενία	2.4	-4.9	1.1	15.8	5.0
Σλοβακία	2.5	-4.5	0.2	9.8	1.5
Φινλανδία	1.1	-3.0	-1.9	8.3	3.8
Σουηδία	1.0	-3.6	-0.9	9.4	4.1

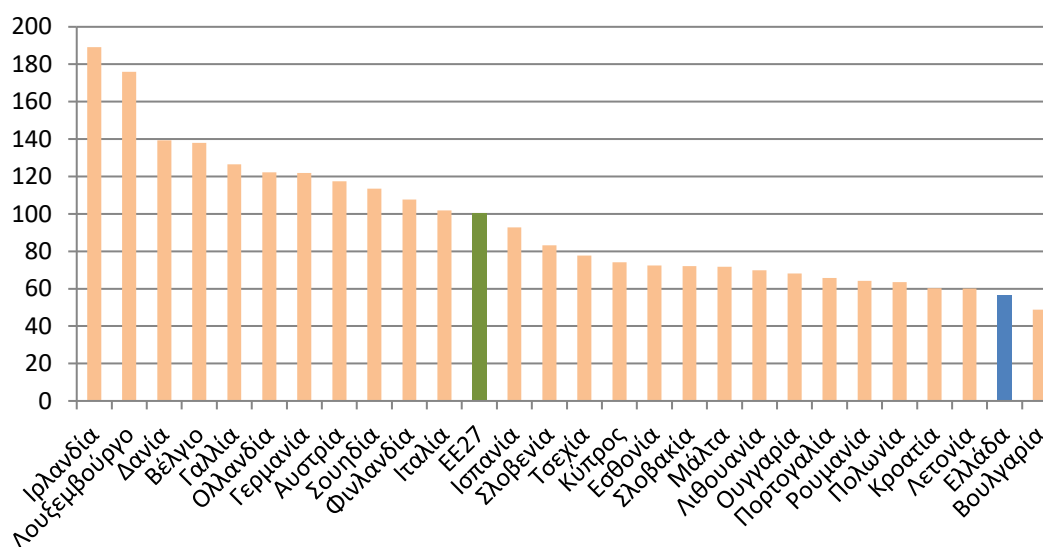
Πηγή: Eurostat, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Σημείωση: με κόκκινη γραμματοσειρά επιδόσεις υποδεέστερες της ΕΖ19 και με πορτοκαλί γραμματοσειρά επιδόσεις καλύτερες της ΕΖ19.

Η παραγωγικότητα ανά ώρα εργασίας είναι μία από τις παραμέτρους που καθορίζει την ανταγωνιστικότητα μιας χώρας στις διεθνείς αγορές. Στο **Διάγραμμα 2.8** παρουσιάζεται η κατάταξη των 27 χωρών μελών της ΕΕ ανάλογα με πόσο απέχει η παραγωγικότητά τους από τη μέση παραγωγικότητα της ΕΕ27 για το 2020, καθιστώντας έτσι εφικτές τις συγκρίσεις μεταξύ των χωρών. Όπως φαίνεται καθαρά η χώρα μας βρίσκεται στην προτελευταία θέση που αντιστοιχεί περίπου στο 56% της μέσης παραγωγικότητας της ΕΕ27, δηλαδή παράγει ανά ώρα εργασίας μεγαλύτερη αξία προϊόντος μόνο από τη Βουλγαρία. Τα πράγματα δεν ήταν πάντα έτσι. Μια ματιά στην εξέλιξη του μεγέθους στο χρόνο φανερώνει ότι το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 2000 η παραγωγικότητα στην Ελλάδα είχε φτάσει στο 80% εκείνης της ΕΕ27. Έκτοτε ξεκίνησε η πτωτική πορεία η οποία σταμάτησε το 2018, ενώ το 2020, έτος

πανδημίας και δραστηκής μείωσης του ΑΕΠ, καταγράφηκε εκ νέου μείωση.⁷ Ωστόσο, το 2021 τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν αύξηση της πραγματικής παραγωγικότητας ανά ώρα εργασίας που ξεπέρασε την αντίστοιχη παραγωγικότητα του 2015 τόσο το πρώτο (102,0) όσο και το τρίτο τρίμηνο (106,3) του 2021 (**Πίνακας Α 1**). Σημειώνεται ότι το 2021Q3 ο δείκτης ήταν υψηλότερος από εκείνον της Ελλάδας για 17 χώρες. Αυτό σημαίνει ότι στις χώρες αυτές η πραγματική παραγωγικότητα αυξήθηκε ταχύτερα από ότι στην Ελλάδα σε σύγκριση με το 2015.

Διάγραμμα 2.8 Παραγωγικότητα ανά ώρα εργασίας το 2020 (ΕΕ27_2020=100)

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Η άνοδος του γενικού επιπέδου των τιμών μειώνει την πραγματική αξία ή αλλιώς την αγοραστική δύναμη των σταθερών εισοδημάτων, συμπεριλαμβανομένων αυτών από εργασία. Επομένως, στο βαθμό που είναι επιθυμητή η διατήρηση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών, η αμοιβή της εργασίας (και ο κατώτατος μισθός) πρέπει να αναπροσαρμόζεται λαμβάνοντας υπόψη τη μεταβολή των τιμών. Είναι γνωστό ότι τα τελευταία χρόνια ο πληθωρισμός στην Ελλάδα ήταν ιδιαίτερα χαμηλός, ενώ το 2020 καταγράφηκε μείωση τιμών (-1,3%), όταν στην ΕΕ27, αλλά και στην ΕΖ19, καταγράφηκε μικρή άνοδος των τιμών (**Πίνακας 2.3**). Μάλιστα, μόλις 8 χώρες είχαν αρνητικό πληθωρισμό το 2020, αλλά σε καμία η μείωση δεν ξεπέρασε αυτήν της Ελλάδας. Το 2021 οι τιμές στην Ελλάδα αυξήθηκαν κατά 0,6%, δηλαδή βραδύτερα από σχεδόν όλες τις χώρες μέλη της ΕΕ27 με εξαίρεση τη Μάλτα. Επιπλέον, αν παρατηρήσει κανείς τη μηνιαία μεταβολή του ΔΤΚ τότε προκύπτει ότι καθ' όλη τη διάρκεια του έτους οι τιμές στην Ελλάδα αυξήθηκαν βραδύτερα από τον μέσο όρο της ΕΕ27. Ειδικότερα, τους πρώτους πέντε μήνες ο πληθωρισμός στην Ελλάδα ήταν αρνητικός, ενώ στην ΕΕ27 οι τιμές αυξάνονταν. Επίσης,

⁷ Δυστυχώς τη στιγμή συγγραφής του παρόντος δεν υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία για το 2021.

από τον Ιούνιο και μετά, οπότε οι τιμές άρχισαν να αυξάνονται και στην Ελλάδα, η αύξηση ήταν πάντοτε χαμηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ27. Αυτό σημαίνει ότι η χώρα κερδίζει σε όρους ανταγωνιστικότητας είτε από τη μείωση των τιμών, όταν στις περισσότερες άλλες χώρες αυξάνονταν, είτε από τη βραδύτερη αύξησή τους ολόκληρη την περίοδο 2019-2021.

Πίνακας 2.3 Ετήσια μεταβολή του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (%)

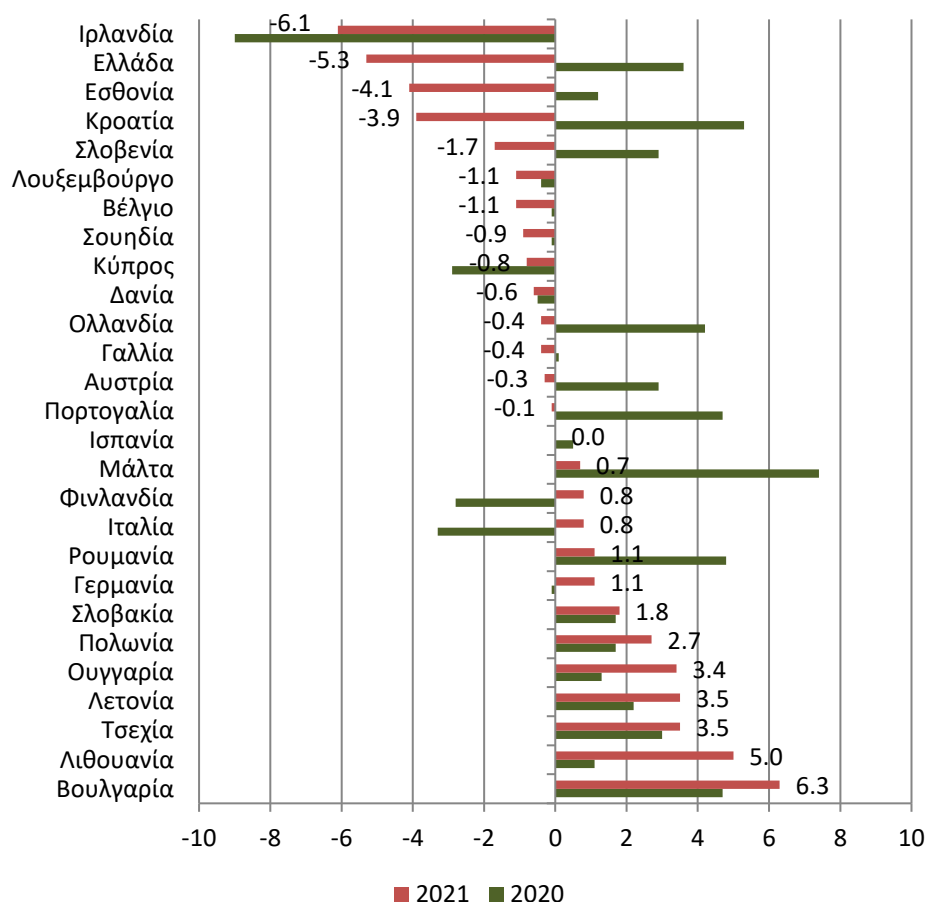
	2019	2020	2021
ΕΕ27	1,5	0,7	2,9
ΕΖ19	1,2	0,3	2,6
Βέλγιο	1,2	0,4	3,2
Βουλγαρία	2,5	1,2	2,8
Τσεχία	2,6	3,3	3,3
Δανία	0,7	0,3	1,9
Γερμανία	1,4	0,4	3,2
Εσθονία	2,3	-0,6	4,5
Ιρλανδία	0,9	-0,5	2,4
Ελλάδα	0,5	-1,3	0,6
Ισπανία	0,8	-0,3	3,0
Γαλλία	1,3	0,5	2,1
Κροατία	0,8	0,0	2,7
Ιταλία	0,6	-0,1	1,9
Κύπρος	0,5	-1,1	2,3
Λετονία	2,7	0,1	3,2
Λιθουανία	2,2	1,1	4,6
Λουξεμβούργο	1,6	0,0	3,5
Ουγγαρία	3,4	3,4	5,2
Μάλτα	1,5	0,8	0,7
Ολλανδία	2,7	1,1	2,8
Αυστρία	1,5	1,4	2,8
Πολωνία	2,1	3,7	5,2
Πορτογαλία	0,3	-0,1	0,9
Ρουμανία	3,9	2,3	4,1
Σλοβενία	1,7	-0,3	2,0
Σλοβακία	2,8	2,0	2,8
Φινλανδία	1,1	0,4	2,1
Σουηδία	1,7	0,7	2,7

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Το μοναδιαίο κόστος εργασίας χρησιμοποιείται μεταξύ άλλων μέτρων ως δείκτης της ανταγωνιστικότητας κόστους μιας χώρας. Στο **Διάγραμμα 2.9** παρουσιάζεται η ετήσια μεταβολή αυτού λαμβάνοντας υπόψη τη μεταβολή των συναλλαγματικών ισοτιμιών (δεν είναι όλες οι χώρες μέλη της ΕΖ19) και τη μεταβολή των τιμών σε όρους μοναδιαίου κόστους της εργασίας. Μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας ισοδυναμεί με αύξηση της ανταγωνιστικότητας μιας χώρας. Στο σχετικό διάγραμμα η κατάταξη των χωρών γίνεται από εκείνη με τη μεγαλύτερη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας σε εκείνη με τη μεγαλύτερη επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας το 2021. Η χώρα μας το 2021 βρίσκεται στη δεύτερη θέση με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς της σε όρους μοναδιαίου

κόστους εργασίας να υπολείπεται μόνον της Ιρλανδίας. Πολλά μέλη της ΕΕ27 είδαν την ανταγωνιστικότητά τους να μειώνεται το 2021, ενώ για αρκετές από αυτές τις χώρες δεν ήταν η πρώτη χρονιά κακών επιδόσεων. Σημειώνεται ότι στην Ελλάδα το μοναδιαίο κόστος εργασίας μειώνεται σταθερά από το 2012 με μοναδική εξαίρεση το 2020, πιθανόν λόγω της δραστηκής μείωσης της παραγωγής εν μέσω της πανδημίας. Ειδικότερα, τα τελευταία 10 έτη μόνον η Ιρλανδία έχει μέσο όρο ετήσιων μεταβολών του μοναδιαίου κόστους εργασίας μεγαλύτερο από την Ελλάδα.

Διάγραμμα 2.9 Ετήσια μεταβολή μοναδιαίου κόστους εργασίας (ULC) στο πλαίσιο της ΕΕ27 (%)

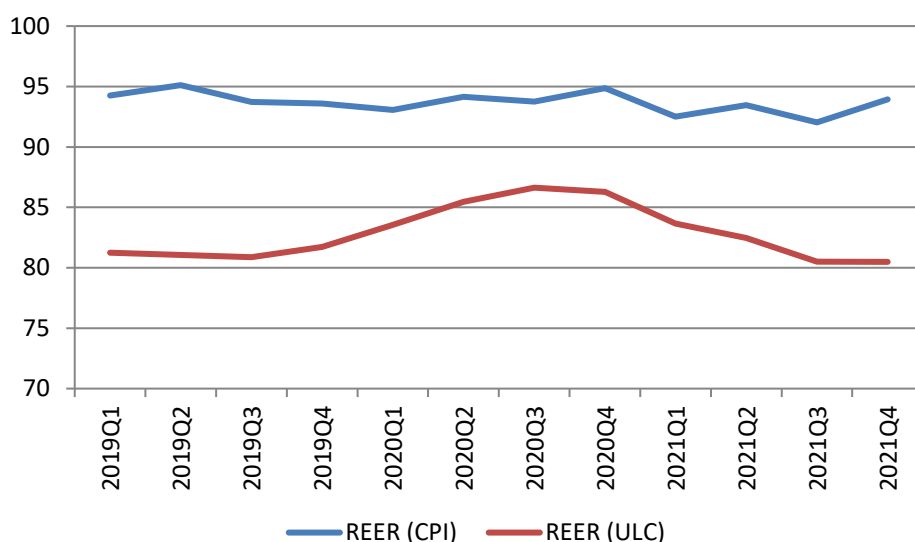

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία χρησιμοποιείται ως ένα ακόμη μέτρο σύγκρισης της ανταγωνιστικότητας κόστους μιας χώρας και μπορεί να υπολογιστεί είτε με βάση το επίπεδο των τιμών, δηλαδή τον δείκτη τιμών καταναλωτή, είτε με βάση το μοναδιαίο κόστος εργασίας. Στο **Διάγραμμα 2.10** παρουσιάζονται τα αποτελέσματα και των δύο τρόπων υπολογισμού λαμβάνοντας υπόψη τα αντίστοιχα μεγέθη σε 37 βιομηχανικές χώρες εμπορικούς εταίρους. Είναι ενδιαφέρον ότι, όπως είχε επισημανθεί και στο παρελθόν (βλ. ΚΕΠΕ, 2020), το κύριο μέρος του οφέλους σε όρους ανταγωνιστικότητας κόστους προέρχεται από το μοναδιαίο κόστος εργασίας. Ακόμη και τα τρία έτη που παρουσιάζονται

και αποτελούν μια πολύ σύντομη περίοδος ανάλυσης είναι φανερό ότι από την πλευρά των τιμών η ανταγωνιστικότητα είναι περίπου σταθερή, ενώ από την πλευρά του μοναδιαίου κόστους εργασίας εμφάνισε μια πρόσκαιρη αύξηση το 2020 και, στη συνέχεια, επανήλθε στα επίπεδα του 2019 και λίγο χαμηλότερα.

Διάγραμμα 2.10 Πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία (REER) για την Ελλάδα (δείκτης, 2010=100)

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Σημειώσεις: Η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία έχει αποπληθωριστεί με βάση τον δείκτη τιμών καταναλωτή (CPI) και το μοναδιαίο κόστος εργασίας για την Ελλάδα (ULC) έναντι 37 βιομηχανικών χωρών εμπορικών εταίρων.

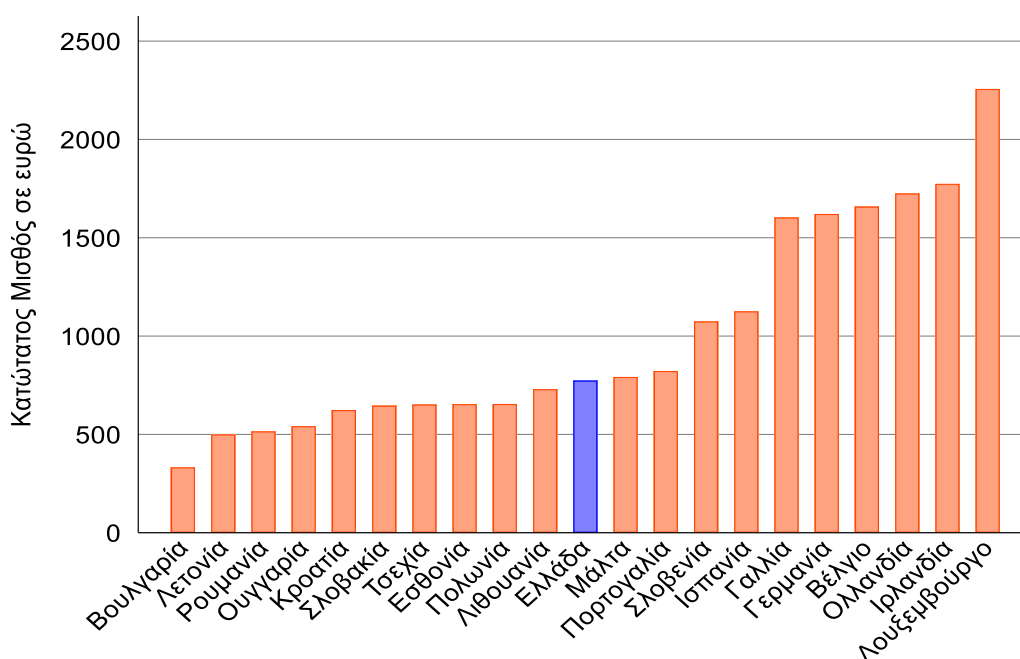
Συνοψίζοντας τα ευρήματα αυτής της ενότητας που τοποθετεί την Ελλάδα στο ευρωπαϊκό περιβάλλον μπορεί κανείς να εστιάσει στα ακόλουθα. Πρώτον, το κκΑΕΠ αυξήθηκε το δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του 2021 υπέρ-αντισταθμίζοντας τις απώλειες του 2020. Δεύτερον, η παραγωγικότητα της εργασίας αυξήθηκε μεν το 2021, αλλά η χώρα μας υπολείπεται σημαντικά των άλλων ευρωπαϊκών οικονομιών στις οποίες η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας ήταν ταχύτερη. Τρίτον, οι τιμές αυξήθηκαν μεν, αλλά με πιο αργό ρυθμό σε σύγκριση με τους ευρωπαίους εταίρους, άρα συνέβαλλαν στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας κόστους. Τέταρτον, στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει η ανάλυση με βάση το μοναδιαίο κόστος εργασίας, το οποίο μειώθηκε το 2021 σημαντικά, λιγότερο μόνο από την Ιρλανδία, αυξάνοντας έτσι την ανταγωνιστικότητα κόστους. Πέμπτον, η προέλευση της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας κόστους, τουλάχιστον έναντι 37 βιομηχανικών χωρών εμπορικών εταίρων, φαίνεται να προήλθε ξανά από την πλευρά του κόστους εργασίας.

3 Ο κατώτατος μισθός στην Ελλάδα και την ΕΕ27

Η θέσπιση κατώτατου μισθού για το σύνολο της οικονομίας δεν αφορά σε όλες τις χώρες μέλη της ΕΕ27, καθώς η Δανία, η Ιταλία, η Κύπρος, η Αυστρία, η Φινλανδία και η Σουηδία δεν έχουν εθνικό κατώτατο μισθό. Στο **Διάγραμμα 3.1** παρουσιάζεται ο ονομαστικός κατώτατος μισθός για 21 χώρες μέλη όπως διαμορφώθηκε τον Ιανουάριο του 2022. Η πρώτη παρατήρηση είναι ότι ο κατώτατος μισθός διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ των χωρών. Ο χαμηλότερος συναντάται στη Βουλγαρία (332,34 ευρώ) και ο υψηλότερος στο Λουξεμβούργο (2.256,95 ευρώ), ο οποίος είναι σχεδόν επτά φορές μεγαλύτερος από τον πρώτο.

Σε γενικές γραμμές, μπορεί κανείς να ομαδοποιήσει τις χώρες σε τρεις ευρείες ομάδες με βάση το ύψος του κατώτατου μισθού. Η πρώτη ομάδα περιλαμβάνει χώρες με κατώτατο μισθό μεγαλύτερο των 1500 ευρώ μηνιαίως. Η δεύτερη ομάδα χωρών συνίσταται από χώρες με κατώτατο μισθό μεταξύ 750 και 1250 ευρώ μηνιαίως. Στην τρίτη ομάδα ανήκουν χώρες με κατώτατο μισθό κάτω από 750 ευρώ μηνιαίως. Σημειώνεται ότι τα ποσά αυτά αναφέρονται σε ονομαστικά μεγέθη, δηλαδή δεν λαμβάνουν υπόψη τις τιμές και, επομένως, δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται για συγκρίσεις μεταξύ χωρών ή για να μελετηθούν οι διαχρονικές μεταβολές του κατώτατου μισθού.

Διάγραμμα 3.1 Κατώτατος μισθός σε ευρώ, 2022

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Στην πρώτη ομάδα, εκτός από το Λουξεμβούργο, ανήκουν οι χώρες στον βορρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως η Ολλανδία, το Βέλγιο και η Γερμανία. Την ομάδα συμπληρώνουν η Γαλλία και η Ιρλανδία, η οποία ήδη έχει τον δεύτερο υψηλότερο κατώτατο μισθό. Η Ελλάδα με 773,5 ευρώ μηνιαίως⁸ βρίσκεται στην 11η θέση της κατάταξης και ανήκει στη δεύτερη ομάδα χωρών στην οποία ανήκουν κατά κανόνα χώρες του ευρωπαϊκού νότου, όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Μάλτα. Η Τρίτη ομάδα αφορά σε χώρες με συγκριτικά χαμηλό κατώτατο μισθό και σε αυτήν ανήκουν χώρες κυρίως του πρώην ανατολικού μπλοκ, όπως η Λιθουανία, η Πολωνία, η Τσεχία, η Ρουμανία και η Βουλγαρία. Πρόκειται για τα νεότερα μέλη της ΕΕ27, τα οποία εντάχθηκαν στην ένωση μετά το 2006.

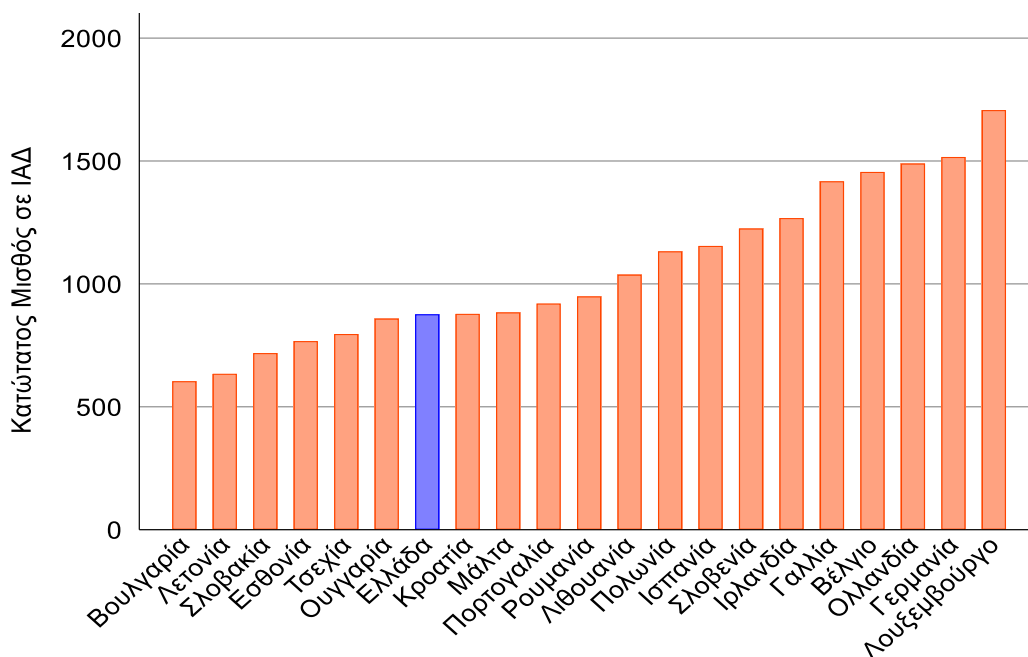
Οι συγκρίσεις μεταξύ των χωρών δεν ευνοούνται από τη χρήση του ονομαστικού κατώτατου μισθού, διότι δεν λαμβάνονται υπόψη οι διαφορές στις τιμές που διαμορφώνουν το κόστος διαβίωσης. Οι διαφορές αυτές είναι ενίοτε σημαντικές. Για αυτό τον λόγο επιλέγεται η έκφραση του κατώτατου μισθού σε ισοδύναμα αγοραστικής δύναμης (ΙΑΔ), ένα είδος τεχνητής νομισματικής μονάδας. Πρακτικά, υπολογίζονται τα καλάθια των αγαθών και υπηρεσιών που μπορεί να αγοράσει κανείς σε κάθε χώρα, όταν αμείβεται με τον κατώτατο μισθό, αφού ληφθεί υπόψη η διαφορά των τιμών μεταξύ των χωρών. Στο **Διάγραμμα 3.2** παρουσιάζεται ο κατώτατος μισθός σε ισοδύναμα αγοραστικής δύναμης για 21 χώρες μέλη της ΕΕ27.

Η πρώτη εμφανής αλλαγή είναι η μείωση του εύρους του κατώτατου μισθού. Το Λουξεμβούργο συνεχίζει να βρίσκεται στην πρώτη θέση με κατώτατο μισθό 1.707,07 ΙΑΔ μηνιαίως. Αυτό σημαίνει ότι ο ονομαστικός μισθός μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να αγοράσει αγαθά μικρότερης αξίας από την ονομαστική του αξία. Η αρνητική διαφορά οφείλεται στο υψηλό κόστος ζωής στη χώρα σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Από την άλλη, η Βουλγαρία συνεχίζει να βρίσκεται στην τελευταία θέση της κατάταξης, αλλά ο κατώτατος μισθός διαμορφώνεται τώρα σε 604,13 ΙΑΔ μηνιαίως, λόγω του συγκριτικά χαμηλού κόστους διαβίωσης στη χώρα.

Η δεύτερη αλλαγή είναι η πτώση της θέσης της Ελλάδας στην κατάταξη, παρά το γεγονός ότι ο κατώτατος μισθός σε ισοδύναμα αγοραστικής δύναμης (876,5 ΙΑΔ) είναι υψηλότερος από τον ονομαστικό κατώτατο μισθό. Έτσι, η Ελλάδα πλέον βρίσκεται στην 15η θέση. Αυτό σημαίνει ότι ένας εργαζόμενος που αμείβεται με τον κατώτατο μισθό στην Ελλάδα αγοράζει αγαθά και υπηρεσίες μεγαλύτερης αξίας μόνο σε σύγκριση με τους αντίστοιχους εργαζόμενους σε έξι χώρες μέλη της ΕΕ27 που έχουν εθνικό κατώτατο μισθό: τη Βουλγαρία, τη Λετονία, την Σλοβενία, την Εσθονία, την Τσεχία και την Ουγγαρία. Όλες χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ και σχετικά νέα μέλη της ΕΕ27.

⁸ Ο κατώτατος μισθός είναι εκφρασμένος σε 12μηνιαία βάση, ώστε να υπάρχει συγκρισιμότητα μεταξύ των χωρών. Στη χώρα μας ο κατώτατος μισθός ανέρχεται σε 663 ευρώ μηνιαίως σε 14μηνιαία βάση.

Διάγραμμα 3.2 Κατώτατος μισθός σε ισοδύναμα αγοραστικής δύναμης (ΙΑΔ), 2022

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Πέρα από το ύψος του κατώτατου μισθού έχει ενδιαφέρον να εξετάσει κανείς πώς μεταβλήθηκε στις διάφορες χώρες την περίοδο 2020-2022. Αυτό γίνεται ακόμη σημαντικότερο δεδομένων των δυσμενών συνθηκών που επικράτησαν στην οικονομία εξαιτίας της υγειονομικής κρίσης που προκάλεσε ο κορονοϊός και των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης, αναγκαίο επακόλουθο για την προστασία της δημόσιας υγείας.

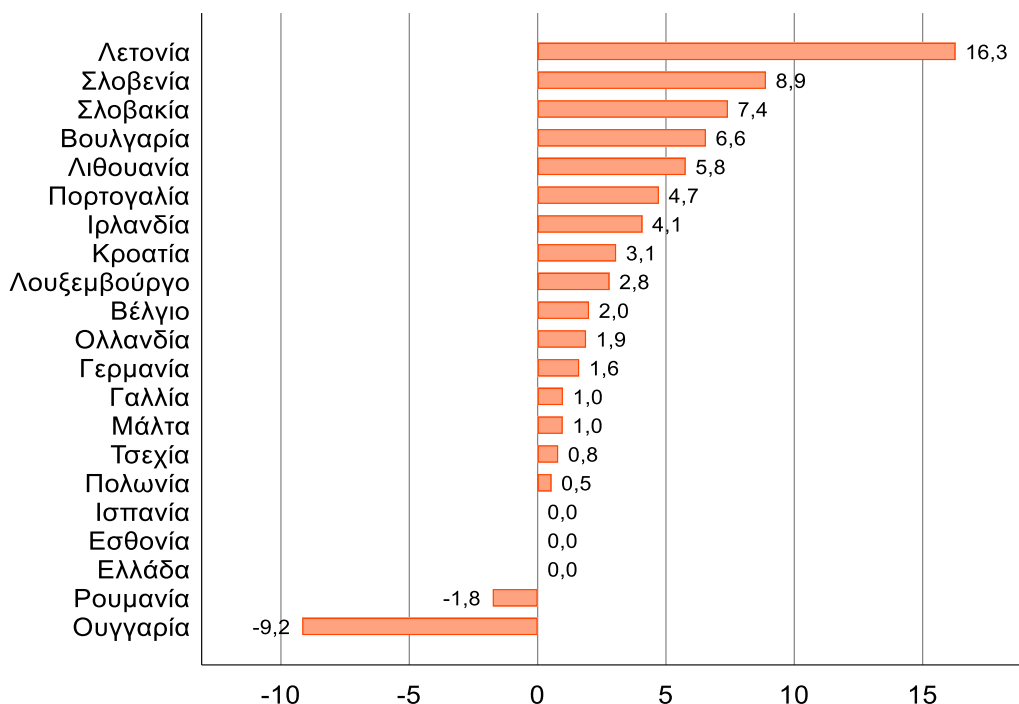
Σε αυτό το πλαίσιο το **Διάγραμμα 3.3** παρουσιάζει τη μεταβολή του κατώτατου μισθού στις 21 χώρες μέλη της ΕΕ27 την περίοδο 2020-2021 και το **Διάγραμμα 3.4** τη μεταβολή την περίοδο 2021-2022. Ξεκινώντας από την πρώτη περίοδο, κατά την οποία οι οικονομίες υπέφεραν περισσότερο από τα μέτρα προστασίας έναντι της πανδημίας⁹, τρεις χώρες άφησαν αμετάβλητο τον κατώτατο μισθό, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα. Ακόμη δύο χώρες προχώρησαν σε μείωση του κατώτατου μισθού εκ των οποίων η Ουγγαρία κατά 9,2%. Οι υπόλοιπες 16 χώρες αύξησαν τον κατώτατο μισθό από 0,5% στην Πολωνία ως 16,3% στη Λετονία. Ο μέσος όρος μεταβολής ήταν 2,5%. Αν ληφθούν υπόψη οι ομάδες χωρών που συγκροτήθηκαν με βάση τον κατώτατο μισθό και το **Διάγραμμα 3.1**, τότε προκύπτει ότι οι χώρες στην τρίτη ομάδα (ΚΜ<750 ευρώ) αύξησαν τον κατώτατο μισθό κατά μέσο όρο κατά 3,1%¹⁰, οι χώρες στη δεύτερη ομάδα (750 ευρώ<ΚΜ<1250 ευρώ) τον

⁹ Το ΑΕΠ της ΕΕ27 συρρικνώθηκε το 2020 κατά -5,9% βάσει των στοιχείων της Eurostat.

¹⁰ Αν αφαιρεθούν από την ομάδα η Ουγγαρία και η Ρουμανία που μείωσαν τον κατώτατο μισθό, ο μέσος όρος διαμορφώνεται σε 5%.

αύξησαν κατά 2,5% και οι χώρες στην πρώτη ομάδα (KM>1500 ευρώ) τον αύξησαν κατά 2,2%.

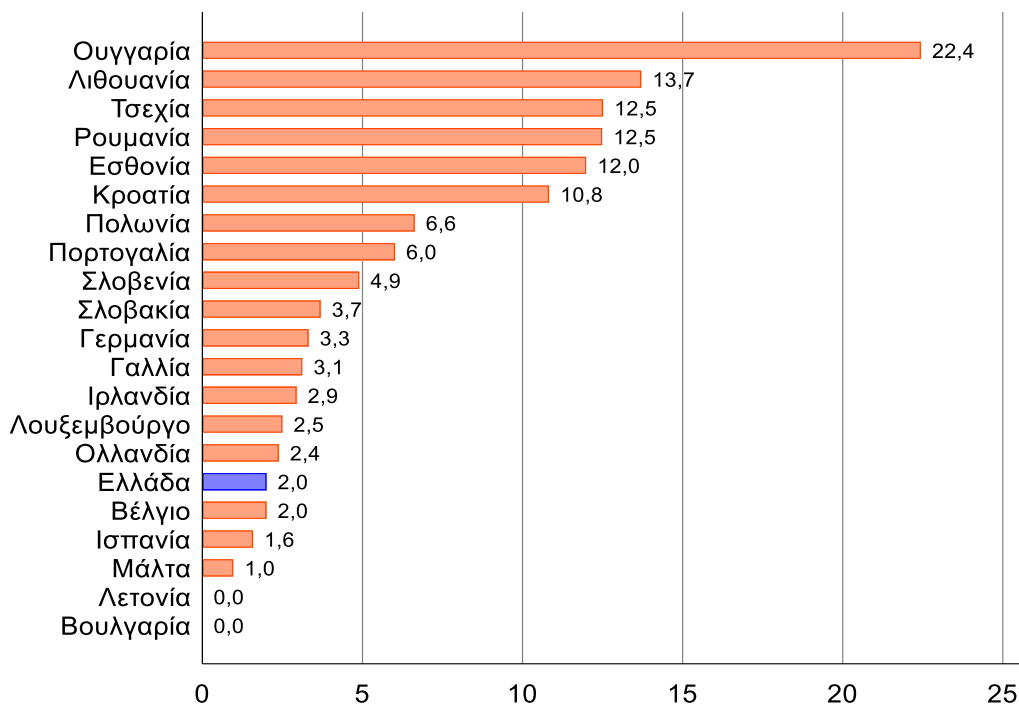
Διάγραμμα 3.3 Μεταβολή του κατώτατου μισθού (%),2020-2021

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Την επόμενη χρονιά, δηλαδή την περίοδο 2021-2022, δύο χώρες άφησαν αμετάβλητο τον κατώτατο μισθό, ενώ καμία δεν προχώρησε σε μείωση. Αντιθέτως, η συντριπτική πλειονότητα των χωρών αύξησε τον κατώτατο μισθό, σε κάποιες περιπτώσεις σημαντικά. Οι αυξήσεις κυμάνθηκαν από 1% στη Μάλτα ως 22,4% στην Ουγγαρία, η οποία υπεραντιστάθμισε έτσι τις απώλειες που υπέστη ο κατώτατος μισθός το προηγούμενο έτος. Το ίδιο συνέβη και στη Ρουμανία, όπου ο κατώτατος μισθός αυξήθηκε κατά 12,5%. Αυτό σημαίνει ότι συνολικά τα τελευταία δύο χρόνια ο κατώτατος μισθός αυξήθηκε σε όλες τις χώρες μέλη που εξετάζονται. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ελλάδα κατέγραψε αύξηση κατά 2%, δηλαδή μικρότερη από τις περισσότερες χώρες μέλη, αλλά συγκρίσιμη με χώρες όπως το Βέλγιο, η Ισπανία και η Ολλανδία. Έτσι, η αύξηση στην Ελλάδα είναι λίγο κάτω από τον μέσο όρο της δεύτερης ομάδας χωρών (2,4%) στην οποία άλλωστε ανήκει. Η πρώτη ομάδα (KM>1500 ευρώ) αύξησε τον κατώτατο μισθό κατά 2,7%, ενώ η τρίτη ομάδα (<750 ευρώ) τον αύξησε κατά 9,1%. Λαμβάνοντας υπόψη τις μεταβολές τα δύο τελευταία χρόνια και μόνο φαίνεται ότι οι χώρες με χαμηλό κατώτατο μισθό τείνουν να τον αυξάνουν περισσότερο σε σύγκριση με χώρες που έχουν υψηλότερο κατώτατο μισθό (>750 ευρώ).

Διάγραμμα 3.4 Μεταβολή του κατώτατου μισθού (%),2021-2022

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Από την άλλη πλευρά, η συζήτηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο για έναν κατάλληλο κατώτατο μισθό στις χώρες μέλη της ΕΕ27 ενδέχεται να οδηγήσει σε αυξήσεις στο άμεσο μέλλον, κάποιες από αυτές εντυπωσιακές. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η αύξηση που ανακοινώθηκε στη Γερμανία ως πρόθεση της κυβέρνησης συνασπισμού στο κατώτατο ωρομίσθιο η οποία αναμένεται να ξεπεράσει το 15% μέσα στο 2022, ώστε αυτό να φτάσει τα 12€. Μάλιστα, πρόκειται για τη δεύτερη αύξηση εντός του 2022 μετά την συμφωνημένη αύξηση σε 10,45€ που είναι προγραμματισμένη για τον Ιούλιο.¹¹

¹¹ <https://www.etui.org/news/adequate-minimum-wages-germany-and-europe>

4 Ο ρόλος του κατώτατου μισθού στην Ελλάδα

4.1 Κατώτατος και μέσος μισθός στον ιδιωτικό τομέα

Σε αυτή την ενότητα γίνεται περιγραφή των πρόσφατων μισθολογικών εξελίξεων στον ιδιωτικό τομέα χρησιμοποιώντας μηνιαία στοιχεία από τον ΕΦΚΑ¹². Στη συνέχεια εξετάζεται περιγραφικά και οικονομετρικά η σχέση μεταξύ κατώτατου και μέσου μισθού και παράλληλα εντοπίζονται οι κλάδοι στους οποίους αναμένεται ο κατώτατος μισθός να έχει μεγαλύτερη επίδραση στη διαμόρφωση των μέσων μισθών.

4.1.1 Πρόσφατες εξελίξεις μέσων και κατώτατων μισθών

Έχει διαπιστωθεί ότι η σχέση μεταξύ κατώτατου και μέσου μισθού είναι θετική. Η ένταση της θετικής αυτής σχέσης εξαρτάται από τον αριθμό των εργαζομένων που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό, καθώς και από το ότι σε κάποιο βαθμό, μεγαλύτερο κατά το παρελθόν, οι αυξήσεις του κατώτατου μισθού παρασύρουν και τους μισθούς εργαζομένων που αμείβονται με υψηλότερο από τον κατώτατο μισθό. Ο βαθμός διάχυσης οποιασδήποτε αύξησης του κατώτατου μισθού είναι συνάρτηση της κατάστασης της οικονομίας (περιορίζεται σε περιόδους ύφεσης και αυξάνεται σε περιόδους άνθησης), των θεσμικών ρυθμίσεων στην αγορά εργασίας, καθώς και της ευκολίας με την οποία οι επιχειρήσεις μπορούν να βρουν κατάλληλους εργαζόμενους.

Η αύξηση των μισθών που θα προέλθει από αύξηση του κατώτατου μισθού θα ενισχύσει τη συνολική ζήτηση στην οικονομία και, κατά συνέπεια, το ύψος της παραγωγής και της απασχόλησης. Οι αυξήσεις στους (μέσους) μισθούς θα αυξήσουν το οικογενειακό εισόδημα και, επίσης, θα αυξήσουν την κατανάλωση (κατά προτίμηση των εγχωρίως παραγομένων), υπό την προϋπόθεση βέβαια ότι δεν θα υπάρξει σημαντική μείωση στην απασχόληση. Ωστόσο, αν οι αυξήσεις στους μέσους μισθούς οδηγήσουν σε αύξηση του κόστους παραγωγής και σε επιπλέον πληθωριστικές πιέσεις, μπορεί να μειώσουν τη σχετική ανταγωνιστικότητα κόστους των εξαγωγών. Πάντως στο βαθμό που αυξήσεις των μέσων μισθών έπονται μιας αντίστοιχης ή/και μεγαλύτερης αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας, τα όποια δυσμενή αποτελέσματα εκτιμάται ότι δεν θα αποτελέσουν τροχοπέδη για την αναπτυξιακή πορεία της χώρας.

Σε αυτή την ενότητα εξετάζεται η διαχρονική εξέλιξη του μέσου ημερομισθίου στον ιδιωτικό τομέα και η σχέση του με τον κατώτατο μισθό αξιοποιώντας τον δείκτη Kaitz σε κλαδικό επίπεδο και με βάση το μέγεθος των επιχειρήσεων. Το μέσο ημερομίσθιο στην αγορά του ιδιωτικού τομέα της Ελλάδος για την περίοδο από το 2004 έως και το 2010 αύξανε συνεχώς και αρκετά (αθροιστικά κατά 36,6% και κατά 4,6% ετησίως), ενώ μέχρι τις

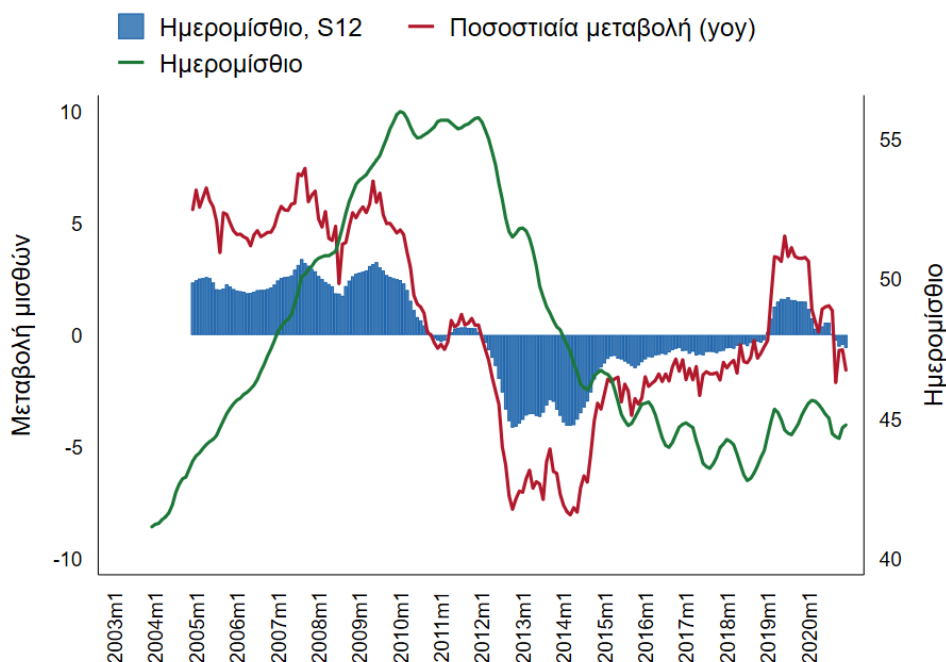
¹² Ο ΕΦΚΑ δημοσιεύει αναλυτικά δεδομένα κάθε μήνα που καταγράφουν την απασχόληση και τους μισθούς στον ιδιωτικό τομέα. Αν και τα δεδομένα του ΕΦΚΑ έχουν κάποια χρονική υστέρηση (κατά τη συγγραφή της συγκεκριμένης έκθεσης υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία μέχρι και τον 12^ο του 2020) έχουν το πλεονέκτημα ότι είναι δημόσια και αφορούν το σύνολο των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα.

αρχές του 2012 παρέμενε σχετικά σταθερό με κάποιες οριακές μειώσεις τους χειμερινούς μήνες το 2011 (βλ. **Διάγραμμα 4.1**). Από τον Φεβρουάριο του 2012 μετά τη νομοθέτηση της δραστηκής μείωσης των κατώτατων μισθών κατά 22% (32% για τους κάτω των 25 ετών), ο μέσος μισθός ακολούθησε μια συνεχή καθοδική πορεία. Ειδικότερα, από τον Ιανουάριο του 2012, οπότε και εμφανίζει την υψηλότερη τιμή του (55,75 ευρώ), το μέσο ημερομίσθιο σταδιακά μειώθηκε στα 44,05 ευρώ τον Ιανουάριο του 2019, που ισοδυναμεί με μείωση κατά 20,75%, σχεδόν όση και η μείωση των κατώτατων μισθών του Φεβρουαρίου του 2012. Οι μεγάλες μειώσεις του μέσου μισθού εντοπίζονται την τριετία 2012-2014, ενώ τα επόμενα έτη ήταν περιορισμένες. Η καθοδική τάση του μέσου ημερομισθίου αντιστράφηκε με την αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019.

Για το 2018 το μέσο ημερομίσθιο υπολογίζεται σε 43,5€ (ισοδύναμα σε 914€ σε μηνιαία βάση). Μετά την αύξηση του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019 κατά 11% το μέσο ημερομίσθιο για το 2019 αυξήθηκε κατά 3,1% και ανήλθε σε 44,9€ (947,3€ ανά μήνα, αύξηση κατά 3,6%), ενώ το 2020 ανήλθε σε 45€ καταγράφοντας για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά αύξηση, αλλά μόνο κατά 0,4% (962€ ανά μήνα με αύξηση 1,7%). Φαίνεται, λοιπόν, ότι η αύξηση του κατώτατου μισθού στις αρχές του 2019 οδήγησε, μετά από επτά συναπτά έτη μειώσεων, σε αξιόλογη αύξηση των μέσων μισθών, η οποία εκδηλώθηκε με υψηλότερα ποσοστά το πρώτο εξάμηνο του 2019 (προσέγγισαν το 5%), ενώ το δεύτερο εξάμηνο του 2019 οι αυξήσεις συρρικνώθηκαν γύρω στο 3%. Τον Φεβρουάριο του 2020, όταν παρήλθε 12μηνο από την αύξηση του κατώτατου, η αύξηση του μέσου μισθού περιορίστηκε σχεδόν στο μισό. Από τον επόμενο μήνα Μάρτιο του 2020, κυρίως λόγω της τότε εξάπλωσης της πανδημίας, που οδήγησε στον περιορισμό της οικονομική δραστηριότητας οι αυξήσεις μισθών πρακτικά εξαφανίστηκαν και από το φθινόπωρο του 2020 μέχρι το τέλος του έτους καταγράφεται μικρή, αλλά σταθερή, μείωση των μέσων ημερομισθίων. Μπορούμε έτσι με ασφάλεια να πούμε ότι η αξιόλογη αύξηση του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019 κατά 11% για τους άνω των 25 και περίπου κατά 22% για τους κάτω των 25 δεν προξένησε μεγάλη αύξηση στον μέσο μισθό του ιδιωτικό τομέα της ελληνικής οικονομίας. Ενώ εκτιμήσεις στηριζόμενες σε παλαιότερα στοιχεία προβλέπουν ότι μια αύξηση κατά 10% των κατώτατων οδηγεί σε αύξηση των μέσων 4-5%, το 2019 παρατηρήθηκε αύξηση μόνο 3,1%, το οποίο βέβαια λόγω της πανδημίας που ακολούθησε εξουδετερώθηκε και ακολούθως μετετράπη σε μείωση. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, και λόγω της σημαντικής αύξησης του τουρισμού το 2019, η εξέλιξη της απασχόλησης το 2019 υπήρξε αρκετά θετική.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι όσον αφορά στον μέσο μηνιαίο μισθό δεν καταγράφεται αντίστοιχη μείωση το 2020, το οποίο, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, είναι αποτέλεσμα της αξιόλογης αύξησης των μέσων ημερών απασχόλησης σε σχέση με το 2019, η οποία πολύ πιθανόν να αντισταθμίζει τη μείωση στον αριθμό των απασχολούμενων που καταγράφεται μεταξύ 2019 και 2020.

Διάγραμμα 4.1 Διαχρονική εξέλιξη μέσου ημερομισθίου και ετήσια μεταβολή

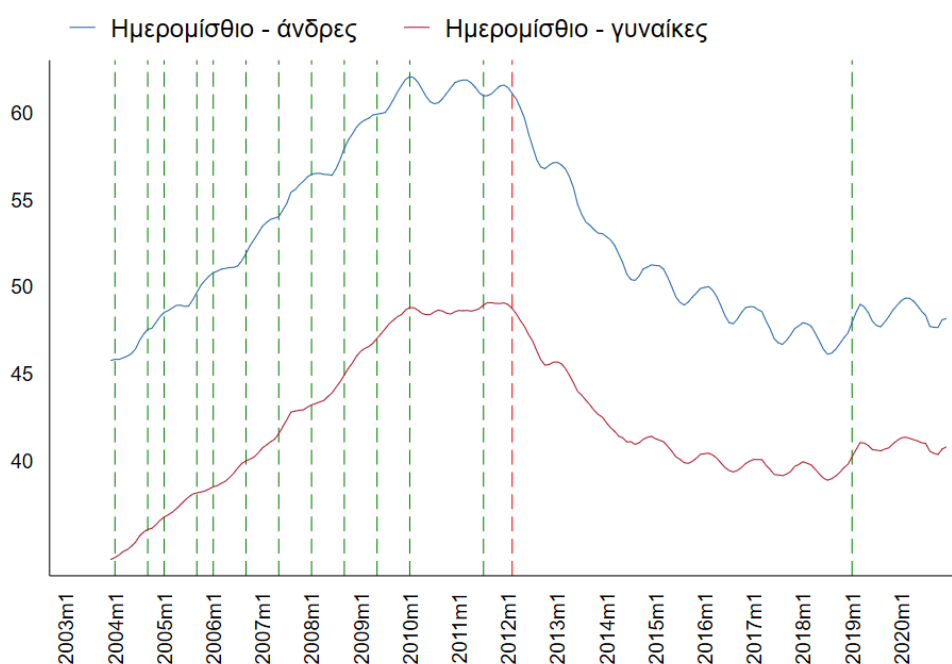
Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΕΦΚΑ.

Η εξέλιξη του μέσου ημερομισθίου είναι παρόμοια και για τα δύο φύλα, αν και είναι σαφές ότι το μέσο ημερομισθίο για τις γυναίκες είναι διαχρονικά αισθητά χαμηλότερο από το αντίστοιχο των ανδρών (βλ. **Διάγραμμα 4.2**). Από το διάγραμμα προκύπτει ακόμα ένα πολύ ενδιαφέρον συμπέρασμα. Κάθε αύξηση του κατώτατου ημερομισθίου (πράσινες γραμμές) συνοδεύεται από αύξηση των μέσων ημερομισθίων, ειδικά σε περιόδους χαμηλής ανεργίας. Από τη μείωση του κατώτατου μισθού του 2012 (κόκκινη γραμμή) και μέχρι την αύξησή του το 2019 οι μέσοι μισθοί ακολουθούν μία συνεχή καθοδική πορεία πιο έντονη τα πρώτα έτη, η οποία διακόπτεται από την αύξηση του κατώτατου ημερομισθίου τον Φεβρουάριο του 2019. Προκύπτει, λοιπόν, ότι οι μέσοι μισθοί συσχετίζονται με τις μεταβολές του κατώτατου ημερομισθίου.

Η διαχρονική σχέση μεταξύ μέσου και κατώτατου μισθού συνήθως προσεγγίζεται με τον δείκτη Kaitz, δηλαδή το λόγο του κατώτατου προς το μέσο ημερομισθίο (βλ. **Διάγραμμα 4.3**). Ουσιαστικά ο δείκτης Kaitz μας δείχνει σε σχετικούς όρους πόσο υψηλός είναι ο κατώτατος μισθός. Όσο πιο κοντά είναι ο κατώτατος μισθός στον μέσο τόσο πιο υψηλή είναι η τιμή τους δείκτη, καταδεικνύοντας μεγαλύτερη αλληλοσυσχέτιση. Ο δείκτης Kaitz από το 2004 μέχρι το 2012, οπότε και ο κατώτατος μισθός περιοδικά αύξανε, παραμένει σχετικά σταθερός κοντά στο 0,6. Η μικρή διακύμανση του δείκτη καταδεικνύει ότι η σχέση μεταξύ κατώτατου και μέσου ημερομισθίου είναι πολύ στενή. Επιπλέον, η υψηλή τιμή του δείκτη δείχνει ότι μεγάλη μερίδα των εργαζομένων αμείβονται είτε με τον κατώτατο μισθό,

είτε με μισθό κοντά στον κατώτατο. Μετά τη μείωση του κατώτατου μισθού το 2012, ο δείκτης μειώθηκε απότομα (0,48 τον Μάρτιο του 2012), ενώ για τα επόμενα επτά έτη το πάγωμα του κατώτατου μισθού και η σταδιακή μείωση των μέσων μισθών (βλ. **Διάγραμμα 4.1** και **Διάγραμμα 4.2**) οδήγησαν στην αύξηση του δείκτη σε παρόμοιο ύψος με πριν το 2012. Η αύξηση του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019 σε συνδυασμό με τη μικρότερη αύξηση του μέσου μισθού το ίδιο έτος και τη σταθεροποίησή του το 2020 οδήγησαν σε περαιτέρω αύξηση του δείκτη Kaitz, 0,65 για το 2019 και το 2020.

Διάγραμμα 4.2 Διαχρονική εξέλιξη μέσου ημερομισθίου ανά φύλο

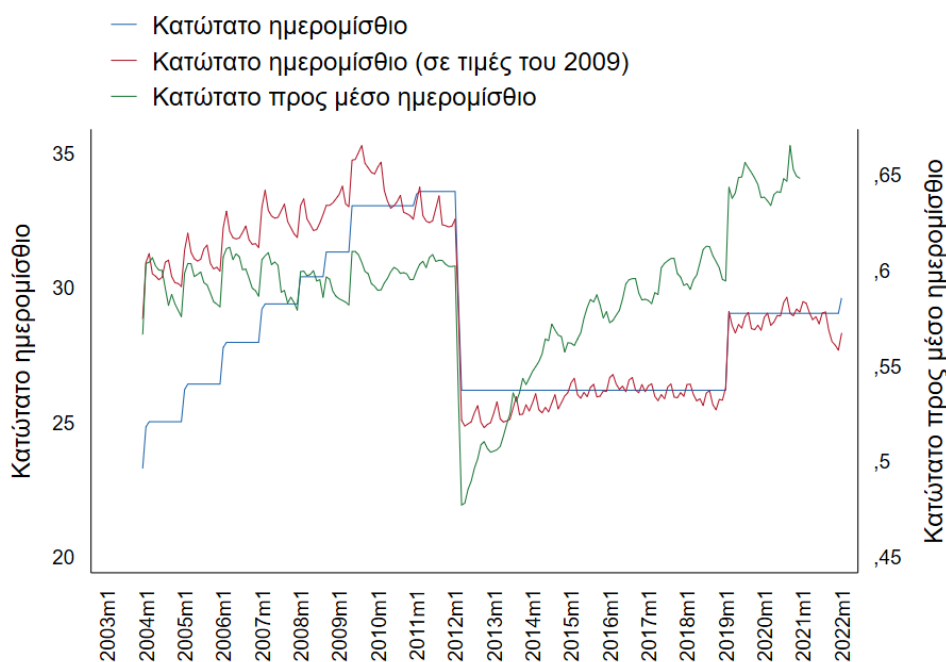

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΕΦΚΑ.

Είναι χαρακτηριστικό ότι για την περίοδο 2004-2020, για την οποία υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, το 2019 και το 2020 ο δείκτης Kaitz καταγράφει την υψηλότερη τιμή του. Αυτό δείχνει ότι οι κατώτατες και οι μέσες αμοιβές βρίσκονται πολύ κοντά. Συναφώς, μεταβολές στον κατώτατο μισθό θα επηρεάσουν με αξιόλογο τρόπο και το μέσο μισθό, όπως άλλωστε έγινε και με την αύξηση του 2019, οπότε οι μέσοι αυξήθηκαν κατά περίπου 3%.

Αξίζει πάντως να επισημάνουμε ότι παρά την αύξηση του κατώτατου μισθού το 2019 και την πρόσφατη του 2022, αυτός τόσο σε ονομαστικούς όσο και σε πραγματικούς όρους συνεχίζει να παραμένει πολύ πιο κάτω από παλαιότερα, κάτι που ισχύει και για το μέσο ημερομισθίο. Ακόμα και μετά την αύξησή του κατά 2% τον Ιανουάριο του 2022, λόγω του υψηλού πληθωρισμού, σε πραγματικούς όρους μειώνεται.

Διάγραμμα 4.3 Κατώτατο ημερομίσθιο και κατώτατο προς μέσο ημερομίσθιο στον ιδιωτικό τομέα

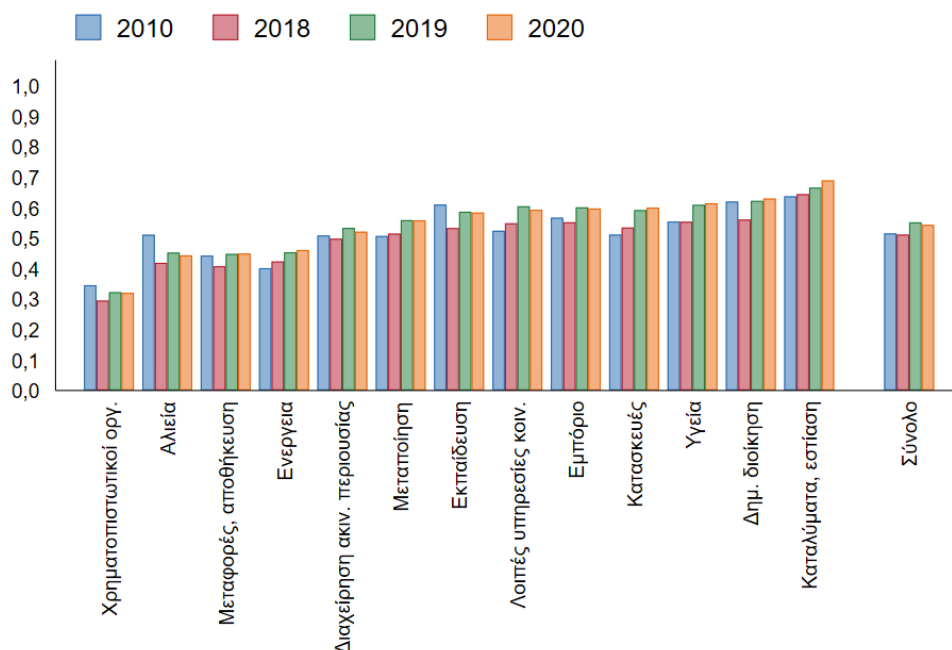
Πηγή: Μηνιαία δελετία απασχόλησης ΕΦΚΑ.

Από την μέχρι τώρα ανάλυση προκύπτει ότι υπάρχει στενή σχέση μεταξύ κατώτατων και μέσων αμοιβών στον ιδιωτικό τομέα, αφού αμφότερες ακολουθούν παρόμοια πορεία ενώ επιπλέον ο δείκτης Kaitz είναι σχετικά υψηλός φτάνοντας το 2020 το 0,65. Με άλλα λόγια ο κατώτατος μισθός είναι το 65% του μέσου μισθού στον ιδιωτικό τομέα. Εντούτοις, το μέγεθος και η διαχρονική εξέλιξη του δείκτη Kaitz δεν είναι παρόμοια μεταξύ των διαφορετικών κλάδων της οικονομίας, ούτε και μεταξύ μεγάλων (με περισσότερους από 10 απασχολούμενους) και μικρών (με λιγότερους από 10 απασχολούμενους) επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου στη συνέχεια παρουσιάζεται ο δείκτης Kaitz ανά κλάδο δραστηριότητας και μέγεθος επιχείρησης.

Όσον αφορά τις μεγάλες επιχειρήσεις, που απασχολούν περισσότερους από 10 εργαζόμενους, παρατηρούμε ότι ο δείκτης από 0,52 το 2010 μειώθηκε οριακά το 2018 και αυξήθηκε σε 0,55 το 2019 και 0,54 το 2020. Διαχρονικά οι κλάδοι που σχετίζονται με τον τουρισμό καταγράφουν τους υψηλότερους δείκτες Kaitz (2020: 0,67), άρα έχουν χαμηλότερο μέσο ημερομίσθιο. Επίσης υψηλούς δείκτες Kaitz, και άρα χαμηλούς μέσους μισθούς, εντοπίζουμε σε εργαζόμενους με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου στη δημόσια διοίκηση (0,62), στις λοιπές υπηρεσίες (0,61), στην υγεία (0,61) και στο εμπόριο (0,60). Στον αντίποδα, χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί (0,32), ενέργεια (0,45), αλιεία (0,45) και

Αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου μεταφορές (0,45) φαίνεται να καταγράφουν σχετικά υψηλότερο ημερομίσθιο (βλ. **Διάγραμμα 4.4**).

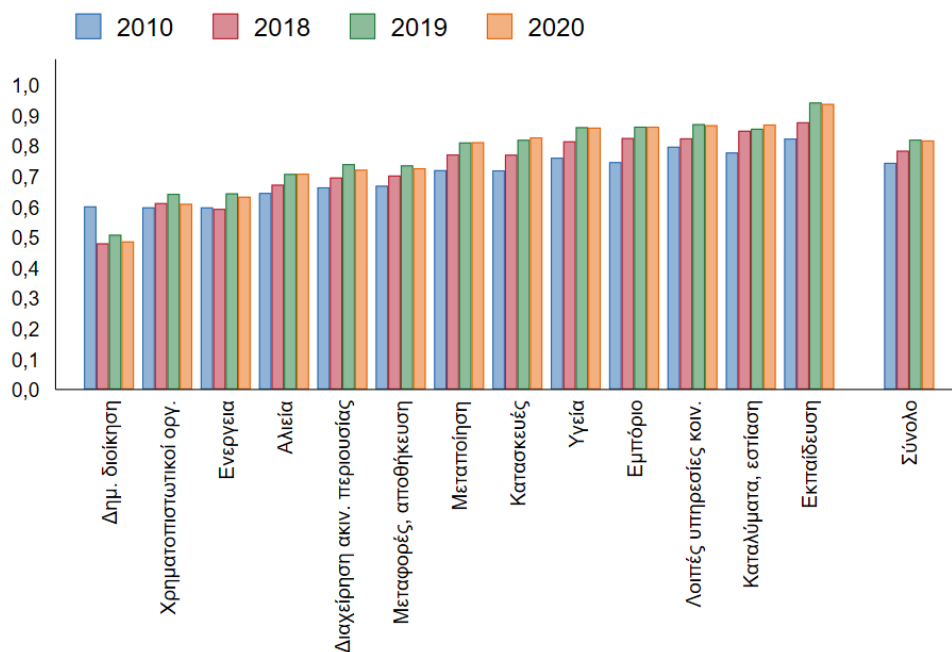
Διάγραμμα 4.4 Δείκτης Kaitz ανά κλάδο, σε επιχειρήσεις με περισσότερους από 10 εργαζόμενους

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΕΦΚΑ.

Αναφορικά με τις μικρές επιχειρήσεις, με λιγότερους από 10 εργαζόμενους, παρατηρούμε ότι για το σύνολο των κλάδων ο δείκτης Kaitz είναι αισθητά υψηλότερος από τον αντίστοιχο των μεγάλων επιχειρήσεων, καταδεικνύοντας ότι μεγάλη μερίδα των εργαζομένων εκεί αμείβονται με μισθούς πολύ κοντά στον κατώτατο μισθό (βλ. **Διάγραμμα 4.5**). Ειδικότερα, ο δείκτης το 2010 ήταν 0,74, το 2018 ήταν 0,78, ενώ το 2019 οπότε αυξήθηκε ο κατώτατος μισθός, υπολογίστηκε σε 0,82, και 0,81 το 2020. Αν και η σχετική κατάταξη αλλάζει ελαφρώς, παρατηρούμε ότι τα καταλύματα και η εστίαση, το εμπόριο και οι λοιπές υπηρεσίες συνεχίζουν να καταγράφουν από τους χαμηλότερους μισθούς. Μοναδική διαφοροποίηση σε σχέση με τις μεγάλες επιχειρήσεις αποτελεί ο κλάδος της δημόσιας διοίκησης, που φαίνεται ότι στην περίπτωση των μικρών επιχειρήσεων είναι πλέον ο κλάδος με τον υψηλότερο μέσο μισθό. Εντυπωσιακή είναι και η θέση των εργαζομένων στην εκπαίδευση που ασφαλιζονται στον ΕΦΚΑ, όπου πλέον είναι ο κλάδος με τον υψηλότερο δείκτη Kaitz (2020: 0,94), δηλαδή με το χαμηλότερο μέσο ημερομίσθιο (2020: 30,9€), υπονοώντας ότι στον κλάδο αυτό οι αμοιβές με τον κατώτατο μισθό είναι ο κανόνας.

Διάγραμμα 4.5 Δείκτης Kaitz ανά κλάδο, σε επιχειρήσεις με λιγότερους από 10 εργαζόμενους

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΕΦΚΑ.

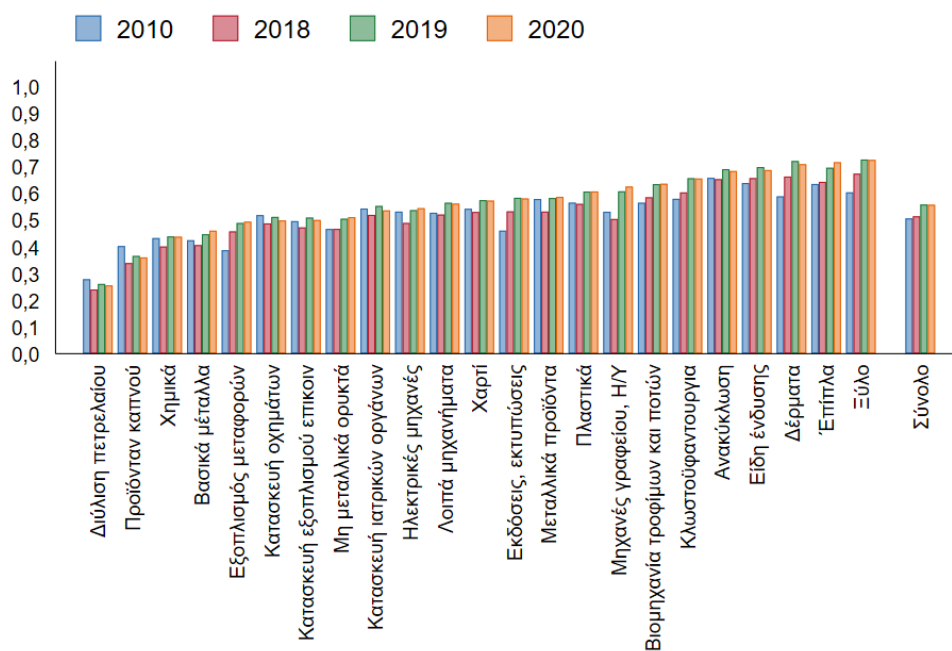
Τέλος, επειδή η μεταποίηση αποτελείται από πολλούς ετερογενείς κλάδους και σε μεγάλο βαθμό αντιπροσωπεύει καλύτερα την πραγματική οικονομία, ενώ είναι και αρκετά εκτεθειμένη στον διεθνή ανταγωνισμό, ο δείκτης Kaitz παρουσιάζεται αναλυτικά για τους υπο-κλάδους της μεταποίησης στις μεγάλες επιχειρήσεις (βλ. **Διάγραμμα 4.6**). Είναι εμφανές ότι μεταξύ των μεταποιητικών κλάδων υπάρχουν αισθητές διαφορές, αφού για παράδειγμα στον κλάδο διύλισης πετρελαίου ο δείκτης είναι 0,26 για το 2020, ενώ στον κλάδο παραγωγής ξύλου υπολογίζεται σε 0,73. Γενικά φαίνεται ότι κλάδοι εντάσεως κεφαλαίου, με εξωστρεφή δραστηριότητα, όπως η διύλιση (0,26), τα προϊόντα καπνού (0,36), τα χημικά (0,44) και τα βασικά μέταλλα (0,46) απασχολούν εργαζόμενους με υψηλότερες αμοιβές σε σχέση με τους υπόλοιπους κλάδους της μεταποίησης. Στον αντίποδα, κλάδοι εντάσεως εργασίας, όπως η παραγωγή ξύλου (0,73), τα έπιπλα (0,72), τα δέρματα (0,71) και η ένδυση (0,69), καταβάλλουν χαμηλότερους μισθούς, πολύ κοντά στον κατώτατο.

Σε αυτό το σημείο θεωρούμε σκόπιμο να σημειώσουμε ότι οι παραπάνω δείκτες Kaitz είναι σαφώς υψηλότεροι από αυτούς που δημοσιεύουν η EUROSTAT και ο ΟΟΣΑ. Η πηγή ωστόσο της EUROSTAT είναι οι Έρευνες Διάρθρωσης Αμοιβών, οι οποίες διεξάγονται κάθε τέσσερα έτη και περιορίζονται εκ σχεδιασμού μόνο στις επιχειρήσεις με απασχόληση 10 άτομα και πάνω. Έτσι ο αποκλεισμός των μικρών επιχειρήσεων με τους μικρούς μισθούς αυξάνει τον

Αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου

μέσο μισθό και μειώνει παραπλανητικά τον δείκτη Kaitz, ενώ καθιστά και επισφαλείς τις διεθνείς συγκρίσεις, επειδή στη χώρα μας οι μικρές επιχειρήσεις εμφανίζουν σχετικά υψηλότερα μερίδια στην απασχόληση.

Διάγραμμα 4.6 Δείκτης Kaitz ανά κλάδο στη μεταποίηση, σε επιχειρήσεις με περισσότερους από 10 εργαζόμενους

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΕΦΚΑ.

Αναφέραμε προηγουμένως ότι η αύξηση του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019 αύξησε το μέσο ημερομίσθιο των ασφαλισμένων του ιδιωτικού τομέα για εκείνο το έτος και έκτοτε ο μέσος μισθός εμφανίζει διακριτή σταθεροποίηση, ενώ τους τελευταίους μήνες του 2020 σημειώνει μικρή υποχώρηση. Όσον αφορά στην κλαδική διάρθρωση της μείωσης αυτή διαφοροποιείται ανάλογα με το μέγεθος των επιχειρήσεων, αφού στις μικρές φαίνεται να προέρχεται από την αλιεία και τους κλάδους των κατασκευών και των καταλυμάτων και της εστίασης, που επλήγησαν αρκετά από την πανδημία. Στις μεγάλες επιχειρήσεις οι μειώσεις ήταν πιο διαδεδομένες, αφού οι μέσοι μισθοί μειώθηκαν σχεδόν στους μισούς κλάδους. Τέλος, αξίζει να επισημάνουμε ότι μεταξύ 2019 και 2020 ο μέσος μισθός μειώθηκε για όλες τις ηλικίες.

Η μέχρι τώρα ανάλυση στηρίχτηκε στα Μηνιαία Δελτία απασχόλησης του ΙΚΑ, τα οποία προσφέρουν πληροφόρηση για μεγαλύτερο βάθος χρόνου και χρησιμοποιήθηκαν για να εκτιμηθεί η μακροχρόνια σχέση μεταξύ μέσων και κατώτατων αμοιβών, καθώς και απασχόλησης και κατώτατων αμοιβών. Ωστόσο, αυτά τα στοιχεία είναι διαθέσιμα έως και

το 2020. Προκειμένου να εξεταστεί η εξέλιξη του δείκτη Kaitz ανά κλάδο πιο πρόσφατα, αξιοποιούνται δεδομένα από τους ετήσιους πίνακες προσωπικού που καταθέτουν οι επιχειρήσεις στην ΕΡΓΑΝΗ τον Οκτώβριο κάθε έτους. Για λόγους σύγκρισης αυτό γίνεται τα έτη 2020 και 2021, αφού πρώτα από αυτά αφαιρέθηκαν ακραίες τιμές.¹³ Συγκρίνοντας την κλαδική διάρθρωση του δείκτη Kaitz από τις δύο πηγές στοιχείων για το 2020, παρόλο που ακολουθούν διαφορετική στατιστική ταξινόμηση, δεν φαίνεται να υπάρχουν αξιολογικές διαφορές. Αν και καταγράφονται ορισμένες διαφοροποιήσεις όσον αφορά στη σχετική κατάταξη των κλάδων, αυτές είναι συμβατές με το γεγονός ότι τα στοιχεία του Εργάνη αφορούν τον Οκτώβριο κάθε έτους ενώ τα στοιχεία του ΕΦΚΑ αναφέρονται στο σύνολο του κάθε έτους.

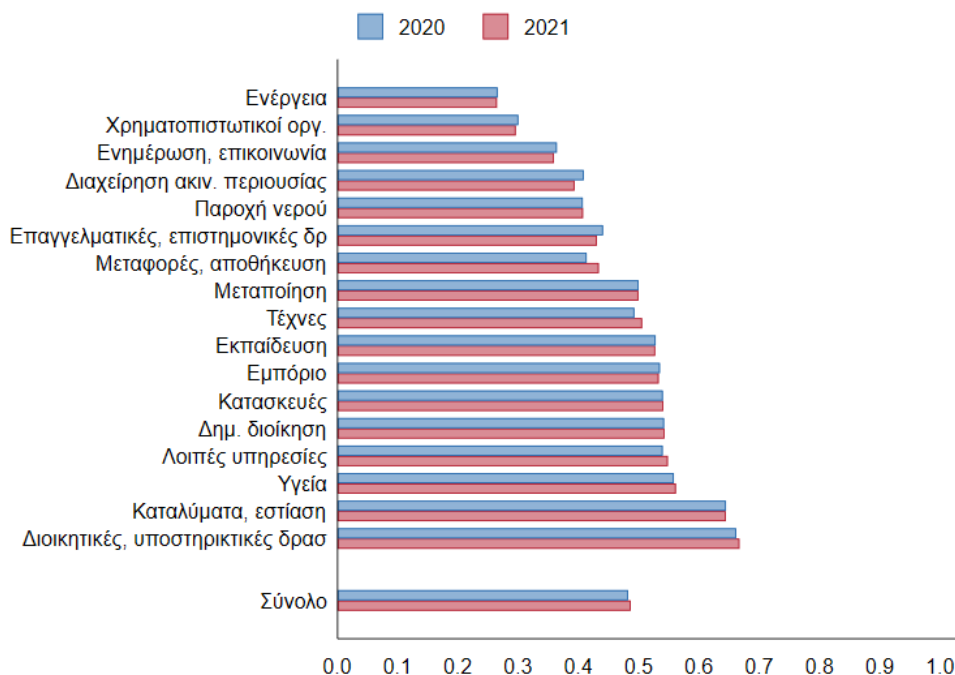
Με βάση λοιπόν τα στοιχεία από το Π/Σ Εργάνη για τον Οκτώβριο του 2020 και του 2021 επιβεβαιώνεται ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις, με προσωπικό από δέκα εργαζόμενους και πάνω, είναι λιγότερο ευαίσθητες στον κατώτατο μισθό, καθώς καταγράφουν μικρότερο δείκτη Kaitz σε σχέση με τις μικρές επιχειρήσεις, αφού οι μέσοι μισθοί στις μεγάλες επιχειρήσεις είναι κατά κανόνα υψηλότεροι. Για το 2021 ο δείκτης Kaitz για όλες τις επιχειρήσεις με προσωπικό άνω των δέκα ατόμων υπολογίζεται σε 0,49 (2020: 0,48) και κυμαίνεται από 0,26 για τον κλάδο της ενέργειας έως 0,67 για τις διοικητικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες (βλ. **Διάγραμμα 4.7**). Οι κλάδοι που σχετίζονται με τον τουρισμό συνεχίζουν να καταγράφουν υψηλό δείκτη Kaitz (0,64)¹⁴, ενώ ακολουθούν η υγεία (0,56), οι λοιπές υπηρεσίες (0,55), η δημόσια διοίκηση (0,54), οι κατασκευές (0,54) και το εμπόριο (0,53).

Η μικρή μείωση του δείκτη Kaitz το 2021, μιας και ο ελάχιστος μισθός παρέμεινε αμετάβλητος στα 650€, υποδηλώνει μικρή μείωση του μέσου μισθού για τις μεγάλες επιχειρήσεις. Πράγματι ο μέσος μισθός από 1.243,1€ τον Οκτώβριο του 2020 εκτιμάται σε 1.231,9€ τον Οκτώβριο του 2021. Σε κάποιο βαθμό αυτή η μάλλον μικρή μείωση των μισθών μπορεί να σχετίζεται με την πανδημία και την γενικότερη μειωμένη οικονομική δραστηριότητα. Αξίζει πάντως να επισημανθεί ότι ήδη από το 2019 η συνεχιζόμενη πτώση των μισθών, λόγω και της εσωτερικής υποτίμησης που έλαβε χώρα ως αντιστάθμισμα στην έλλειψη ανταγωνιστικότητας, είχε σταματήσει και καλό θα ήταν η οικονομία να μην επανέλθει σε μια καθοδική πορεία των μισθών, γεγονός που δημιουργεί αρνητικές προσδοκίες για το μέλλον.

¹³ Ειδικότερα από στην ανάλυση δεν περιλαμβάνονται παρατηρήσεις με άτομα ηλικίας μικρότερης των 15 ετών, ενώ έχουν εξαιρεθεί και κατηγορίες με μέσο μισθό;ο μεγαλύτερο από το ανώτατο όριο ασφαλιστέων αποδοχών, ήτοι το δεκαπλάσιο του ποσού που αντιστοιχεί στον εκάστοτε προβλεπόμενο κατώτατο βασικό μισθό άγαμου μισθωτού (6.500€).

¹⁴ Η υψηλή τιμή του δείκτη Kaitz στον κλάδο του τουρισμού είναι αποτέλεσμα των πολύ χαμηλών μέσων μισθών στην εστίαση, καθώς στον κλάδο καταλύματα καταγράφονται σαφώς υψηλότεροι μέσοι μισθοί.

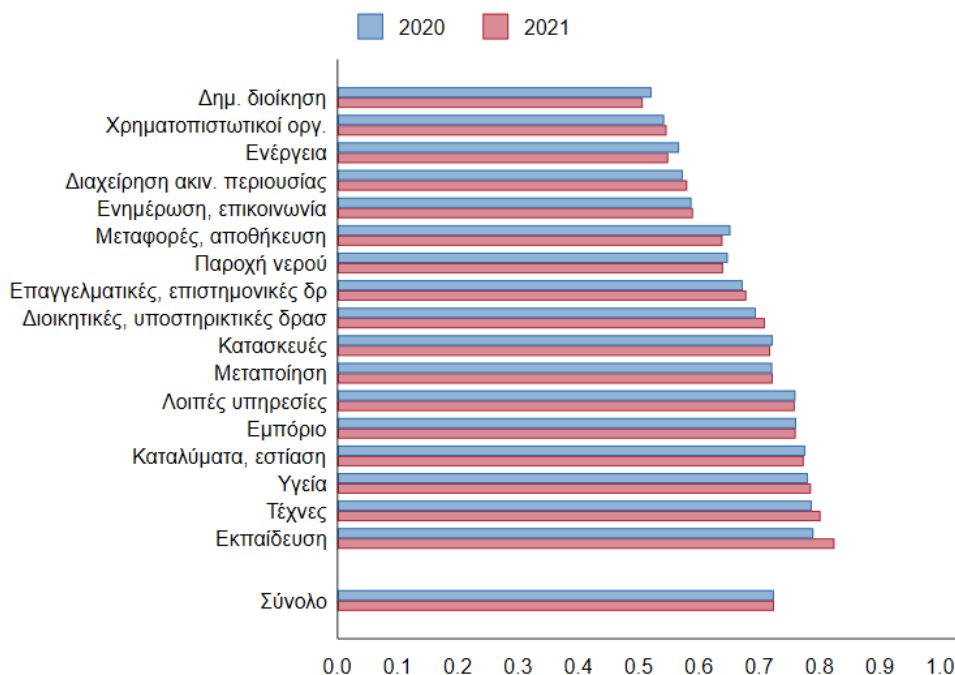
Διάγραμμα 4.7 Δείκτης Kaitz ανά κλάδο, σε επιχειρήσεις με περισσότερους από 10 εργαζόμενους, 2020-2021

Πηγή: Π/Σ Εργάνη, Ετήσιοι πίνακες προσωπικού 2021.

Όσον αφορά τις μικρές επιχειρήσεις, με λιγότερους από 10 εργαζόμενους, όπως αναφέραμε και προηγουμένως για το σύνολο των κλάδων ο δείκτης Kaitz είναι σαφώς υψηλότερος από τον αντίστοιχο των μεγάλων επιχειρήσεων, δείχνοντας ότι σημαντική μερίδα των εργαζομένων εκεί αμείβονται με μισθούς πολύ κοντά στον κατώτατο μισθό (βλ. **Διάγραμμα 4.8**). Πιο συγκεκριμένα ο δείκτης τόσο το 2020 όσο και το 2021 ήταν 0,72 και κυμαίνεται από 0,51 για τη δημόσια διοίκηση έως 0,82 για την εκπαίδευση. Σε μεγάλο βαθμό τα συμπεράσματα που προκύπτουν για τα προηγούμενα έτη συνεχίζουν να ισχύουν και για το 2021, καθώς η εκπαίδευση (0,82), τα καταλύματα και η εστίαση (0,77) και το εμπόριο (0,76) συνεχίζουν να καταγράφουν από τους υψηλότερους δείκτες Kaitz και άρα από τους χαμηλότερους μισθούς. Αξίζει να επισημάνουμε ότι και το 2021 ο κλάδος εκπαίδευση καταγράφει τον υψηλότερο δείκτη Kaitz μιας και οι εκεί εργαζόμενοι αμείβονται με τους χαμηλότερους μισθούς. Επίσης, ο κλάδος δημόσια διοίκηση, τόσο για τις μικρές όσο και για τις μεγάλες επιχειρήσεις, καταγράφει παραπλήσιο δείκτη Kaitz άρα και παρόμοιες μέσες αμοιβές μάλλον λόγω των σαφώς θεσμοθετημένων κανόνων που ισχύουν εκεί.

Διάγραμμα 4.8 Δείκτης Kaitz ανά κλάδο, σε επιχειρήσεις με λιγότερους από 10 εργαζόμενους, 2020-2021

Πηγή: Π/Σ Εργάνη, Ετήσιοι πίνακες προσωπικού 2021.

Οι δείκτες Kaitz για το 2021, εκτός από τον μέσο μισθό εκτιμήθηκαν χρησιμοποιώντας και τον διάμεσο μισθό κάθε κλάδου. Είναι ενδιαφέρον ότι σε γενικές γραμμές τα αποτελέσματα δεν φαίνεται να διαφέρουν, καθώς οι κλάδοι που καταγράφουν υψηλότερο μέσο και άρα χαμηλότερο δείκτη Kaitz, επίσης καταγράφουν υψηλότερο διάμεσο (ο συντελεστής συσχέτισης μεταξύ των δύο εκτιμάται σε 0,906). Εντούτοις, ο μέσος μισθός σε όλους τους κλάδους είναι υψηλότερος από τον διάμεσο και, κατά συνέπεια, ο Kaitz με βάση τον μέσο είναι χαμηλότερος από τον αντίστοιχο με βάση το διάμεσο.¹⁵ Ενδεικτικά, ο μέσος Kaitz με βάση τις μέσες αποδοχές για το σύνολο των απασχολούμενων πλήρους απασχόλησης ανέρχεται σε 0,52 και με βάση το διάμεσο σε 0,63.

4.1.2 Κατανομή μισθών

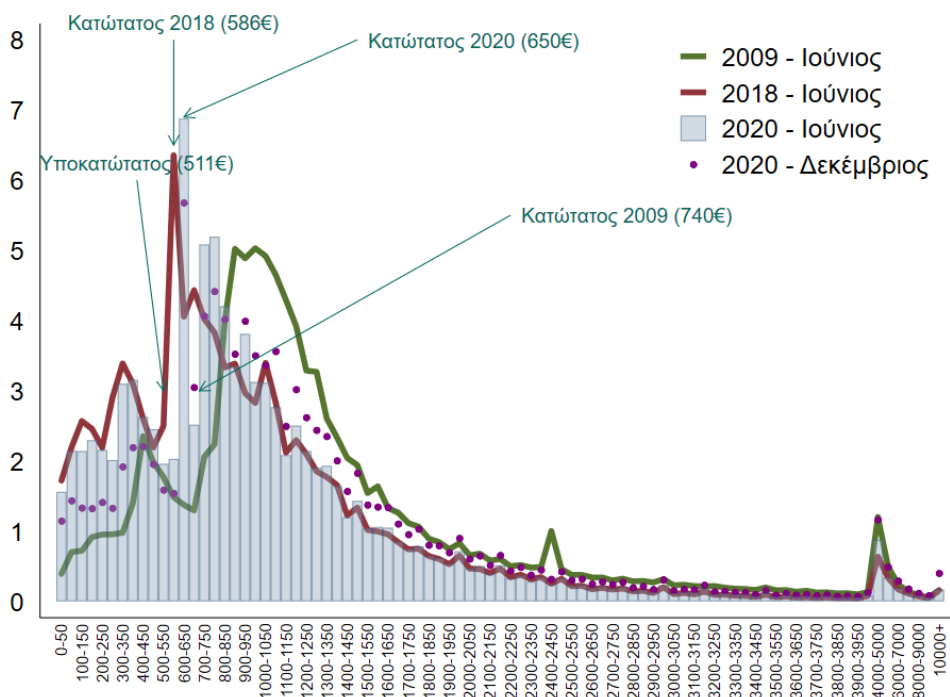
Στην ενότητα αυτή περιγράφεται η διαχρονική εξέλιξη της μισθολογικής κατανομής και οι μεταβολές στο σχήμα της λόγω της αύξησης του κατώτατου μισθού. Ο υψηλός δείκτης Kaitz δείχνει συγκέντρωση των εργαζομένων σε αμοιβές κοντά στον κατώτατο μισθό. Αν εξετάσουμε διαχρονικά την κατανομή των μηνιαίων αποδοχών (βλ. **Διάγραμμα 4.9**), είναι εντυπωσιακό πόσο έχει μεγαλώσει το αριστερό τμήμα της κατανομής και αντίστοιχα πόσο

¹⁵ Εξαιρέση αποτελούν λίγες περιπτώσεις το σύνολο των οποίων αφορά ευέλικτες μορφές απασχόλησης.

Αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου

έχει μειωθεί το δεξιό μεταξύ 2009 (πράσινη γραμμή) και 2020 (γαλάζιες μπάρες). Ένα πολύ ενδιαφέρον χαρακτηριστικό της μισθολογικής κατανομής είναι ότι όλο και περισσότεροι εργαζόμενοι αμείβονται με τον κατώτατο μισθό, ο οποίος για το 2018 και το 2020 αποτελεί και την επικρατούσα τιμή, ενώ το 2009 η αντίστοιχη επικρατούσα τιμή (850€-900€) ήταν σαφώς υψηλότερη από τον τότε κατώτατο μισθό (740€). Είναι ενδεικτικό ότι ενώ το 2009 στην κατηγορία που περιλαμβάνει τον τότε κατώτατο μισθό ανήκαν το 2,1% των εργαζομένων, το αντίστοιχο ποσοστό για το 2018 είναι 6,4% και για το 2020 6,9% (5,7% τον Δεκέμβριο του 2020 πιθανόν και λόγω μείωσης της απασχόλησης). Επίσης, και τα γειτονικά με τον κατώτατο μισθό κλιμάκια έχουν αυξηθεί σε μέγεθος, επαληθεύοντας τα ευρήματα της προηγούμενης ενότητας με τον δείκτη Kaitz. Το φαινόμενο της συγκέντρωσης κοντά στον κατώτατο μισθό καταγράφεται από το 2013 και είναι πιο έντονο για τις γυναίκες από ότι για τους άνδρες, καταδεικνύοντας ότι αυτές είναι μάλλον πιο ευαίσθητες σε μεταβολές του κατώτατου.

Διάγραμμα 4.9 Κατανομή μηνιαίων αποδοχών στον ιδιωτικό τομέα

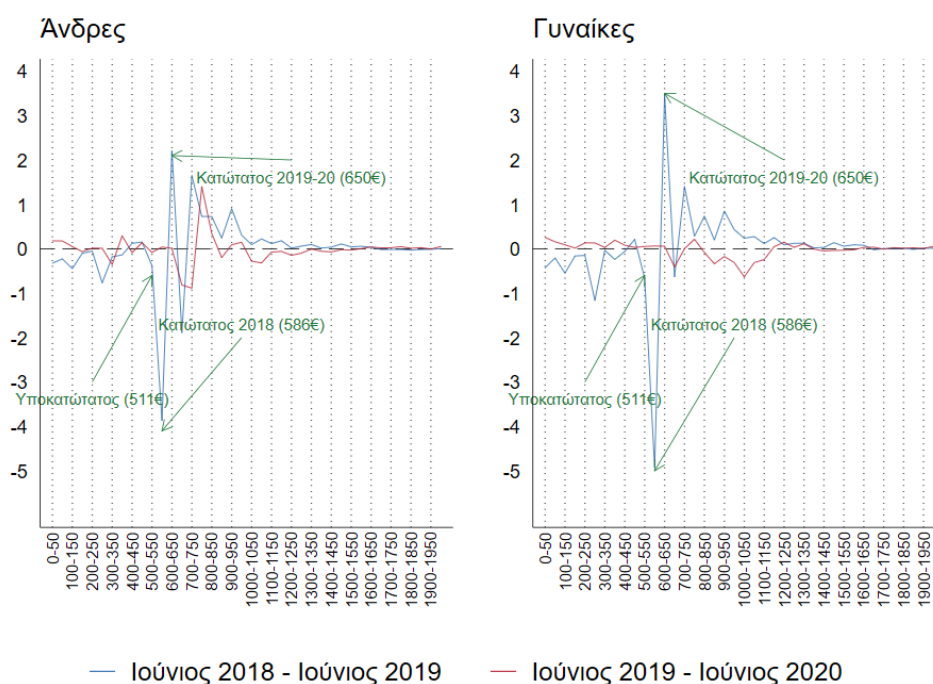

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΕΦΚΑ.

Ένα δεύτερο σημείο που αξίζει να αναφέρουμε αναφορικά με την κατανομή των μηνιαίων μισθών έχει να κάνει με τα άτομα που αμείβονται με μισθό χαμηλότερο από τον κατώτατο. Ενώ το 2009 το ποσοστό των μισθωτών με μισθό χαμηλότερο από τον κατώτατο ήταν 19,3%, το 2018 εκτοξεύτηκε σε 34,2% και το 2020 παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητο σε

34,5%. Προκύπτει, λοιπόν, ότι πλέον σχεδόν το ένα τρίτο των αμειβομένων εμφανίζεται να λαμβάνει μισθό λιγότερο από τον κατώτατο, κυρίως ως αποτέλεσμα της ευρείας εξάπλωσης των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, μεταξύ των οποίων και η μερική απασχόληση. Ενδεικτικά, με βάση την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού το τρίτο τρίμηνο του 2009 το ποσοστό των μερικώς απασχολούμενων ήταν 5,9% ενώ το αντίστοιχο τρίμηνο του 2021 ήταν 8,1.

Διάγραμμα 4.10 Μεταβολή στην κατανομή μηναίων αποδοχών στον ιδιωτικό τομέα

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΕΦΚΑ.

Από το **Διάγραμμα 4.9** όσο και από το **Διάγραμμα 4.10** προκύπτει ότι η αύξηση του κατώτατου μισθού που έλαβε χώρα τον Φεβρουάριο του 2019 προκάλεσε αξιόλογες μεταβολές στην κατανομή των μισθών κοντά στον (υπό)κατώτατο μισθό που αποτελεί ένδειξη ότι μάλλον δεν παρατηρούνται σοβαρές δευτερογενείς αυξήσεις (spillover effects). Ειδικότερα, είναι εμφανές, ότι τόσο στους άνδρες όσο και για στις γυναίκες, καταγράφεται άμεσα μια εντυπωσιακή μείωση για όσους αμείβονταν με τον προηγούμενο κατώτατο μισθό και αντίστοιχα μια αξιοσημείωτη αύξηση της συγκέντρωσης στο επίπεδο του καινούργιου κατώτατου μισθού (μπλε γραμμή). Επίσης, μικρή αύξηση καταγράφουν και όσοι αμείβονταν με μισθό λίγο υψηλότερο από τον νέο κατώτατο. Πάντως είναι εντυπωσιακό ότι σε αμφότερα τα φύλα οι μεταβολές στις κατηγορίες άνω των 1.000€ είναι σχεδόν μηδενικές. Αυτή η άμεση επίδραση φαίνεται να έχει και περιορισμένη διάρκεια καθώς την επόμενη χρονιά (κόκκινη γραμμή) για τους άνδρες καταγράφεται μία αύξηση

μόνο στην κατηγορία 750-800€, οριακή μείωση στις κατηγορίες από 1000-1150€ και σταθερότητα από εκεί και πάνω, ενώ για τις γυναίκες παρατηρούνται αξιόλογες μειώσεις για μισθωτές από 850-1150€ αντισταθμίζοντας σε κάποιο βαθμό τις αυξήσεις της προηγούμενης χρονιάς.

4.1.3 Ευαισθησία μέσου με κατώτατο μισθό – Οικονομετρική προσέγγιση

Η μέχρι τώρα εξέταση έχει καταδείξει με ενάργεια ότι διαχρονικά υπάρχει μία θετική σχέση μεταξύ κατώτατου και μέσου μισθού. Η σχέση αυτή έχει γίνει εντονότερη από το 2013 κυρίως ως αποτέλεσμα του μεγάλου αριθμού απασχολούμενων που αμείβονται με τον κατώτατο ή πολύ κοντινό σε αυτόν μισθό. Εντούτοις, η επίδραση του κατώτατου στο μέσο μισθό δεν είναι ομοιογενής και καταγράφονται διαφοροποιήσεις, οι οποίες αφορούν το φύλο του απασχολούμενου, το καθεστώς απασχόλησης (πλήρης ή μερική απασχόληση), τον κλάδο που δραστηριοποιείται η κάθε επιχείρηση αλλά και το μέγεθός της. Προκειμένου να αξιολογήσουμε το μέγεθος της σχέσης μέσου και κατώτατου μισθού, χρησιμοποιούνται δεδομένα από τα μηνιαία στοιχεία απασχόλησης του ΕΦΚΑ και εκτιμάται η ελαστικότητα του μέσου μισθού ως προς τον κατώτατο μισθό.

Τα αποτελέσματά μας συμφωνούν με τη διεθνή βιβλιογραφία, που βρίσκει θετική και στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ κατώτατου και μέσου μισθού, ενώ είναι και σύμφωνα με προηγούμενες εργασίες για την Ελλάδα. Ειδικότερα, η ελαστικότητα του μέσου μισθού ως προς τον ελάχιστο εκτιμάται σε 0,45 για το σύνολο των απασχολούμενων και είναι οριακά υψηλότερη για τις γυναίκες σε σχέση με την αντίστοιχη των ανδρών, μάλλον ως αποτέλεσμα των χαμηλότερων μισθών που λαμβάνουν και του υψηλότερου αριθμού γυναικών που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό (βλ. **Πίνακας 4.1**).

Από την οικονομετρική ανάλυση, προκύπτει ότι οι απασχολούμενοι με καθεστώς πλήρους απασχόλησης είναι λιγότερο ευαίσθητοι σε μεταβολές του κατώτατου μισθού σε σχέση με όσους εργάζονται με μερική απασχόληση, πάλι μάλλον λόγω των πολύ χαμηλών αποδοχών στη μερική απασχόληση. Επιπλέον, οι μικρές επιχειρήσεις (μέχρι 10 ασφαλισμένους) εκτιμάται ότι είναι περισσότερο ευαίσθητες σε μεταβολές του κατώτατου μισθού σε σχέση με τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις, κάτι το οποίο ισχύει ανεξάρτητα από το καθεστώς απασχόλησης. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι οι αμοιβές στις μικρές επιχειρήσεις είναι κατά κανόνα χαμηλότερες και πολύ κοντά στον κατώτατο μισθό, οπότε μεγαλύτερη μάζα των εργαζομένων επηρεάζεται από μεταβολές του κατώτατου μισθού.

Πίνακας 4.1 Ελαστικότητα μέσου προς κατώτατο μισθό ανά φύλο, είδος απασχόλησης και μέγεθος επιχειρήσεων

Σύνολο Επιχειρήσεων						
	Σύνολο	Πλήρης	Μερική			
Σύνολο	0,450*	0,331*	0,545*			
	(0,04)	(0,05)	(0,09)			
Άνδρες	0,454*	0,338*	0,599*			
	(0,04)	(0,05)	(0,10)			
Γυναίκες	0,475*	0,321*	0,506*			
	(0,04)	(0,05)	(0,08)			
Μικρές Επιχειρήσεις			Μεγάλες Επιχειρήσεις			
	Σύνολο	Πλήρης	Μερική	Σύνολο	Πλήρης	Μερική
Σύνολο	0,466*	0,405*	0,563*	0,347*	0,346*	0,530*
	(0,09)	(0,08)	(0,10)	(0,04)	(0,04)	(0,08)
Άνδρες	0,484*	0,423*	0,577*	0,345*	0,347*	0,573*
	(0,09)	(0,08)	(0,10)	(0,04)	(0,04)	(0,10)
Γυναίκες	0,456*	0,388*	0,556*	0,346*	0,342*	0,487*
	(0,09)	(0,08)	(0,10)	(0,04)	(0,04)	(0,07)

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΕΦΚΑ.

Σημειώσεις: Περίοδος εκτιμήσεων 2009m2 – 2020m12. Ως μικρές ορίζονται οι επιχειρήσεις με έως 10 ασφαλισμένους, ως μεγάλες ορίζονται οι επιχειρήσεις με περισσότερους από 10 ασφαλισμένους. Ως ασφαλισμένοι με "πλήρη απασχόληση" έχει ληφθεί ο αριθμός των ασφαλισμένων του ΕΦΚΑ που εργάζονται με πλήρες ωράριο ανεξάρτητα από τον αριθμό των ημερών εβδομαδιαίως, άλλως θεωρούνται ως εργαζόμενοι με "μερική απασχόληση".

* $p < 0.01$

Πέρα από το φύλο του εργαζόμενου, το καθεστώς απασχόλησής του και το μέγεθος της επιχείρησης αναμένουμε ότι θα υπάρχουν αξιόλογες διαφορές και σε επίπεδο κλάδου λόγω των κλαδικών διαφορών στον δείκτη Kaitz. Συναφώς ο Πίνακας 4.2 παρουσιάζει την ελαστικότητα του μέσου μισθού προς τον κατώτατο ανά μέγεθος επιχείρησης και κλάδο.

Είναι εντυπωσιακό ότι στις μικρές επιχειρήσεις σε πέντε κλάδους η ελαστικότητα είναι μεγαλύτερη από 0,5, μεταξύ των οποίων και οι πολυπληθείς κλάδοι που σχετίζονται με τον τουρισμό και το εμπόριο. Ο κλάδος της μεταποίησης βρίσκεται μαζί με τις κατασκευές στο 0,45, περίπου στη μέση αναφορικά με την επίδραση του κατώτατου, ενώ κλάδοι όπως η ενέργεια και η δημόσια διοίκηση χαρακτηρίζονται από χαμηλή ελαστικότητα με 0,28.

Όσον αφορά τις επιχειρήσεις που απασχολούν από 10 εργαζόμενους και πάνω, με εξαίρεση την ενέργεια, τις λοιπές υπηρεσίες και τους ετερόδικους οργανισμούς, η ελαστικότητα μέσου προς κατώτατο μισθό είναι μικρότερη από τις αντίστοιχες μικρές επιχειρήσεις. Ο κλάδος καταλύματα και εστίαση συνεχίζει να είναι σχετικά πιο ευαίσθητος σε αλλαγές του κατώτατου μισθού με ελαστικότητα στο 0,37 και ακολουθούν η μεταποίηση, η υγεία και το εμπόριο με ελαστικότητα στο 0,32. Στον αντίποδα πολύ χαμηλή ελαστικότητα καταγράφει ο κλάδος μεταφορές και αποθήκευση, στον οποίο όμως καταγράφονται και σχετικά υψηλοί μέσοι μισθοί.

Πίνακας 4.2 Ελαστικότητα μέσου προς κατώτατο μισθό ανά κλάδος και μέγεθος επιχειρήσεων

	Μικρές επιχειρήσεις	Μεγάλες επιχειρήσεις
Αλιεία	0,422* (0,07)	0,233* (0,04)
Ορυχεία, λατομεία	0,359* (0,08)	0,272* (0,05)
Μεταποίηση	0,453* (0,07)	0,322* (0,05)
Ενέργεια	0,283* (0,06)	0,548* (0,15)
Κατασκευές	0,449* (0,07)	0,289* (0,04)
Εμπόριο	0,503* (0,08)	0,316* (0,04)
Καταλύματα, εστίαση	0,526* (0,10)	0,371* (0,06)
Μεταφορές, αποθήκευση	0,402* (0,09)	0,181* (0,03)
Χρηματοπιστωτικοί οργ.	0,546* (0,08)	0,216* (0,03)
Διαχείριση ακιν. περιουσίας	0,531* (0,07)	0,393* (0,05)
Δημ. διοίκηση	0,278* (0,07)	0,262* (0,07)
Εκπαίδευση	0,411* (0,09)	0,294* (0,04)
Υγεία	0,435* (0,06)	0,322* (0,04)
Λοιπές υπηρεσίες κοιν.	0,378* (0,07)	0,497* (0,07)
Ετερόδοκοι οργ.	0,176* (0,03)	0,228* (0,12)

Σημειώσεις: Περίοδος εκτιμήσεων 2009m2 – 2020m12. Ως μικρές ορίζονται οι επιχειρήσεις με έως 10 ασφαλισμένους, ως μεγάλες ορίζονται οι επιχειρήσεις με περισσότερους από 10 ασφαλισμένους.

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΕΦΚΑ.

* $p < 0.01$

4.1.4 Συμπεράσματα

Από την προηγούμενη ανάλυση προκύπτει ότι υπάρχει μία θετική και στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ κατώτατου και μέσου μισθού. Η θετική αυτή σχέση επιβεβαιώνεται τόσο σε μακροχρόνιο ορίζοντα, όσο και σε βραχυχρόνιο όταν εξετάζονται συγκεκριμένες μεταβολές του κατώτατου μισθού. Αν και παλιότερα οι μεταβολές του κατώτατου μισθού είχαν μεγαλύτερη διάχυση (spillover effect) στη μισθολογική κατανομή επηρεάζοντας και ανώτερα μισθολογικά κλιμάκια, κυρίως μέσω προσαρμογών των κλαδικών και των ομοιοεπαγγελματικών συμβάσεων, από το 2013 λόγω της στροφής προς τις επιχειρησιακές συμβάσεις και την ευρεία διάδοση των ευέλικτων μορφών εργασίας το αποτέλεσμα

διάχυσης έχει ατονήσει σημαντικά. Το χαμηλό ποσοστό διάχυσης προκύπτει αν εξεταστούν και οι μεταβολές στα μισθολογικά κλιμάκια μετά την αύξηση του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019. Φαίνεται ότι οι μεγάλες αυξήσεις αφορούν εργαζόμενους από τον παλιό στο νέο κατώτατο μισθό, ενώ τα όποια οφέλη για τα υψηλότερα μισθολογικά κλιμάκια εξαντλούνται μετά τα 1000€. Συνεπώς, οι αλλαγές στον κατώτατο μισθό επηρεάζουν τον μέσο μισθό κυρίως λόγω του υψηλού αριθμού που αυτός αφορά, είτε άμεσα (αμειβόμενοι με τον κατώτατο μισθό) είτε έμμεσα (αμειβόμενοι με μισθό υψηλότερο από τον παλιό κατώτατο, αλλά χαμηλότερο από τον νέο κατώτατο).

Ένα ενδιαφέρον εύρημα είναι ότι ο δείκτης Kaitz το 2020 εκτιμάται σε 0,65 ή με άλλα λόγια ο κατώτατος μισθός είναι ήδη το 65% του μέσου μισθού στον ιδιωτικό τομέα στην Ελλάδα. Το εύρημα αυτό δείχνει πόσο κοντά είναι ο μέσος με τον κατώτατο μισθό επιβεβαιώνοντας τη στενή τους σχέση. Από τους υπολογισμούς μας προκύπτει ότι οι μικρές επιχειρήσεις, με απασχόληση έως 10 εργαζόμενους, κατά μέσο όρο δίδουν χαμηλότερους μισθούς και άρα καταγράφουν υψηλότερο δείκτη Kaitz, ενώ οι πιο μεγάλες προσφέρουν κατά κανόνα καλύτερες αμοιβές. Επίσης, καταγράφονται συστηματικές κλαδικές διαφορές με κλάδους να καταγράφουν πολύ χαμηλό δείκτη Kaitz, δηλαδή να δίδουν κατά μέσο όρο υψηλές αμοιβές, και με κλάδους που καταγράφουν πολύ υψηλό δείκτη Kaitz, δηλαδή δίδουν κατά μέσο όρο αμοιβές πολύ κοντά στον κατώτατο μισθό. Ως εκ τούτου, η επίδραση του κατώτατου μισθού δεν είναι ομοιογενής καθώς, κατά κανόνα, επηρεάζει περισσότερο τις μικρές επιχειρήσεις και συγκεκριμένους κλάδους.

Τα προηγούμενα αποτελέσματα επιβεβαιώνονται και από την οικονομετρική εκτίμηση της ελαστικότητας των μέσων μισθών ως προς τον κατώτατο μισθό. Οι εκτιμήσεις δείχνουν μια ισχυρή θετική και στατιστικά σημαντική σχέση. Οι μισθοί στις μεγάλες επιχειρήσεις φαίνεται να είναι λιγότερο ευαίσθητοι σε μεταβολές του κατώτατου μισθού και το ίδιο ισχύει και για τους μισθούς όσων εργάζονται με πλήρη απασχόληση. Επίσης, συγκεκριμένοι πολυπληθείς κλάδοι όπως αυτοί που σχετίζονται με τον τουρισμό, το εμπόριο και τη μεταποίηση προκύπτουν σχετικά πιο ευαίσθητοι σε μεταβολές του κατώτατου μισθού.

Συνοπλοποιώντας τα προαναφερθέντα συμπεράσματα εκτιμάται ότι μία αύξηση του κατώτατου μισθού θα αυξήσει και τον μέσο μισθό. Το μεγαλύτερο μέρος της αύξησης θα προέλθει από την αύξηση του μισθού όσων αμείβονται με τον κατώτατο και όσων αμείβονται με λιγότερο από τον νέο κατώτατο μισθό, ενώ σε μικρότερο βαθμό από όσους βρίσκονται πάνω από τον νέο κατώτατο μισθό. Η πίεση αυτή θα είναι περισσότερο αισθητή στις μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες ήδη πιέζονται λόγω των συνεχών ανατιμήσεων στις πρώτες ύλες και κυρίως στην ενέργεια, ενώ κάποιο μέρος της θα μετακυληθεί στις τιμές τροφοδοτώντας τον ήδη υψηλό πληθωρισμό.

4.2 Μισθολογική ανισότητα

Μια πρώτη εικόνα για τη σχέση μεταξύ μισθολογικής ανισότητας και κατώτατου μισθού προκύπτει από την εξέταση του σχήματος της μισθολογικής κατανομής. Ήδη από τη διαγραμματική εξέταση και τις υψηλές τιμές που λαμβάνει ο δείκτης Kaitz προκύπτει ότι όλο και μεγαλύτερο μέρος των απασχολούμενων αμείβεται είτε με τον κατώτατο μισθό είτε με μισθό κοντά στον κατώτατο. Είναι, μάλιστα, χαρακτηριστικό ότι τα τελευταία έτη ο κατώτατος μισθός έχει γίνει η επικρατούσα τιμή στην διαγραμματική απεικόνιση της κατανομής των μισθών του ΕΦΚΑ. Εξάλλου η προς τα αριστερά σταδιακή μετακίνηση της καμπύλης της κατανομής των μισθών από την έναρξη της οικονομικής κρίσης, που δείχνει ότι όλο και περισσότεροι αμείβονται κάτω ή γύρω από τον κατώτατο μισθό, μεταφράζεται και σε αύξηση των δεικτών ανισότητας των μισθών. Αντίθετα, δεδομένου ότι η επίδραση από την αύξηση του κατώτατου μισθού το 2019 επικεντρώνεται στους αμειβόμενους με τον (υπο)κατώτατο, ενώ δεν είχε ουσιαστική επίδραση στους μισθούς των υψηλότερων μισθολογικών κλιμακίων, αναμένεται η μισθολογική ανισότητα να μειωθεί.

Χρησιμοποιώντας διοικητικά δεδομένα από τα μηνιαία δελτία μηνός Δεκεμβρίου του ΕΦΚΑ εκτιμούμε ορισμένα βασικά μέτρα διασποράς της μισθολογικής κατανομής για το σύνολο των μισθωτών ιδιωτικού δικαίου στο ΕΦΚΑ και ξεχωριστά ανά φύλο (βλ. **Πίνακας 4.3**), ενώ με τα στοιχεία από την Εργάνη για το σύνολο των μισθωτών (βλ. **Πίνακας 4.4**). Τόσο τα δεδομένα από τον ΕΦΚΑ όσο και από την Εργάνη δείχνουν ότι κυρίως το 2019 και δευτερευόντως το 2020 και το 2021 ο μέσος μισθός και ο διάμεσος αυξήθηκαν αξιοσημείωτα, εξέλιξη που προφανώς συνδέεται στενά με την αύξηση του κατώτατου μισθού στις αρχές του 2019. Φαίνεται, λοιπόν, ότι η αύξηση του κατώτατου μισθού σε κάποιο βαθμό άλλαξε το σχήμα της μισθολογικής κατανομής. Ο Πίνακας 4.3 επίσης συνοψίζει την έκταση της μείωσης των μέσων (και διαμέσων) μισθών που επήλθε από την έναρξη της κρίσης το 2009 έως το 2018 που ανέρχεται στο 27,3% (και 26,7% αντίστοιχα) για το σύνολο των εργαζομένων.

Παρατηρούμε, επίσης, ότι οι δείκτες που μετρούν τη μισθολογική ανισότητα, τόσο για το σύνολο των απασχολούμενων όσο και ανά φύλο, αυξήθηκαν δραματικά μεταξύ 2009 και 2018, κυρίως ως αποτέλεσμα της μετατόπισης της μισθολογικής κατανομής προς τα αριστερά, ενώ κατέγραψαν μια ισχνή μείωση το 2019, η οποία συνεχίστηκε και το 2020, κυρίως ως αποτέλεσμα της αύξησης του κατώτατου μισθού και της συγκέντρωσης των αποδοχών γύρω από αυτόν. Ειδικότερα, ο συντελεστής Gini από 0,336 το 2009, αυξήθηκε σε 0,411 το 2018, καταγράφοντας μια αρκετά σημαντική αύξηση, και μειώθηκε σε 0,393 το 2019 και σε 0,380 το 2020, μετά την αύξηση του κατώτατου μισθού. Τα στοιχεία από την Εργάνη δείχνουν και αυτά μείωση της μισθολογικής ανισότητας μεταξύ 2018 και 2019, ενώ το 2020 οι δείκτες ανισότητας καταγράφουν μια σχετική σταθεροποίηση και το 2021 μια μικρή αύξηση.

Αξίζει να επισημάνουμε ότι ο δείκτης Gini για τις γυναίκες είναι συστηματικά χαμηλότερος από τον αντίστοιχο των ανδρών, κυρίως ως αποτέλεσμα της πολύ μεγάλης συγκέντρωσης των γυναικών σε χαμηλές αμοιβές κοντά στον κατώτατο μισθό. Συνεπώς, οποιαδήποτε αλλαγή στον κατώτατο θα επηρεάσει τις γυναίκες περισσότερο σε σχέση με τους άνδρες. Παρόμοια πορεία ακολουθούν και τα υπόλοιπα μέτρα που χρησιμοποιήθηκαν για τη μέτρηση της ανισότητας.

Πίνακας 4.3 Μισθολογική ανισότητα ανά φύλο

	Μέσος	Διάμεσος	Τυπική διακύμανση	Gini	Theil	Mean Log Deviation
Σύνολο						
2009	1.281,6	1.125,0	2.315,4	0,336	0,202	0,216
2018	932,0	825,0	1.896,5	0,411	0,303	0,343
2019	968,5	875,0	1.899,0	0,393	0,280	0,314
2020	999,0	975,0	3.373,8	0,380	0,260	0,290
Άνδρες						
2009	1.443,0	1.225,0	2.089,5	0,336	0,201	0,211
2018	1.011,0	875,0	1.852,0	0,421	0,317	0,358
2019	1.049,7	925,0	1.875,6	0,404	0,294	0,330
2020	1.084,9	1.025,0	3.028,5	0,388	0,270	0,299
Γυναίκες						
2009	1.105,6	1.075,0	3.147,2	0,322	0,185	0,204
2018	842,0	775,0	2.337,9	0,393	0,274	0,317
2019	875,4	825,0	2.311,6	0,372	0,249	0,286
2020	901,4	925,0	4.630,7	0,361	0,234	0,270

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΕΦΚΑ.

Οι μισθοί αφορούν το σύνολο των ασφαλισμένων για το Δεκέμβριο κάθε έτους.

Πίνακας 4.4 Μισθολογική ανισότητα

	Μέσος	Διάμεσος	Τυπική διακύμανση	Gini	Theil	Mean Log Deviation
2017	994,9	750,5	849,0	0,398	0,279	0,281
2018	996,5	750,5	849,9	0,397	0,278	0,279
2019	1.027,1	850,5	840,7	0,379	0,258	0,260
2020	1.030,3	850,5	843,5	0,377	0,257	0,258
2021	1.041,1	850,5	839,9	0,384	0,264	0,265

Πηγή: Εργάνη, Ειδικό Ετήσιο Τεύχος 2020-2021.

Φαίνεται, λοιπόν, ότι στο βαθμό που ο κατώτατος μισθός δεν επηρεάζει τα υψηλότερα μισθολογικά κλιμάκια και «κόβει» από αριστερά την κατανομή, οι όποιες αυξήσεις του θα μειώσουν την ανισότητα μισθών. Προκύπτει, επίσης, ότι στην αρχή της οικονομικής κρίσης, οπότε η διάχυση του κατώτατου μισθού έφτανε πιο ψηλά στην κατανομή, κυρίως λόγω του θεσμικού πλαισίου που ίσχυε για τον καθορισμό των μισθών με τις συλλογικές συμβάσεις, οι αυξήσεις του κατώτατου δεν είχαν τόσο σημαντική επίδραση στην ανισότητα. Η αρνητική

σχέση μεταξύ μισθολογικής ανισότητας και κατώτατου μισθού επαληθεύεται και από τον συντελεστή συσχέτισής τους, ο οποίος προκύπτει υψηλός και αρνητικός. Ειδικότερα, η συσχέτιση του κατώτατου μισθού με τον συντελεστή Gini εκτιμάται σε -0,863 (-0,856 για τους άνδρες, -0,858 για τις γυναίκες), ενώ παρόμοιας τάξης μέγεθος είναι και για τα υπόλοιπα μέτρα μισθολογικής ανισότητας.

Αναφορικά με την επίδραση του κατώτατου μισθού στην εισοδηματική ανισότητα και τη φτώχεια τα αποτελέσματα δεν αναμένεται να είναι ιδιαίτερα σημαντικά. Αυτό συνδέεται με το γεγονός ότι χαμηλόμισθοι εντοπίζονται σε όλα τα κλιμάκια της εισοδηματικής κατανομής. Είναι χαρακτηριστικό ότι με βάση τα EU-SILC υπολογίζεται ότι περίπου το 60% των χαμηλόμισθων ανήκουν σε νοικοκυριά μέχρι και το πέμπτο δεκατημόριο της εισοδηματικής κατανομής. Οπότε, ακόμα και αν υποθέσουμε ότι κάποια αύξηση του κατώτατου μισθού δεν επηρεάζει αρνητικά την απασχόληση ή/και τις ώρες εργασίας, επειδή θα υπάρχει σχετικά ομοιόμορφη διάχυση της αύξησής του στην εισοδηματική κατανομή, η επίδραση στην εισοδηματική ανισότητα και τη φτώχεια θα είναι μάλλον μικρή. Αξίζει τέλος να επισημάνουμε ότι οι αυξήσεις του κατώτατου μισθού μπορεί να αποτελούν εν μέρει και χαμένο εισόδημα κάποιας άλλης κατηγορίας (λχ είτε κέρδη των εργοδοτών είτε μισθούς άλλων (εκτοπισμένων) εργαζομένων), οι οποίοι δεν ξέρουμε σε ποιο σημείο της εισοδηματικής κατανομής βρίσκονται.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, αύξηση του κατώτατου μισθού στην τρέχουσα συγκυρία, οπότε μεγάλη μερίδα των μισθωτών αμείβεται με μισθούς πολύ κοντά στον ελάχιστο μισθό, θα μειώσει τη μισθολογική ανισότητα. Εντούτοις, επειδή οι χαμηλόμισθοι είναι σχετικά ομοιόμορφα κατανεμημένοι στην εισοδηματική κατανομή, δεν αναμένεται σημαντική επίδραση στη φτώχεια και στην εισοδηματική ανισότητα.

4.3 Παραγωγικότητα, ανταγωνιστικότητα και τιμές

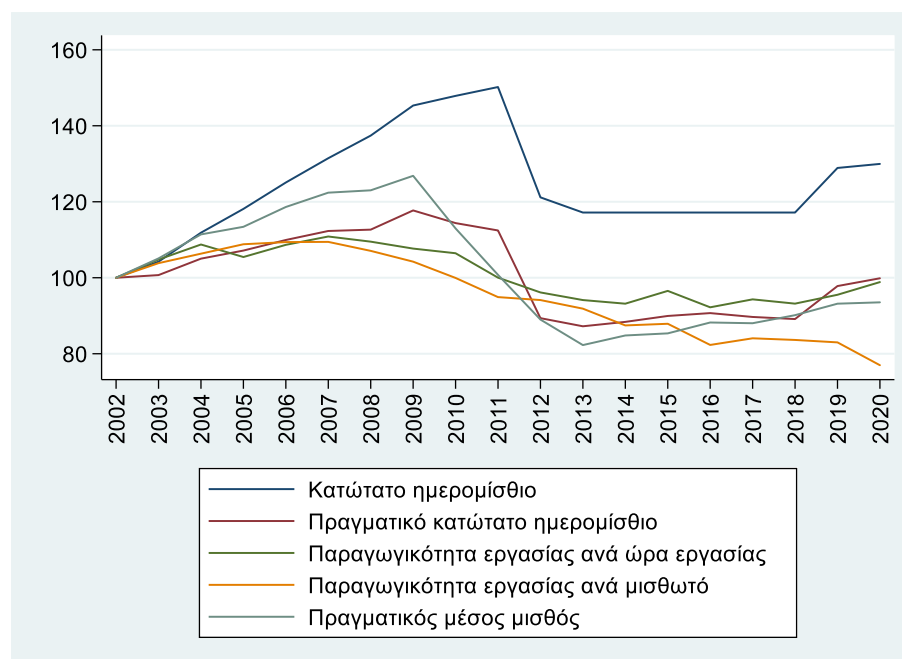
Η επιστροφή της χώρας σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, όπως μετριέται με την αύξηση της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) από το 2017, διακόπηκε βίαια με την έλευση της πανδημίας το 2020, η οποία οδήγησε μείωση της ΑΠΑ κατά 9%. Η απασχόληση, και λόγω των εκτεταμένων κρατικών μέτρων στήριξης της που λήφθηκαν και περιλάμβαναν ρήτρες διατήρησής της, μειώθηκε το 2020 κατά 1,2%, σαφώς λιγότερο από τις μειώσεις που είχε υποστεί στα χρόνια της βαθιάς ύφεσης. Από την άλλη, οι συνολικές ώρες απασχόλησης όσο και οι ώρες απασχόλησης των μισθωτών κατέγραψαν μείωση 10,8% και 11,4% αντίστοιχα.¹⁶ Τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα μία εξαιρετικά μεγάλη μείωση της παραγωγικότητας όταν αυτή μετριέται ως το παραγόμενο προϊόν ανά απασχολούμενο και αύξησή της όταν υπολογίζεται ως προς τις συνολικές ώρες εργασίας, οι οποίες λόγω της πανδημίας και των

¹⁶ Είναι ενδιαφέρον ότι διαχρονικά οι συνολικές ώρες εργασίας, σε σύγκριση με την απασχόληση, εμφανίζουν κάπως υψηλότερη μείωση την περίοδο της καθόδου, και αντίστοιχα υψηλότερη αύξηση την περίοδο της ανόδου, υπονοώντας ότι οι επιχειρήσεις αρχικά προσαρμόζουν τις ώρες εργασίας του προσωπικού τους και ακολούθως τον αριθμό τους.

Αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου

αναγκαστικών μέτρων περιορισμού μειώθηκαν σε ιστορικά χαμηλό σημείο. Συνεπώς, τουλάχιστον για το 2020, η εμφανιζόμενη αύξηση της παραγωγικότητας ανά ώρα εργασίας είναι απλός στατιστικός υπολογισμός χωρίς κάποια ουσιώδη αλλαγή που να στηρίζει την εμφανιζόμενη αύξηση. Για το 2020 οι μισθοί σε τρέχουσες τιμές καταγράφουν σταθερότητα, ενώ λόγω του αρνητικού πληθωρισμού σε σταθερές αξίες σημειώνουν μικρή αύξηση κατά 1,2%. Όλα τα παραπάνω συνδυαστικά συνετέλεσαν σε υψηλή αύξηση του μοναδιαίου κόστους εργασίας κατά 7,9% το 2020.

Όταν εξετάζεται η εξέλιξη της παραγωγικότητας σε συνδυασμό με την εξέλιξη των μέσων και των κατώτατων μισθών (βλ. **Διάγραμμα 4.11**), προκύπτει ότι η αύξηση των μισθών, είτε ως το κατώτατο ημερομίσθιο σε σταθερές τιμές, είτε ως το μέσο ημερομίσθιο σε σταθερές τιμές, υπερβαίνει την εξέλιξη της παραγωγικότητας, ανεξάρτητα πώς αυτή ορίζεται, την περίοδο 2005 έως 2011. Προκειμένου περί μέσων μισθών η υπέρβασή τους έναντι της παραγωγικότητας εμφανίστηκε από το 2004. Από το 2012 - 2013 φαίνεται ότι με τη δραστική μείωση των μισθών (κατώτατων και μέσων) η εξέλιξη της μάλλον φθίνουσας παραγωγικότητας υπερβαίνει αυτή των μισθών. Από τα στοιχεία της Eurostat φαίνεται ότι για το 2019 ο πραγματικός μέσος μισθός αυξήθηκε κατά 0,6%, και το 2020 κατά 1,2%. Σημειωτέον ότι αύξηση στους μισθούς εμφανίστηκε μετά από χρόνια το 2018 κατά 0,7%. Βέβαια, μέρος της αύξησης του 2020 οφείλεται και στον αρνητικό πληθωρισμό που καταγράφηκε τότε, αφού ο μέσος μισθός σε τρέχουσες αξίες παρέμεινε αμετάβλητος.

Διάγραμμα 4.11 Μισθοί και παραγωγικότητα ανά ώρα εργασίας

Πηγή: Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ, Εθνικοί Λογαριασμοί

Οι παραπάνω διαπιστώσεις αφορούν το σύνολο της οικονομίας εντούτοις σημειώνονται αξιόλογες αποκλίσεις ως προς την εξέλιξη της παραγωγής, της απασχόλησης και των μισθών μεταξύ των κλάδων.

Ο **Πίνακας 4.5** καταγράφει τις μεταβολές της ΑΠΑ κατά κλάδο για το 2019 και το 2020, καθώς και για το πρώτο εννεάμηνο του 2021, για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία. Παρατηρούμε ότι την αύξηση του 2019 (1,3%) ακολούθησε σημαντική πτώση το 2020 (-9%), η οποία παρόλη την αξιολογητή αύξηση που καταγράφεται το πρώτο εννεάμηνο του 2021 (8,8%) δεν έχει αποκαταστήσει πλήρως το χαμένο έδαφος από το 2019 (-1,7%). Το πρώτο εννεάμηνο του 2021 σημαντικές απώλειες καταγράφει ο πρωτογενής τομέας και σε μικρότερο βαθμό ο χρηματοπιστωτικός, ενώ αξιολογητή αύξηση εμφανίζεται στις κατασκευές (21,1%), στις υπηρεσίες αγοράς (εμπόριο, μεταφορές, τουρισμός) με 22,3%, στις επαγγελματικές υπηρεσίες με 14,9% και τη βιομηχανία με 10,4%, αλλά μικρότερη στη μεταποίηση με 8,3%.

Στην τελευταία στήλη του πίνακα καταγράφεται η μεταβολή μεταξύ του πρώτου ενιαμήνου του 2021 με το αντίστοιχο του 2019 και προσεγγίζει το βαθμό ανάκαμψης από την επίδραση της πανδημίας. Παρατηρούμε ότι ακόμα υπάρχει μια μικρή υστέρηση για το σύνολο της οικονομίας, η οποία είναι σαφώς πιο έντονη στον πρωτογενή τομέα και στον κλάδο των τεχνών και λοιπών υπηρεσιών. Είναι, επίσης, ενδιαφέρον, ότι ο κλάδος εμπόριο, μεταφορές και τουρισμός, παρόλη την εντυπωσιακή αύξηση της ΑΠΑ το πρώτο τρίμηνο του 2021, συνεχίζει να υστερεί σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2019. Στον αντίποδα, εντυπωσιακή ανάκαμψη καταγράφουν οι κατασκευές και η βιομηχανία.

Πίνακας 4.5 Προστιθέμενη αξία σε σταθερές τιμές ανά κλάδο (Ετήσιες μεταβολές, %)

	2019*	2020*	2020**	2021**	2019-2021**
Αγροτικός τομέας	5,3	-4,2	-3,2	-7,4	-10,4
Βιομηχανία	0,3	2,4	1,7	10,4	12,3
Μεταποίηση	3,7	7,5	7,5	8,3	16,4
Κατασκευές	8,4	-1,2	3,9	21,1	25,8
Εμπόριο, μεταφορές, τουρισμός	2,4	-21,0	-22,1	22,3	-4,8
Ενημέρωση και επικοινωνία	4,3	0,4	-2,3	11,4	8,9
Χρηματοπιστωτικός τομέας	-7,2	-5,8	-7,0	-3,3	-10,2
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0,5	-10,3	-10,4	0,3	-10,1
Επαγγελματικές υπηρεσίες	5,0	-6,8	-8,9	14,9	4,7
Δημόσια διοίκηση, εκπαίδευση, υγεία	-0,2	-1,1	-1,6	3,3	1,6
Τέχνες και λοιπές υπηρεσίες	4,5	-24,5	-21,3	3,9	-18,2
Σύνολο	1,3	-9,0	-9,6	8,8	-1,7

* Αναφέρεται στο σύνολο του έτους, ** Αναφέρεται στο πρώτο εννεάμηνο του κάθε έτους.

Πηγή: Eurostat

Αναφορικά με την απασχόληση την περίοδο της πανδημίας καταγράφεται συγκρατημένη μείωση τόσο για τη συνολική όσο και για τη μισθωτή (βλ. **Πίνακας 4.6**). Τα στοιχεία των εθνικών λογαριασμών δείχνουν ότι, τουλάχιστον για το πρώτο εννεάμηνο του 2021, τόσο το σύνολο της απασχόλησης όσο και η μισθωτή υπολείπονται της αντίστοιχης του 2019. Σημαντικές απώλειες εντοπίζονται στον χρηματοπιστωτικό τομέα, στις τέχνες και τις λοιπές υπηρεσίες και στον κλάδο εμπόριο, μεταφορές και τουρισμός. Εντύπωση προκαλεί και η μείωση της απασχόλησης στις κατασκευές παρόλη την αύξηση της ΑΠΑ σε αυτόν τον κλάδο.

Ενθαρρυντική είναι η αύξηση τόσο της συνολικής όσο και της μισθωτής απασχόλησης στη βιομηχανία και ιδιαίτερα στη μεταποίηση.

Πίνακας 4.6 Συνολική και μισθωτή απασχόληση (Μέσοι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής, %)

	Συνολική απασχόληση				
	2019*	2020*	2020**	2021**	2019-21**
Αγροτικός τομέας	-1,8	-2,6	-2,4	5,2	2,6
Βιομηχανία	1,7	0,5	1,3	1,4	2,7
Μεταποίηση	1,5	0,7	1,5	2,0	3,6
Κατασκευές	-0,5	-2,0	-2,9	-0,5	-3,4
Εμπόριο, μεταφορές, τουρισμός	1,5	-2,8	-2,4	-3,7	-6,0
Ενημέρωση και επικοινωνία	2,7	-1,7	-5,4	1,4	-4,0
Χρηματοπιστωτικός τομέας	-1,6	-1,8	-3,9	-9,2	-12,8
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	-0,7	-2,1	-4,4	7,7	2,9
Επαγγελματικές υπηρεσίες	1,8	-1,8	-3,1	2,9	-0,3
Δημόσια διοίκηση, εκπαίδευση, υγεία	0,9	1,3	1,3	-0,0	1,3
Τέχνες και λοιπές υπηρεσίες	0,2	0,9	1,3	-8,3	-7,1
Σύνολο	0,9	-1,2	-1,2	-0,9	-2,2
	Μισθωτή απασχόληση				
	2019*	2020*	2020**	2021**	2019-21**
Αγροτικός τομέας	3,1	-5,1	-4,0	-1,7	-5,7
Βιομηχανία	2,3	-0,0	0,9	1,7	2,6
Μεταποίηση	1,9	0,3	1,4	2,2	3,6
Κατασκευές	2,3	-5,5	-6,3	3,0	-3,4
Εμπόριο, μεταφορές, τουρισμός	2,5	-4,0	-3,5	-3,6	-7,0
Ενημέρωση και επικοινωνία	2,8	-1,5	-5,2	0,0	-5,1
Χρηματοπιστωτικός τομέας	0,3	-3,9	-6,6	-8,2	-14,3
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	2,3	-1,9	-4,3	9,5	4,8
Επαγγελματικές υπηρεσίες	1,4	-0,3	-0,4	2,9	2,5
Δημόσια διοίκηση, εκπαίδευση, υγεία	0,8	1,1	1,3	-0,7	0,6
Τέχνες και λοιπές υπηρεσίες	-0,6	-1,3	-0,8	-6,9	-7,6
Σύνολο	1,7	-1,8	-1,6	-1,5	-3,1

* Αναφέρεται στο σύνολο του έτους, ** Αναφέρεται στο πρώτο εννεάμηνο του κάθε έτους.

Πηγή: Eurostat

Η εξέταση της παραγωγικότητας χρήζει ιδιαίτερης προσοχής κατά τη διάρκεια της πανδημίας, καθώς το παραγόμενο προϊόν μειώθηκε σημαντικά, η απασχόληση με τα διάφορα μέτρα στήριξης που εφαρμόστηκαν σε κάποιο βαθμό συγκρατήθηκε και οι ώρες εργασίας λόγω του αναγκαστικού κλεισίματος συγκεκριμένων δραστηριοτήτων μειώθηκαν πάρα πολύ. Αυτό επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο υπολογίζεται η παραγωγικότητα χωρίς όμως να αντικατοπτρίζει ουσιαστικές και διαρθρωτικές αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας των επιμέρους κλάδων.

Το 2020 το μεγαλύτερο πλήγμα στην παραγωγικότητα το δέχτηκαν οι πολυπληθείς υπηρεσίες της αγοράς (εμπόριο, μεταφορές, τουρισμός) με -17,7%, το οποίο συνδέεται με την πολύ μεγάλη μείωση της ΑΠΑ και τη μικρότερη μείωση της απασχόλησης (βλ. **Πίνακας 4.7**). Βέβαια για το πρώτο εννεάμηνο του 2021 καταγράφουν υποσχόμενη βελτίωση της

παραγωγικότητας. Οι κλάδοι με έντονο τον διεθνή ανταγωνισμό (δευτερογενής τομέας), φαίνεται το 2020 να μην είχαν απώλειες παραγωγικότητας και να καταγράφουν αξιοσημείωτη αύξηση το πρώτο εννεάμηνο του 2021. Γενικά οι μόνοι κλάδοι οι οποίοι, το πρώτο εννεάμηνο του 2021, εμφανίζουν απώλειες παραγωγικότητας είναι ο αγροτικός τομέας και η διαχείριση ακίνητης περιουσίας.

Οι ονομαστικοί μισθοί το 2020 κατέγραψαν μια σχετική σταθερότητα, αν και υπάρχουν κλάδοι οι οποίοι καταγράφουν αυξήσεις (αγροτικός τομέας, ενημέρωση και επικοινωνία, επαγγελματικές υπηρεσίες και δημόσια διοίκηση). Από την άλλη, αξιόλογες απώλειες καταγράφουν οι υπηρεσίες αγοράς, ο χρηματοπιστωτικός τομέας και οι τέχνες και λοιπές υπηρεσίες. Το πρώτο εννεάμηνο του 2021 σε σχέση με το αντίστοιχο ένα έτος πριν φαίνεται να έχουν δοθεί αυξήσεις μισθών στο σύνολο των κλάδων της οικονομίας, οι οποίες φτάνουν κατά μέσο όρο το 1,5%. Αξιόλογες αυξήσεις έχουν δοθεί στις επαγγελματικές υπηρεσίες, στις κατασκευές και στην ενημέρωση και επικοινωνία. Πρόκειται για κλάδους που κατά την αντίστοιχη χρονική περίοδο αύξησαν αξιόλογα και την ΑΠΑ. Αν και στο σύνολο των κλάδων φαίνεται ότι μεταξύ 2019 και 2021 σε επίπεδο εννιαμήνου έχουν αποκατασταθεί οι τρέχουσες αμοιβές, υπάρχουν κλάδοι που συνεχίζουν να καταγράφουν απώλειες στην ΑΠΑ και να εμφανίζουν ακόμη δυσμενέστερη μισθολογική θέση έναντι του 2019, όπως το εμπόριο, οι μεταφορές, ο τουρισμός, οι τέχνες και οι λοιπές υπηρεσίες.

Σημασία έχει, επίσης, και η εξέλιξη των πραγματικών μισθών κατά κλάδο. Δεδομένου ότι το 2020 καταγράφηκε αρνητικός πληθωρισμός -1.2%, ο πραγματικός μισθός καταγράφει αντίστοιχη αύξηση, αφού σε τρέχουσες τιμές δεν μεταβλήθηκε. Με εξαίρεση τον κλάδο του εμπορίου, μεταφορών και τουρισμού, τις τέχνες και τις λοιπές υπηρεσίες και σε μικρότερο βαθμό τον χρηματοπιστωτικό τομέα, σε όλους τους άλλους κλάδους καταγράφεται αύξηση των πραγματικών μισθών. Το πρώτο εννεάμηνο του 2021 η ελληνική οικονομία καταγράφει πληθωρισμό 0,2%, οπότε η επίδραση των τιμών στους μισθούς ήταν σχετικά περιορισμένη, σε αντίθεση με το τι αναμένεται να συμβεί το τελευταίο τρίμηνο του τρέχοντος έτους οπότε ο μέσος πληθωρισμός ήταν 4,5%.

Φαίνεται ότι οι παραπάνω διαπιστώσεις για την εξέλιξη των ονομαστικών μισθών κατά κλάδο ισχύουν και για τους πραγματικούς μισθούς σε μικρότερη έκταση. Είναι χαρακτηριστικό ότι τις αυξήσεις των μέσων πραγματικών μισθών την περίοδο 2000-2008 με μέσο ετήσιο ρυθμό 2,0% ακολούθησαν απώλειες με ρυθμό -5,5% την περίοδο 2008-2013 και -0,2% την περίοδο 2013 - 2019. Η δε σχετική μισθολογική θέση των απασχολούμενων στον δευτερογενή τομέα που χειροτέρευσε μέχρι το 2013 φαίνεται ότι βελτιώνεται την τελευταία περίοδο. Γενικότερα, οι μισθολογικές εξελίξεις φαίνεται ότι στρέφουν και την απασχόληση προς τους κλάδους με σχετική βελτίωση των μισθών.

ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ – ΚΕΠΕ
Αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου

Πίνακας 4.7 Παραγωγικότητα και μισθός ανά εργαζόμενο (Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής, %)

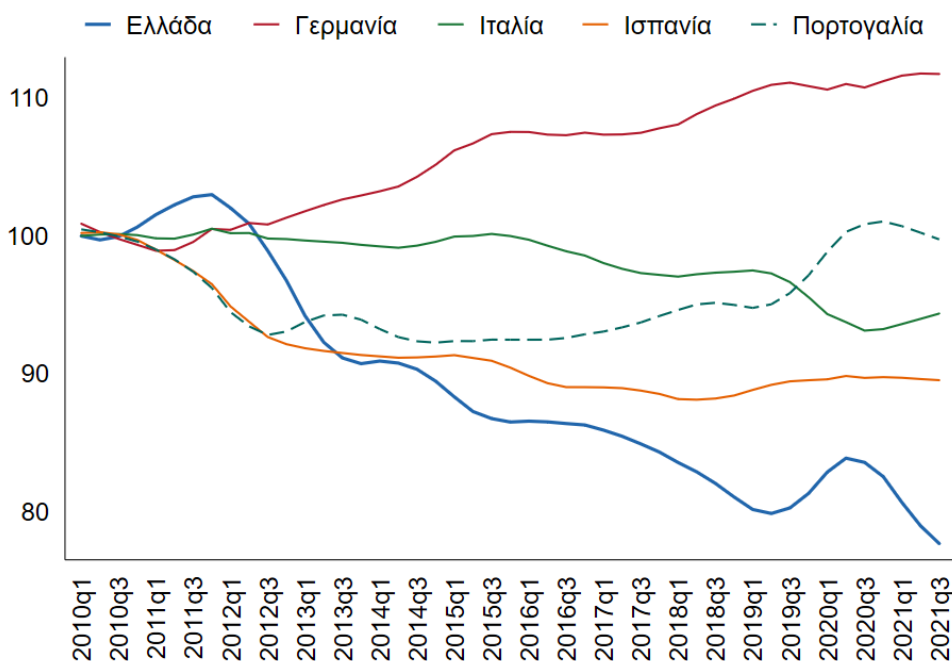
	Παραγωγικότητα					Μισθός (τρέχουσες τιμές)					Μισθός (σταθερές τιμές)				
	2019*	2020*	2020**	2021**	2019-21**	2019*	2020*	2020**	2021**	2019-21**	2019*	2020*	2020**	2021**	2019-21**
Αγροτικός τομέας	2,1	0,9	0,8	-5,7	-4,9	0,7	3,0	2,5	2,5	5,0	0,5	4,3	3,5	2,3	5,9
Βιομηχανία	-2,0	2,4	0,7	8,6	9,4	1,0	0,5	-0,0	1,8	1,8	0,8	1,7	1,0	1,7	2,7
Μεταποίηση	1,8	7,1	6,1	5,9	12,3	2,8	0,7	0,2	2,0	2,2	2,5	2,0	1,2	1,8	3,0
Κατασκευές	6,0	4,5	10,8	17,5	30,3	-8,8	0,7	1,8	4,8	6,7	-9,0	2,0	2,9	4,5	7,5
Εμπόριο, μεταφορές, τουρισμός	-0,1	-17,7	-19,3	26,9	2,4	0,2	-3,2	-3,0	0,4	-2,6	-0,0	-2,0	-2,0	0,2	-1,8
Ενημέρωση και επικοινωνία	1,5	1,9	3,0	11,4	14,7	5,3	3,9	3,0	4,4	7,5	5,0	5,2	4,1	4,1	8,4
Χρηματοπιστωτικός τομέας	-7,5	-2,0	-0,4	5,3	4,8	1,2	-2,0	-2,9	2,7	-0,2	1,0	-0,8	-1,8	2,5	0,6
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	-1,7	-8,6	-6,3	-8,4	-14,2	4,6	0,6	2,0	1,6	3,6	4,3	1,9	3,7	0,5	4,2
Επαγγελματικές υπηρεσίες	3,6	-6,5	-8,5	11,6	2,1	6,8	2,6	2,3	5,1	7,5	6,5	3,9	3,3	4,9	8,4
Δημόσια διοίκηση, εκπαίδευση, υγεία	-0,9	-2,2	-2,9	4,0	1,0	1,2	1,6	1,4	0,2	1,6	0,9	2,9	2,4	0,1	2,5
Τέχνες και λοιπές υπηρεσίες	5,1	-23,5	-20,7	11,6	-11,5	-1,8	-9,1	-8,5	1,7	-6,9	-2,0	-7,9	-7,7	1,7	-6,1
Σύνολο	-0,5	-7,3	-8,2	10,5	1,4	0,9	-0,0	-0,2	1,5	1,3	0,6	1,2	0,8	1,3	2,1

* Αναφέρεται στο σύνολο του έτους, ** Αναφέρεται στο πρώτο εννεάμηνο του κάθε έτους.

Η πορεία των μισθών και της παραγωγικότητας, δεδομένου του μεγέθους της ελληνικής οικονομίας και της έκθεσής της στον ευρωπαϊκό και διεθνή ανταγωνισμό επηρεάζεται από την αντίστοιχη εξέλιξη στις χώρες με τις οποίες η Ελλάδα έχει οικονομικές συναλλαγές. Όταν το κόστος παραγωγής, του οποίου το μεγαλύτερο μέρος είναι το κόστος εργασίας, ή/και οι τιμές στην Ελλάδα αυξάνονται ταχύτερα από ότι στις χώρες με τις οποίες η Ελλάδα συναλλάσσεται, οι ελληνικές εξαγωγές γίνονται λιγότερο ανταγωνιστικές, ενώ οι εισαγωγές εξαιτίας της μείωσης των σχετικών τους τιμών ενθαρρύνονται με αποτέλεσμα τη διεύρυνση του ελλείμματος στο ισοζύγιο πληρωμών και με απώτερη συνέπεια τον περιορισμό αναγκαιών για την ανάπτυξη εισαγωγών. Ως εκ τούτου η εξέλιξη των μισθών δεν μπορεί να μην λαμβάνει υπ' όψιν τις εξελίξεις στη διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας.

Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά τη διάρκεια της πανδημίας η πτώση της ΑΠΑ σε συνδυασμό τη σταθερότητα των αμοιβών οδήγησε σε αύξηση του μοναδιαίου κόστους εργασίας, το οποίο είχε αρχίσει να αυξάνεται από το 2018. Αυτό είχε ως συνέπεια την σχετική επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας, σε αντίθεση με άλλες χώρες, οι οποίες, παρόλη την ύφεση που κατέγραψαν, συγκράτησαν το μοναδιαίο κόστος εργασίας (βλ. **Διάγραμμα 4.12**). Εντούτοις, η εικόνα φαίνεται να αποκαθίσταται το πρώτο εννεάμηνο του 2021 κυρίως λόγω της πολύ μεγάλης αύξησης της ΑΠΑ, η οποία υπερκάλυψε τις μικρές αυξήσεις στους μισθούς οδηγώντας σε σαφή βελτίωση της ελληνικής ανταγωνιστικότητας κόστους.

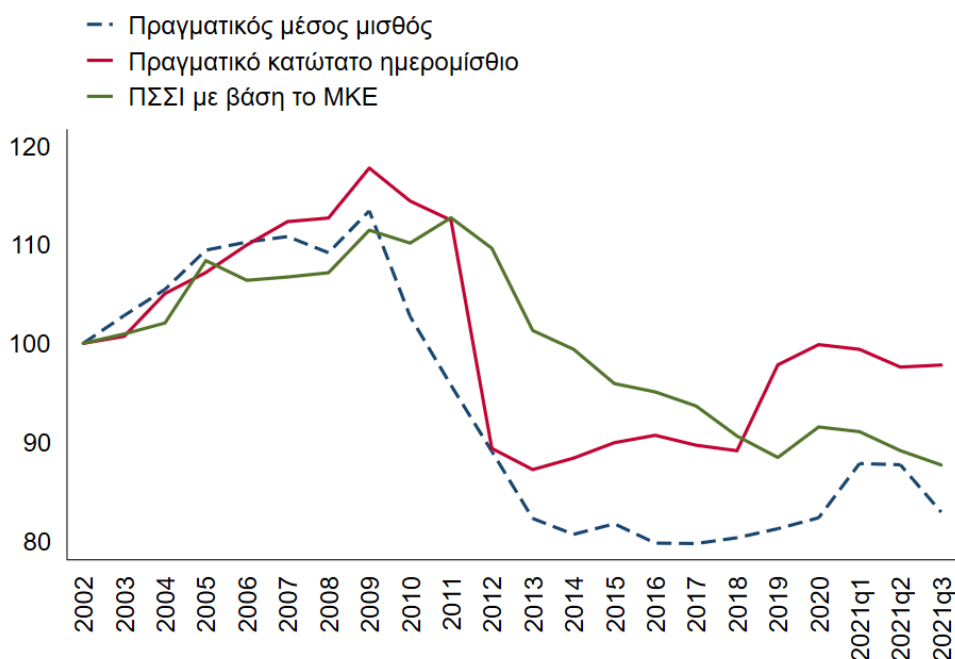
Διάγραμμα 4.12 ΠΣΣΙ με βάση το μοναδιαίο κόστος εργασίας για Ελλάδα και επιλεγμένες χώρες

Πηγή: Eurostat

Γενικότερα οι δραστικές μειώσεις στους μισθούς στην Ελλάδα, από το 2010, έχουν πλέον αποκαταστήσει την απώλεια της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας τα προηγούμενα έτη με βάση το κόστος εργασίας για το σύνολο της οικονομίας (βλ. **Διάγραμμα 4.13**). Διαπιστώνεται ότι η πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία μέχρι το 2011 κινούμενη αυξητικά, όπως και οι μισθοί, σηματοδοτούσε την επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας κόστους της χώρας, ενώ έκτοτε καθώς μειώνεται η ανταγωνιστικότητα βελτιώνεται. Είναι αξιοσημείωτο ότι από το 2013 η πραγματική σταθμισμένη ισοτιμία έχει ανακτήσει τις όποιες απώλειες είχε από το 2003 δείχνοντας αποκατάσταση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Η σημαντική άνοδος των μισθών, χωρίς αντίστοιχη άνοδο της παραγωγικότητας, συμπίπτει με την άνοδο της πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας, ενώ και η πτώση των μισθών συμπίπτει με την πτώση και άρα τη βελτίωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας και της διεθνούς ανταγωνιστικότητας. Ο συντελεστής συσχέτισης μεταξύ εξελίξεων στην ΠΣΣΙ και στους μέσους μισθούς είναι 0,75, ενώ με τον κατώτατο μισθό 0,69.¹⁷ Για να διατηρηθεί η καλή επίδοση της χώρας έχει σημασία να διατηρηθεί το μοναδιαίο κόστος εργασίας σε χαμηλό επίπεδο, οπότε οι όποιες μισθολογικές αυξήσεις δεν θα πρέπει να υπερβαίνουν την αύξηση της ΑΠΑ.

Διάγραμμα 4.13 Μισθοί και ΠΣΣΙ με βάση το μοναδιαίο κόστος εργασίας στο σύνολο της οικονομίας

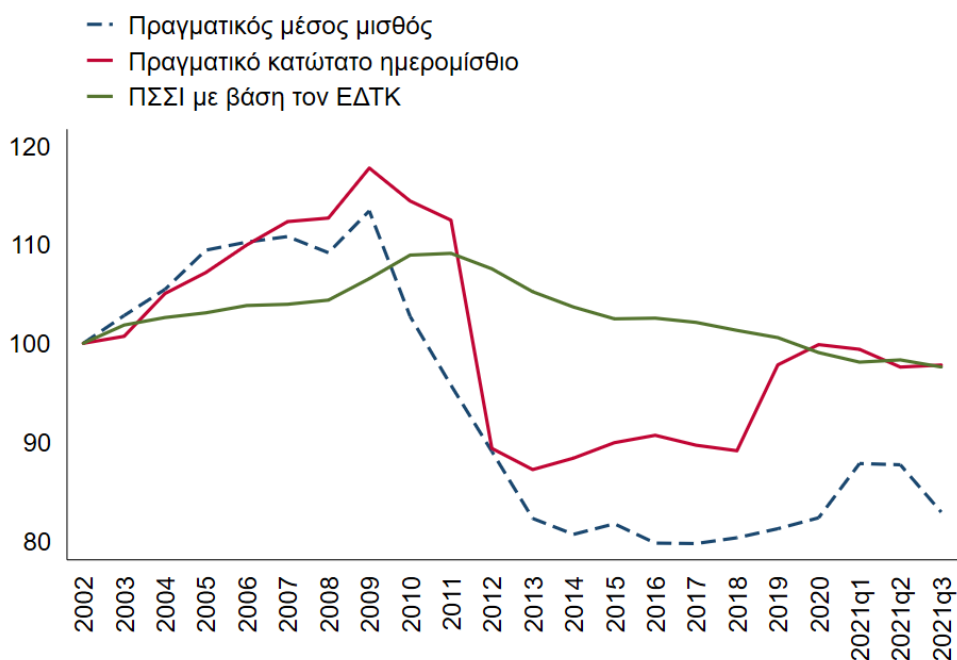

Πηγή: Eurostat

¹⁷ Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας δεν συνδέεται μόνο με το κόστος εργασίας, αλλά και άλλους παράγοντες, όπως το κόστος κεφαλαίου, το κόστος των ενδιάμεσων εισροών, αλλά και τις παραγωγικές επενδύσεις που βελτιώνουν την παραγωγικότητα.

Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, όταν η ΠΣΣΙ εκφράζεται με βάση το Δείκτη Τιμών Καταναλωτή είναι σαφώς μικρότερη, αφού το 2019 η ελληνική οικονομία φαίνεται να βρίσκεται σε παρόμοιο επίπεδο με το 2002 (βλ. **Διάγραμμα 4.14**). Η όποια βελτίωση οφείλεται στον αρνητικό πληθωρισμό των τελευταίων ετών, κάτι το οποίο φαίνεται και τα πρώτα τρίμηνα του 2021, ενώ αναμένεται να αντιστραφεί το προσεχές διάστημα. Η μικρότερη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας με βάση το ΔΤΚ υπονοεί ενδεχόμενες αγκυλώσεις που συνεχίζουν να υπάρχουν στις αγορές προϊόντων και στην περιορισμένη διαδικασία απελευθέρωσης, η οποία έχει περιορισμένη επίδραση στη λειτουργία της αγοράς και μεγαλύτερη στη διευκόλυνση εισόδου.

Διάγραμμα 4.14 Μισθοί και ΠΣΣΙ με βάση το δείκτη τιμών καταναλωτή

Πηγή: Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ, Εθνικοί Λογαριασμοί

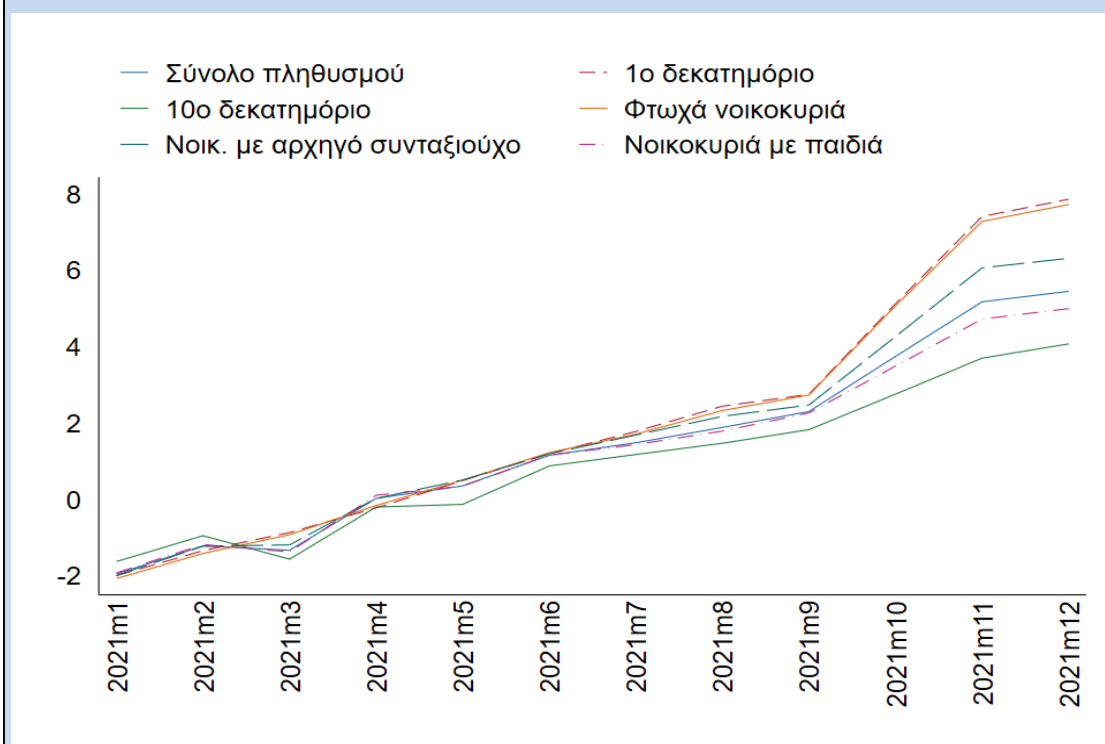
Πλαίσιο 1 Πρόσφατες εξελίξεις του πληθωρισμού και της επίπτωσής του

Το 2021, ακολουθώντας ένα έτος με αρνητικό μέσο ετήσιο πληθωρισμό της τάξεως του -1,2%, συνεχίζεται να καταγράφεται αρνητικός πληθωρισμός μέχρι και τον Απρίλιο. Τους υπόλοιπους μήνες του 2021, ο πληθωρισμός αυξάνεται συνεχώς με αποκορύφωμα τον Δεκέμβριο όπου εκτιμάται σε 5,1%, οδηγώντας σε μέσο ετήσιο πληθωρισμό της τάξης του 1,2%. Ο υψηλός πληθωρισμός έχει σοβαρές επιπτώσεις τόσο για το σύνολο της οικονομίας, αφού στο πλαίσιο του ευρώ καθιστά την Ελλάδα έναν σχετικά ακριβότερο προορισμό, αλλά και σε επίπεδο κατανάλωσης καθώς επιβαρύνει τα νοικοκυριά μειώνοντας την αγοραστική τους δύναμη. Ανεξάρτητα από τους λόγους που οδήγησαν στην πρόσφατη αύξηση του

πληθωρισμού, ο οποίος σε μεγάλο βαθμό μπορεί να χαρακτηριστεί εισαγόμενος, η αποκλιμάκωσή του δεν φαίνεται να είναι άμεση, επειδή συνήθως ο υψηλότερος πληθωρισμός καθίσταται και επίμονος (Kanelloroulos and Koutroulis, 2016).

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον πώς διαφοροποιείται η επίδραση του πληθωρισμού ανάλογα με τη θέση του κάθε νοικοκυριού στην εισοδηματική κατανομή για αυτό στο Διάγραμμα 4.15 απεικονίζεται η μηνιαία εξέλιξη του πληθωρισμού για το σύνολο του πληθυσμού και για επιλεγμένες κοινωνικοοικονομικές ομάδες.

Διάγραμμα 4.15 Πληθωρισμός επιλεγμένων ομάδων, 2021

Πηγή: Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών, 2019, και ΔΤΚ, ΕΛΣΤΑΤ.

Η μηνιαία εξέλιξη του πληθωρισμού το 2021 δεν είναι ομοιογενής. Φαίνεται ότι μέχρι τον Σεπτέμβριο, οπότε ο πληθωρισμός κυμαινόταν κάτω από το 2%, δεν εντοπίζονται ιδιαίτερες πληθωριστικές διαφοροποιήσεις με όλες τις εξεταζόμενες ομάδες να καταγράφουν πληθωρισμό κοντά στον γενικό. Από το Σεπτέμβριο και έπειτα τα νοικοκυριά που βρίσκονται χαμηλότερα στην εισοδηματική ή καταναλωτική κατανομή, τα φτωχά νοικοκυριά και τα νοικοκυριά με αρχηγό συνταξιούχο καταγράφουν υψηλότερο πληθωρισμό από τον γενικό. Στον αντίποδα τα πιο εύρωστα οικονομικά νοικοκυριά και, σε μικρότερο βαθμό, τα νοικοκυριά με παιδιά φαίνεται να επιβαρύνονται λιγότερο από τον πληθωρισμό. Είναι ενδεικτικό ότι για τον Δεκέμβριο οπότε καταγράφεται η μεγαλύτερη αύξηση των τιμών για το 2021, ο πληθωρισμός για το πρώτο δεκατημόριο με βάση το

εισόδημα εκτιμάται σε 5,95% και με βάση την κατανάλωση σε 7,85% και αντίστοιχα για τα φτωχά νοικοκυριά με γνώμονα το εισόδημα σε 5,87% και με γνώμονα την κατανάλωση σε 7,71%. Τον ίδιο μήνα ο πληθωρισμός για τα νοικοκυριά με συνταξιούχο αρχηγό εκτιμάται σε 6,31%. Στον αντίποδα ο πληθωρισμός για το 10^ο εισοδηματικό δεκατημόριο είναι 4,65% και για το αντίστοιχο καταναλωτικό δεκατημόριο 4,06%. Προκύπτει, λοιπόν, μία σημαντική επιβάρυνση για τους οικονομικά ασθενέστερους, η οποία εκδηλώνεται μετά το Σεπτέμβριο, οπότε και ο γενικός πληθωρισμός αρχίζει να αυξάνεται με μεγαλύτερο ρυθμό. Είναι ενδεικτικό ότι αθροιστικά η επιβάρυνση των φτωχών νοικοκυριών με βάση το εισόδημα για το 2021 εκτιμάται σε 1,32 π.μ. (6,92 π.μ. με βάση την κατανάλωση) έναντι οριακής ελάφρυνσης για τα μη φτωχά νοικοκυριά -0,19 π.μ. (-0,48 π.μ. με βάση την κατανάλωση).

4.4 Απασχόληση

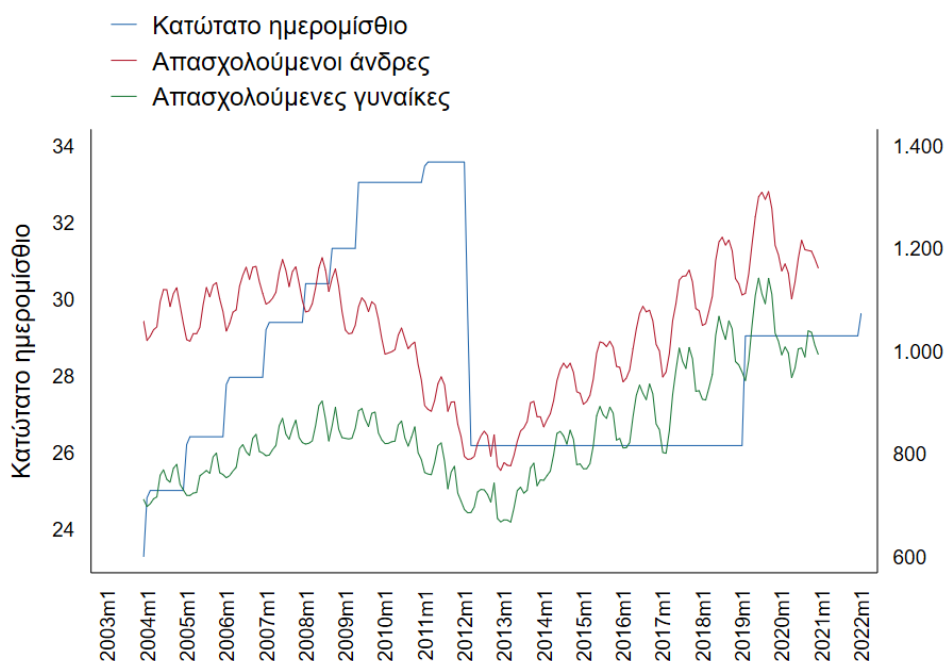
Ο τρόπος με τον οποίο ο κατώτατος μισθός επηρεάζει την απασχόληση αποτελεί το πιο σημαντικό ζήτημα όσον αφορά την αξιολόγηση των πολιτικών αναπροσαρμογής του. Το ερώτημα είναι πολύ σημαντικό μιας και τα όποια θετικά αποτελέσματα προκύψουν από μία αύξηση του κατώτατου μισθού σε μισθολογικούς όρους μπορούν να αντισταθμιστούν από πιθανές δυσμενείς επιδράσεις στην απασχόληση. Στην ενότητα αυτή χρησιμοποιούμε τα μηνιαία στοιχεία απασχόλησης του ΕΦΚΑ προκειμένου να εξετάσουμε τη σχέση μεταξύ απασχόλησης και κατώτατου μισθού και να δούμε πώς αυτή διαφοροποιείται ανάλογα με το μέγεθος των επιχειρήσεων και τη φάση του οικονομικού κύκλου.

Η διαχρονική εξέλιξη της απασχόλησης των ασφαλισμένων στο ΙΚΑ ανά φύλο, καθώς και του κατώτατου ημερομισθίου, για την περίοδο μεταξύ Δεκεμβρίου 2003 και Δεκέμβριου 2020 παρουσιάζονται στο **Διάγραμμα 4.16**. Φαίνεται ότι τόσο οι κατώτατοι μισθοί όσο και η απασχόληση αυξάνονταν μέχρι περίπου το 2008, όταν και η ελληνική οικονομία αναπτυσσόταν. Από την αρχή της οικονομικής κρίσης η απασχόληση άρχισε να μειώνεται, ιδιαίτερα για τους άνδρες, ενώ οι κατώτατοι μισθοί ανέβηκαν, έστω λίγο, λόγω των ήδη συμφωνημένων αυξήσεων στην Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας, και μετέπειτα παρέμειναν αμετάβλητοι. Τον Φεβρουάριο του 2012, οι κατώτατοι μισθοί μειώθηκαν βίαια και δραστικά, οπότε η απασχόληση των ασφαλισμένων στο ΙΚΑ και για τα δύο φύλα, με κάποια μικρή χρονική υστέρηση, εμφάνισε αξιόλογη και συστηματική ανάκαμψη. Αξιοσημείωτο είναι ότι μετά την αξιόλογη αύξηση του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019, η οποία όπως είδαμε προηγουμένως περιορίστηκε στους χαμηλόμισθους, η απασχόληση, τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες, συνέχισε την ανοδική της πορεία ουσιαστικά μέχρι την εκδήλωση της πανδημίας τον Μάρτιο του 2020, ενώ το καλοκαίρι του 2020 σημειώνεται μια μικρή ανάκαμψη, η οποία δεν είναι ικανή να απορροφήσει τις επιπτώσεις της πανδημίας. Ειδικότερα, για το 2019 οι ασφαλισμένοι του ιδιωτικού τομέα στον ΕΦΚΑ ανέρχονται σε 2.284,8 χιλιάδες καταγράφοντας αύξηση 6,7% σε σχέση με το 2018, στη διάρκεια του οποίου η απασχόληση αυξήθηκε κατά 6,8% σε σχέση

Αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου

με το 2017. Στον αντίποδα, το 2020 η μέση απασχόληση μειώθηκε κατά 5,1% και οι απασχολούμενοι του ιδιωτικού τομέα υποχώρησαν σε 2.169,1 χιλιάδες, καταγράφοντας μείωση για πρώτη φορά από το 2013. Αντίστοιχα, οι ημέρες απασχόλησης το 2020 καταγράφουν αξιοσημείωτη αύξηση κατά 1,2% (2019:0,5%, 2018:-0,6%). Φαίνεται, λοιπόν, ότι το 2020 η απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα μειώθηκε κατά περίπου 116 χιλιάδες θέσεις εργασίας και υπήρξε μια υποκατάσταση με αύξηση των ημερών απασχόλησης.

Από αυτά τα δεδομένα, λοιπόν, εμφανίζεται μία μάλλον αρνητική σχέση μεταξύ του επιπέδου της απασχόλησης και του ύψους του κατώτατου μισθού, της οποίας η ένταση μπορεί να διαφοροποιείται μεταξύ περιόδων ύφεσης και ανάπτυξης.

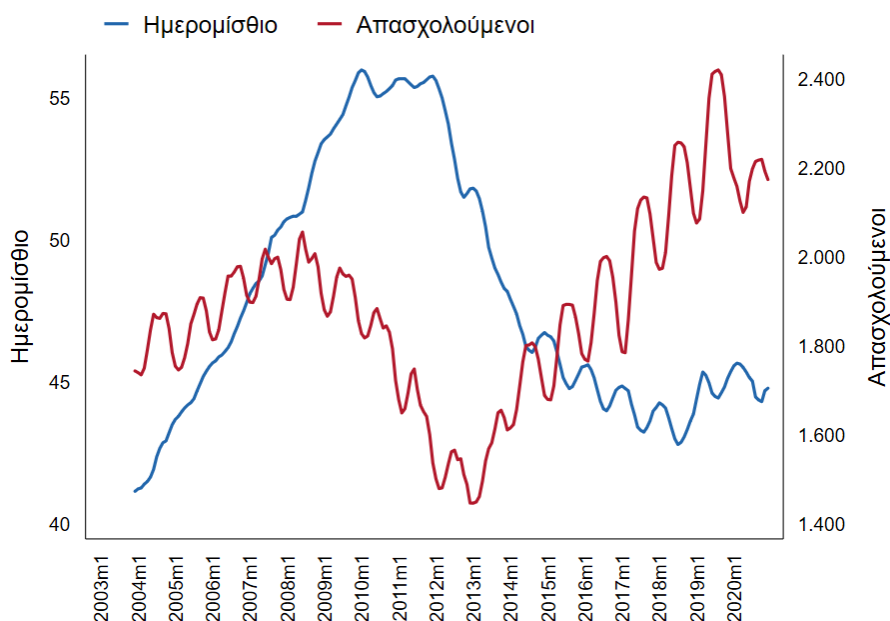
Διάγραμμα 4.16 Απασχόληση ανά φύλο και κατώτατο ημερομίσθιο

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΕΦΚΑ.

Ενδιαφέρουσα είναι και η σχέση μεταξύ απασχόλησης και μέσου μισθού όπως προκύπτει από τη διαχρονική εξέλιξη των δύο μεγεθών (**Διάγραμμα 4.17**). Παρατηρούμε ότι η ανάκαμψη της μισθωτής απασχόλησης στην πρόσφατη οικονομική κρίση ξεκίνησε, αφότου οι μέσοι μισθοί άρχισαν να μειώνονται. Σε αυτό σημαντικό ρόλο έπαιξε τόσο η μείωση του κατώτατου μισθού το 2012, καθώς και η νομοθετική κατάργηση της μετενέργειας των ΣΣΕ σε συνδυασμό με την αύξηση των επιχειρησιακών συμβάσεων. Η αρνητική σχέση της απασχόλησης και των μέσων ημερομισθίων διαφοροποιείται ανάλογα και με το μέγεθος της επιχείρησης. Είναι ενδεικτικό ότι, για τις επιχειρήσεις με περισσότερους από δέκα εργαζόμενους, η αρνητική σχέση απασχόλησης και μισθών είναι αρκετά παρόμοια με την

αντίστοιχη για το σύνολο της μισθωτής απασχόλησης¹⁸. Στον αντίποδα, στις μικρές επιχειρήσεις η σχέση μεταξύ απασχόλησης και μέσων μισθών παρουσιάζεται αρνητική από το 2012 και μετά. Αξίζει, βέβαια, να αναφέρουμε ότι ο μέσος μισθός στις πολύ μικρές επιχειρήσεις, είναι σαφώς μικρότερος από τον αντίστοιχο των μεγάλων επιχειρήσεων και μειώθηκε σημαντικά από το 2012, μετά τη μείωση του κατώτατου, δείχνοντας πόσο διαδεδομένη είναι η χρήση του τελευταίου, όπως άλλωστε φάνηκε και από την εκεί υψηλή τιμή του δείκτη Kaitz. Η ένταση της σχέσης μεταξύ απασχόλησης και μέσου μισθού διαφέρει και ανάλογα το αν πρόκειται για εργαζόμενο με πλήρη ή μερική απασχόληση. Αν και στις δύο περιπτώσεις η σχέση είναι αρνητική και στατιστικά σημαντική, για τους απασχολούμενους με καθεστώς μερικής απασχόλησης φαίνεται να είναι πιο στενή¹⁹. Είναι, πάντως, ενδιαφέρον ότι οι απασχολούμενοι με μερική απασχόληση είναι και η κατηγορία, η οποία κατέγραψε την υψηλότερη αύξηση των μέσων μισθών μετά την τελευταία αύξηση του κατώτατου, και φαίνεται να τη διατηρεί και το 2020.

Διάγραμμα 4.17 Μέσο ημερομίσθιο και συνολική απασχόληση

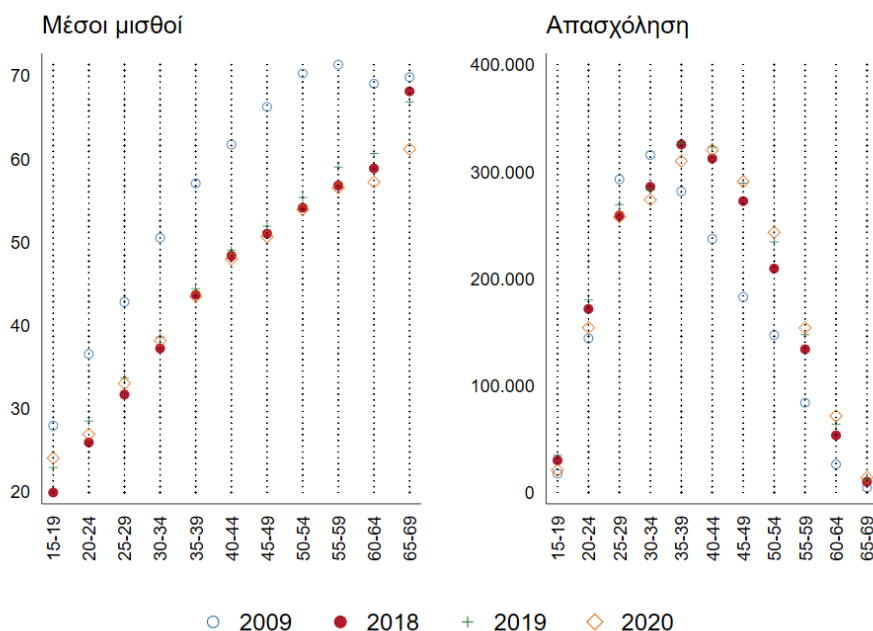
Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΙΚΑ-ΕΤΑΜ και ΕΦΚΑ.

¹⁸ Ο συντελεστής συσχέτισης μεταξύ του ύψους του μέσου μισθού και των ασφαλισμένων μισθωτών του ιδιωτικού τομέα στον ΕΦΚΑ για το σύνολο των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα για την περίοδο από τον Δεκέμβριο του 2013 έως και τον Δεκέμβριο του 2021 είναι -0,4395, ενώ για τις επιχειρήσεις με προσωπικό άνω των δέκα ατόμων εκτιμάται σε -0,3217 και σε αμφότερες τις περιπτώσεις στατιστικά σημαντικός.

¹⁹ Ο συντελεστής συσχέτισης μεταξύ συνολικής απασχόλησης και μέσων μισθών για τους εργαζόμενους με πλήρη απασχόληση είναι -0,4459 και για τους απασχολούμενους με μερική απασχόληση -0,7725.

Ένα επιπλέον ενδιαφέρον στοιχείο έχει να κάνει με την εξέλιξη της απασχόλησης σε συνάρτηση και με την αντίστοιχη των μέσων μισθών ανά ηλικιακή ομάδα (βλ. **Διάγραμμα 4.18**). Παρατηρούμε ότι μεταξύ 2009 και 2018 οι μισθοί μειώθηκαν για όλες τις ηλικιακές ομάδες και συγχρόνως η απασχόληση αυξήθηκε για όλες τις ηλικίες, με εξαίρεση τις ηλικίες 25 έως 34, όπου καταγράφεται μείωση της απασχόλησης. Σε κάποιο βαθμό η μείωση αυτή μπορεί να οφείλεται και στο ότι οι απασχολούμενοι πάνω, αλλά κοντά στα 25, συναγωνίζονται με αυτούς κάτω από τα 25, οι οποίοι λόγω και του διαφορετικού κατώτατου μισθού είχαν χαμηλότερο μισθολογικό κόστος. Την υπόθεση αυτή ενισχύει και η αύξηση των απασχολούμενων ηλικίας 20 έως 24 ετών μεταξύ 2009 και 2018, καθώς και η σχετική τους σταθερότητα μεταξύ 2018 και 2019, οπότε είχαν και τη μεγαλύτερη ποσοστιαία μισθολογική αύξηση, λόγω κατάργησης του διαφορετικού κατώτατου μισθού για τους νέους. Αντιθέτως, μεταξύ 2018 και 2019, στις πιο μεγάλες ηλικίες, που λάμβαναν υψηλότερους μέσους μισθούς και είχαν μικρότερες μισθολογικές αυξήσεις λόγω της αύξησης του κατώτατου μισθού, η απασχόληση ενισχύεται ενώ το ίδιο συμβαίνει και μεταξύ 2019 και 2020 οπότε οι μέσοι μισθοί για τους μεγαλύτερους ηλικιακά ή παρέμειναν σταθεροί ή μειώθηκαν. Όλα αυτά συνηγορούν ότι η απασχόληση και οι μισθοί συσχετίζονται αρνητικά.

Διάγραμμα 4.18 Μέσοι μισθοί και απασχολούμενοι ανά ηλικία

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΕΦΚΑ. Οι μισθοί και οι απασχολούμενοι αφορούν το σύνολο των ασφαλισμένων, εκτός από οικοδομικά έργα, για το Δεκέμβριο κάθε έτους.

Ελαστικότητα απασχόλησης και κατώτατου μισθού

Από την προηγούμενη περιγραφική ανάλυση η σχέση μεταξύ απασχολούμενων μισθωτών του ιδιωτικού τομέα και του ύψους του κατώτατου μισθού αναμένεται αρνητική, ενώ φαίνεται να είναι πιο έντονη για τις μικρές επιχειρήσεις (επιχειρήσεις με λιγότερο από 10 απασχολούμενους)²⁰. Για την ακριβή εξειδίκευση της σχέσης μεταξύ της απασχόλησης των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα και του κατώτατου μισθού εκτιμάται η ελαστικότητα της απασχόλησης ως προς τον κατώτατο μισθό. Ειδικότερα, εκτιμώντας συναρτήσεις απασχόλησης για το σύνολο των μισθωτών του ΕΦΚΑ προκύπτει ότι η ελαστικότητα απασχόλησης ως προς τον ελάχιστο μισθό είναι αρνητική και στατιστικά σημαντική και εκτιμάται σε -0,094. Αυτό πρακτικά δείχνει ότι μια ενδεχόμενη αύξηση των ελάχιστων μισθών κατά 10%, *ceteris paribus* δηλαδή χωρίς να λαμβάνονται υπόψη μεταβολές στην παραγωγή, θα οδηγήσει σε απώλεια περίπου 20 χιλιάδες θέσεων εργασίας λαμβάνοντας υπόψη τη μέση απασχόληση του 2020.

Όσον αφορά το μέγεθος των επιχειρήσεων οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι οι μικρές επιχειρήσεις (μέχρι 10 άτομα) είναι οι πιο ευαίσθητες σε μεταβολές του κατώτατου μισθού από το σύνολο των επιχειρήσεων, αφού η ελαστικότητα απασχόλησής τους ως προς τον ελάχιστο μισθό ανέρχεται στο -0,168. Αντίθετα στις μεγάλες επιχειρήσεις (10 άτομα και άνω) η σχέση μεταξύ απασχόλησης και κατώτατου μισθού προκύπτει στατιστικά μη σημαντική σε επίπεδο 5%, αλλά όχι 10%. Η διαφοροποίηση της επίδρασης του κατώτατου μισθού ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης συνάδει και με το μέγεθος του δείκτη *Kaitz*, ο οποίος είναι αισθητά υψηλότερος στις μικρές επιχειρήσεις. Ως εκ τούτου αναμένουμε ότι οι όποιες μεταβολές του κατώτατου μισθού θα έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στην απασχόληση των μικρών επιχειρήσεων, όπου οι μέσοι μισθοί είναι πολύ κοντά στον κατώτατο μισθό. Μια εναλλακτική διατύπωση θα μπορούσε να είναι ότι αυξήσεις στους ελάχιστους μισθούς βλάπτουν τις μικρές και οριακές επιχειρήσεις, ενώ φαίνεται να μην ενοχλούν τις μεγάλες, οι οποίες μπορούν ευκολότερα να απορροφήσουν το όποιο συνεπαγόμενο για αυτές αυξημένο κόστος εργασίας. Η επιπλέον επιβάρυνση αυτή των μικρών επιχειρήσεων, μέσα στη γενικότερη συγκυρία ακρίβειας πρώτων υλών και κυρίως της ενέργειας, εκτιμάται ότι θα είναι ένα σημαντικό επιπλέον κόστος.

Τα αποτελέσματα επαληθεύουν προηγούμενα ευρήματα της Έκθεσης για την αξιολόγηση του κατώτατου μισθού το 2021 (ΚΕΠΕ, 2021). Οι εκτιμημένες ελαστικότητες προκύπτουν λίγο μεγαλύτερες όταν ενσωματώνονται και τα πιο πρόσφατα δεδομένα, συνηγορώντας υπέρ της στενής σχέσης μεταξύ απασχόλησης και κατώτατου μισθού.

²⁰ Παρόμοια αρνητική σχέση μεταξύ της απασχόλησης των ασφαλισμένων μισθωτών του ΕΦΚΑ και του ύψους του κατώτατου μισθού έχουν βρει οι Μελέτες του ΚΕΠΕ (2018, 2021), με στοιχεία από τον ΕΦΚΑ για παλαιότερα έτη.

Πίνακας 4.8: Ελαστικότητα απασχόλησης ως προς κατώτατο μισθό

	Συνολική απασχόληση	Άνδρες	Γυναίκες	Μικρές επιχειρήσεις	Μεγάλες επιχειρήσεις
Ln(mw)	-0.094*	-0.112*	-0.065	-0.168**	0,101
	(-2.12)	(-2.48)	(-1.25)	(-2.89)	(1,82)
N	205	205	205	144	144

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΕΦΚΑ.

Σημειώσεις: Περίοδος εκτιμήσεων 2003m12-2020m12/2009m1-2020m12 για μικρές μεγάλες επιχειρήσεις. Όλες οι παλινδρομήσεις έχουν εκτιμηθεί με τη μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων και έχουν χρησιμοποιηθεί τυπικά σφάλματα τύπου Newey-West. Έκτος από το λογάριθμο του κατώτατου μισθού περιλαμβάνονται επίσης ο αριθμός των επιχειρήσεων, η μηνιαία μεταβολή του ΑΕΠ, ψευδομεταβλητές για το τρίμηνο, η τάση και το τετράγωνό της. Όλες οι συνεχείς μεταβλητές είναι σε λογάριθμο και ο συντελεστής του είναι η αντίστοιχη ελαστικότητα.

t-statistics στις παρενθέσεις. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

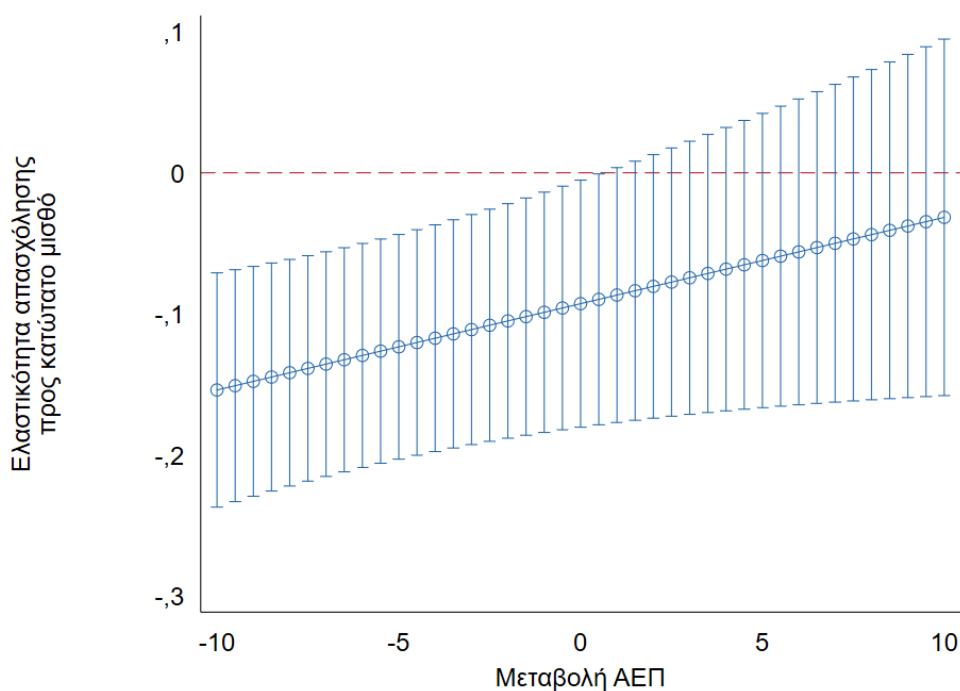
Μια ενδιαφέρουσα διάσταση της σχέσης μεταξύ του κατώτατου μισθού και της απασχόλησης είναι πώς αυτή διαφοροποιείται για διαφορετικά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης. Στο **Διάγραμμα 4.19** καταγράφεται η ελαστικότητα της απασχόλησης ως προς τον κατώτατο μισθό για μεταβολές του ΑΕΠ από -10 έως 10%. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις η επίδραση του κατώτατου μισθού σε περιόδους βαθιάς ύφεσης μπορεί να φτάσει μέχρι και -1,5, ενώ όσο καλυτερεύουν οι προοπτικές ανάπτυξης η επίδραση του κατώτατου μισθού αποδυναμώνεται, αν και συνεχίζει να είναι αρνητική. Είναι ενδιαφέρον ότι μόνο όταν το ΑΕΠ φτάσει σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, και ειδικότερα ξεπεράσει το 0,5%, ο κατώτατος μισθός φαίνεται να μην έχει κάποια στατιστικά σημαντική επίδραση στην απασχόληση. Το εύρημα αυτό σε κάποιο βαθμό εξηγεί γιατί η αξιολογητή αύξηση του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019 δεν φαίνεται να επηρέασε σημαντικά την απασχόληση κάτι που εκτιμούμε ότι θα ισχύει και για την αύξηση 2% τον Ιανουάριο του 2022.

Αξίζει πάντως να επισημάνουμε ότι η επίδραση μιας αύξησης του κατώτατου μισθού στην απασχόληση, σε αντίθεση με την αντίστοιχη στους μέσους μισθούς, θα εκδηλωθεί με σημαντική καθυστέρηση, και μπορεί να καμουφλαρισθεί από μεταβολές στις ώρες απασχόλησης. Επιπλέον, το ότι η αύξηση του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019 δεν φαίνεται να επηρέασε το ύψος της συνολικής απασχόλησης δεν σημαίνει απαραίτητα ότι δεν επηρέασε και το ρυθμό με τον οποίο η απασχόληση αυξανόταν. Δεδομένου ότι ο κατώτατος μισθός επηρεάζει το μέσο και αυτός με τη σειρά του το σχετικό ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης κάθε κλάδου, ο ρυθμός αύξησης της απασχόλησης σε κάποιο βαθμό ανακόπηκε λόγω της γενναίας αύξησης του κατώτατου μισθού τον Φεβρουάριο του 2019. Επιπλέον, το 2020 λόγω της πανδημίας, η οποία επιβράδυνε την οικονομική ανάπτυξη, αλλά και των μέτρων στήριξης που λήφθηκαν, τα οποία προφύλαξαν την απασχόληση, οι επιπτώσεις από την αύξηση του κατώτατου μισθού δεν είναι εύκολο να προσδιοριστούν επακριβώς.

Σε παρόμοιο συμπέρασμα κατέληξε και η αξιολόγηση της Παγκόσμιας Τράπεζας (World Bank, 2021) για λογαριασμό του Υπουργείου Εργασίας αξιοποιώντας μικροδεδομένα από τον ΕΦΚΑ και χρησιμοποιώντας την τεχνική difference-in-differences καθώς και η αξιολόγηση της Τράπεζας της Ελλάδος (Τράπεζα της Ελλάδος, 2021β), η οποία χρησιμοποιεί micro-aggregated data και επίσης εφαρμόζει την τεχνική difference-in-differences.

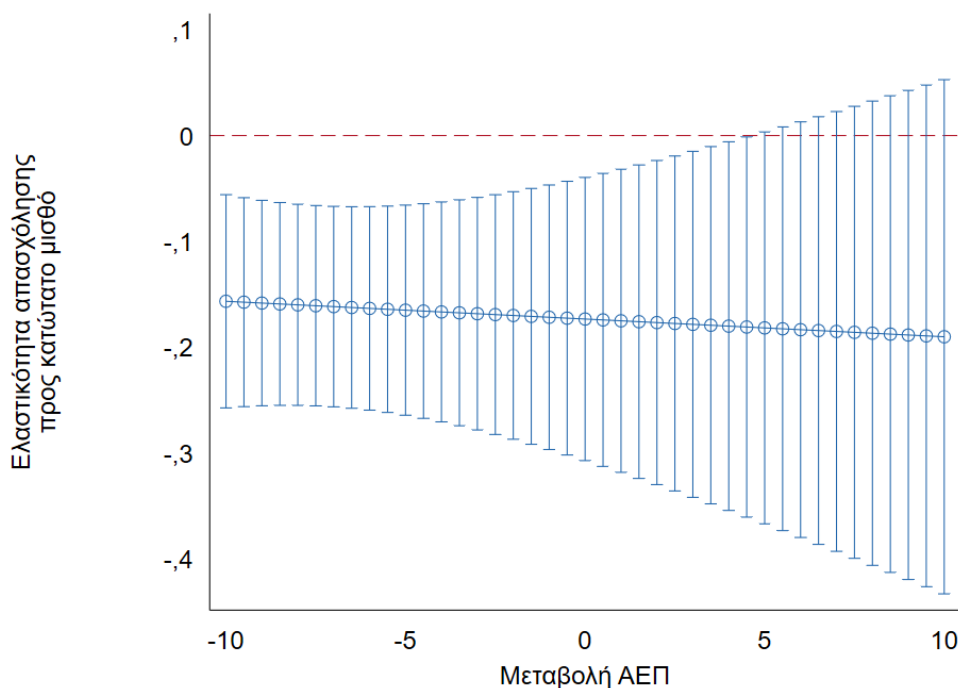
Είναι εντυπωσιακό ότι αν επαναλάβουμε την ίδια άσκηση για τις μικρές επιχειρήσεις η επίδραση του κατώτατου μισθού είναι αρνητική κοντά στο -0,17 και καθίσταται στατιστικά ασήμαντη όταν η μεταβολή του ΑΕΠ φτάνει περίπου στο 5%. Γίνεται, λοιπόν, κατανοητό ότι οι μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες αποτελούν το 85% των εργοδοτών, αλλά απασχολούν το 26% των μισθωτών, είναι ευαίσθητες σε μεταβολές του κατώτατου μισθού ακόμα σε περιόδους ανάπτυξης πιθανόν λόγω των μικρότερων δυνατοτήτων αντίδρασης σε μεταβολές του μισθολογικού κόστους τους, το οποίο συνδέεται στενά με το ύψος του κατώτατου μισθού.

Διάγραμμα 4.19 Επίδραση του κατώτατου μισθού στη συνολική απασχόληση ανάλογα το μέγεθος της μεταβολής του ΑΕΠ

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΕΦΚΑ.

Διάγραμμα 4.20 Επίδραση του κατώτατου μισθού στη απασχόληση των μικρών επιχειρήσεων ανάλογα το μέγεθος της μεταβολής του ΑΕΠ

Πηγή: Μηνιαία δελτία απασχόλησης ΕΦΚΑ.

Συνοψίζοντας, προκύπτει ότι η σχέση μεταξύ απασχόλησης και κατώτατων ημερομισθίων είναι μάλλον αρνητική, και η συσχέτιση των δύο διαφοροποιείται ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης, τον τύπο απασχόλησης (πλήρης ή μερική απασχόληση) και την ηλικία των εργαζομένων. Επίσης, μια σημαντική διάσταση είναι ο κλάδος που δραστηριοποιείται η κάθε επιχείρηση, καθώς κλάδοι με χαμηλό μέσο μισθό έχουν υψηλότερο μερίδιο στη συνολική απασχόληση, αλλά και στη μεταβολή της.

Η οικονομετρική ανάλυση έδειξε ότι η σχέση της απασχόλησης με τον κατώτατο μισθό είναι αρνητική για το σύνολο της απασχόλησης, ωστόσο συγκεντρώνεται στις μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες επιβαρύνονται περισσότερο από μια αύξησή του. Επίσης, η ένταση της σχέσης κατώτατων μισθών και απασχόλησης διαφοροποιείται ανάλογα με την οικονομική συγκυρία. Ειδικότερα, σε περιόδους ύφεσης, αύξηση του κατώτατου μισθού εκτιμάται ότι θα έχει αρνητική επίδραση στη συνολική απασχόληση, ενώ η αρνητική σχέση των δύο καθίσταται αμελητέα μόνο όταν το ΑΕΠ μεταβάλλεται με αξιόλογους θετικούς ρυθμούς. Επιπλέον, για τις μικρές επιχειρήσεις η αύξηση του ΑΕΠ θα πρέπει να ξεπερνά το 5% προκειμένου τα αποτελέσματα στην απασχόληση να μην προκύπτουν στατιστικά σημαντικά. Αξίζει να επισημάνουμε ότι η αρνητική επίδραση του κατώτατου μισθού μπορεί να εκδηλωθεί και ως επιβράδυνση της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας και όχι αποκλειστικά ως απολύσεις.

Συνεπώς, οι όποιες αποφάσεις αναφορικά με αύξηση του κατώτατου μισθού εκτός από το ότι θα πρέπει να είναι συμβατές με τις εξελίξεις της παραγωγικότητας, προκειμένου το όποιο αρνητικό τους αποτέλεσμα στην απασχόληση να είναι χαμηλής έντασης, θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη και το ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον και να αποφεύγονται σε περιόδους ύφεσης. Στη σημερινή συγκυρία οι ευνοϊκές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας, λόγω και των υψηλών ιδιωτικών εγχωρίων και ξένων άμεσων επενδύσεων, καθώς και των δημοσίων επενδύσεων ενισχυμένων με το Πρόγραμμα NGEU, της ανάκαμψης της κατανάλωσης και του τουρισμού, που οδηγούν στην εκτίμηση για αύξηση του ΑΕΠ πάνω από 5% μια αναγκαία, αλλά λελογισμένη αύξηση των κατώτατων αμοιβών, κυρίως λόγω διάβρωσής τους από τον πρόσφατο πληθωρισμό, είναι εφικτή.

4.5 Ομάδες που θα επηρεαστούν από αλλαγές στον κατώτατο μισθό

Κατά την υλοποίηση οποιασδήποτε πολιτικής έχει σημασία η ορθή στόχευση ή, με άλλα λόγια, να είναι οριοθετημένες οι ομάδες που θα επηρεαστούν από αυτήν. Αυτό ισχύει και για τις αποφάσεις που σχετίζονται με αλλαγές στον κατώτατο μισθό. Έχει τεκμηριωθεί ότι αυτοί που επηρεάζονται από τον κατώτατο μισθό, δηλαδή βλέπουν αλλαγές στις αποδοχές τους από εργασία ή επιπτώσεις στην απασχόλησή τους, είναι κυρίως όσοι αμείβονται με τον κατώτατο μισθό και γύρω από αυτόν, χωρίς να αποκλείονται επιδράσεις και στο υπόλοιπο της κατανομής των αποδοχών (ΚΕΠΕ, 2020). Αντίστοιχα, είναι κατανοητό ότι και οι επιχειρήσεις που απασχολούν προσωπικό που αμείβεται με αποδοχές κοντά στον κατώτατο μισθό αναμένεται να επηρεαστούν περισσότερο από τυχόν αλλαγές. Στη συνέχεια, γίνεται εκτίμηση των μεριδίων των μισθωτών που αναμένεται να επηρεαστούν από αύξηση του σημερινού κατώτατου μισθού, χρησιμοποιώντας τρία εναλλακτικά σενάρια λαμβάνοντας υπόψη τις αποδοχές τους το 2020. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται οι μισθωτοί του ιδιωτικού τομέα που αμείβονται με αποδοχές μέχρι τον μηνιαίο κατώτατο μισθό (663€), στη δεύτερη μισθωτοί που αμείβονται με μικτές αποδοχές χαμηλότερες από τον μηνιαίο κατώτατο μισθό προσαυξημένο κατά 10% (περίπου 730€) και η τρίτη περιλαμβάνει τους μισθωτούς που αμείβονται με αποδοχές χαμηλότερες από τον κατώτατο μισθό προσαυξημένο κατά 20% (περίπου 795€). Η λογική για αυτές τις ομάδες είναι ότι λόγω τριετιών ή απασχόλησης εκτός των τυπικών ωρών ή ημερών, πληροφορίες που δεν υπάρχουν στα διαθέσιμα δεδομένα, κάποιος μπορεί να αμείβεται με τον κατώτατο μισθό, αλλά με κάποιες προσαυξήσεις οι τελικές αποδοχές του να ξεπερνούν τον κατώτατο μισθό αισθητά.

Τα στατιστικά δεδομένα που χρησιμοποιούνται για τους υπολογισμούς προέρχονται από την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC) του 2020 (βλ. **Πίνακας 4.9**). Πρόκειται για μια δειγματοληπτική έρευνα νοικοκυριών που διενεργείται κάθε χρόνο από την ΕΛΣΤΑΤ και πλεονεκτεί έναντι εναλλακτικών πηγών στατιστικών

στοιχείων, διότι παρέχει πληροφορίες για τις μικτές αποδοχές των μισθωτών καθώς και για πλήθος άλλων χαρακτηριστικών τους. Το δείγμα στο οποίο βασίζονται οι εδώ εκτιμήσεις περιλαμβάνει τους μισθωτούς που απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας ανεξαρτήτως ωρών εργασίας και είναι άνω των 15 ετών.²¹

Ξεκινώντας από το σύνολο των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα περίπου ένας στους πέντε μισθωτούς αμείβεται κοντά στον κατώτατο μισθό (20,3%). Αν το όριο ανέβει στα 730€, τότε εύλογα το μερίδιο αυξάνεται σε πάνω από ένα στους τέσσερις (27,0%), ενώ αν αυξηθεί στα 795€, τότε πάνω από ένας στους τρεις εμπίπτει στην κατηγορία των επηρεαζόμενων από τον κατώτατο μισθό (33,7%). Οι λίγες ώρες εργασίας συχνά συνδέονται με χαμηλότερες αποδοχές, καθώς οι συνολικές αποδοχές είναι το γινόμενο των ωρών απασχόλησης επί την ωριαία αποζημίωση. Είναι εύλογο, λοιπόν, μεγαλύτερο μερίδιο αυτών που απασχολούνται μερικώς να αμείβονται με τον κατώτατο μισθό. Τα στοιχεία δείχνουν ότι το 87,4% των μερικώς απασχολούμενων αμείβεται με αποδοχές χαμηλότερες του κατώτατου μισθού, ενώ το ποσοστό σκαρφαλώνει στο 95,3% για αποδοχές έως τα 795€. Για τους πλήρως απασχολούμενους υπολογίζεται ότι 11,3% αυτών αμείβονται έως τον κατώτατο μισθό, ενώ ένας στους τέσσερις φτάνει έως τα 795€ μηνιαίως και, άρα, μπορεί να επηρεαστεί από αλλαγές στον σημερινό κατώτατο μισθό.

Ο κατώτατος μισθός αφορά συχνότερα τις γυναίκες από τους άνδρες, καθώς περίπου μία στις τρεις αμείβεται με αποδοχές ίσες ή χαμηλότερες των 663€ (28,8%), όταν το αντίστοιχο μερίδιο των ανδρών δεν ξεπερνά το 13,7%. Σχεδόν με διπλάσια συχνότητα αμείβονται οι γυναίκες από τους άνδρες με αποδοχές χαμηλότερες των 730€, ενώ η ψαλίδα μειώνεται στην κατηγορία κάτω των 795€. Η σχέση της ηλικίας με τις κατώτατες αποδοχές φαίνεται να έχει μορφή αντεστραμμένης καμπάνας. Οι νεότεροι αμείβονται συχνότερα με χαμηλότερες αποδοχές, οι μισοί με χαμηλότερες ή ίσες του κατώτατου μισθού, ενώ σχεδόν επτά στους δέκα βρίσκονται κάτω από τα 795€ μικτά τον μήνα. Λιγότερο πιθανό να επηρεαστούν από αλλαγές στον κατώτατο μισθό είναι οι μισθωτοί ηλικίας 35-44 ετών και 45-54 ετών, καθώς μόλις 16% περίπου αμείβονται με αποδοχές χαμηλότερες ή ίσες του κατώτατου. Από την άλλη μεριά, οι μισθωτοί άνω των 65 ετών, αμείβονται με τον κατώτατο με την ίδια περίπου συχνότητα που ισχύει για την ομάδα 25-34 ετών. Όμως, όσο ανεβαίνει το όριο, τόσο η ψαλίδα διευρύνεται μεταξύ των δύο ομάδων. Η ομάδα 65+ είναι η μόνη ομάδα στην οποία αυξάνεται τόσο λίγο το μερίδιο αυτών που αμείβονται κάτω από το όριο των σεναρίων όσο μεγαλώνει το όριο αυτό (ξεκινούν από 26,3% και φτάνουν ως 31,9%). Ενδεχομένως λόγω μεγαλύτερης ανομοιομορφίας στις αποδοχές των μελών αυτής της ομάδας.

²¹ Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα δεν επιτρέπει τον ακριβή εντοπισμό εκείνων που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό. Για παράδειγμα, με τις τριετίες κάποιος μπορεί να αμείβεται με βάση τον κατώτατο μισθό και οι αποδοχές του να ξεπερνούν τα 900€ μηνιαίως. Εύλογα, ενδέχεται όταν μεταβληθεί ο κατώτατος μισθός να επηρεαστούν οι αποδοχές του ακόμη και αν βρίσκεται εκτός των ορίων που τέθηκαν για την παρούσα άσκηση. Επιπλέον, καμία διαθέσιμη έρευνα δεν πληροφορεί αν κάποιος αμείβεται με βάση τον κατώτατο μισθό ή όχι.

Η εκπαίδευση έχει επίσης ουσιαστικό ρόλο στη διαμόρφωση των αποδοχών. Κατά κανόνα, όσο περισσότερη εκπαίδευση έχει κάποιος, τόσο υψηλότερες αποδοχές λαμβάνει. Έτσι, δεν είναι τυχαίο ότι χαμηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης έχουν μεγαλύτερα μερίδια μισθωτών με χαμηλές αμοιβές. Οι απόφοιτοι επαγγελματικής εκπαίδευσης ξεχωρίζουν αρνητικά καθώς περίπου τέσσερις στους δέκα αμείβονται με τον κατώτατο μισθό ή χαμηλότερες αποδοχές, ενώ επτά στους δέκα δεν ξεπερνούν τα 795€ μηνιαίως. Στην άλλη άκρη βρίσκονται οι κάτοχοι μεταπτυχιακού ή/και διδακτορικού τίτλου σπουδών. Αν κατατάξει κανείς τις εκπαιδευτικές ομάδες που αναμένεται να επηρεαστούν περισσότερο από αλλαγές στον κατώτατο μισθό, αυτές περιλαμβάνουν κατά σειρά τους απόφοιτους επαγγελματικής εκπαίδευσης, τους μισθωτούς που έχουν ολοκληρώσει το πολύ το δημοτικό και μετά τους απόφοιτους λυκείου. Οι χαμηλές αποδοχές αυτών των ομάδων αντανακλούν πιθανόν και σε ένα βαθμό τη χαμηλή αποτίμηση από την αγορά εργασίας των δεξιοτήτων που ενσωματώνουν.

Οι μισθωτοί στον πρωτογενή τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, δασοκομία) αμείβονται συχνότερα με τον κατώτατο μισθό ή χαμηλότερες αποδοχές. Οπότε, περίπου επτά στους δέκα αναμένεται να επηρεαστούν από τυχόν μεταβολή του. Ακολουθεί ο τριτογενής τομέας των υπηρεσιών, στον οποίο περιλαμβάνεται και ο τουρισμός, όπου πάνω από δύο στους δέκα αμείβονται με 663€ ή λιγότερα. Από την άλλη πλευρά, ο δευτερογενής τομέας μοιάζει να είναι λιγότερο ευαίσθητος, καθώς ακόμη και στο τρίτο σενάριο ($\leq 795\text{€}$) μόλις τέσσερις στους δέκα αναμένεται να επηρεαστούν από αλλαγές στον κατώτατο μισθό. Επομένως, οι μισθωτοί στον πρωτογενή τομέα πρωτίστως και ακολούθως στον τριτογενή τομέα είναι πιο ευαίσθητοι στις μεταβολές του κατώτατου. Μαζί με αυτούς και οι επιχειρήσεις που τους απασχολούν αναμένεται να υποστούν αυξημένη επίδραση από τυχόν αλλαγές στον κατώτατο μισθό.

Το είδος σύμβασης εργασίας διαφοροποιεί σημαντικά την πιθανότητα να επηρεαστεί κανείς από αλλαγές στον κατώτατο μισθό, όπως και το μέγεθος της τοπικής μονάδας στην οποία εργάζεται ο μισθωτός. Έτσι, αυτοί που δεν έχουν καθόλου σύμβαση είναι πιο ευάλωτοι και ακολουθούν αυτοί με σύμβαση ορισμένου χρόνου. Αντίθετα, μόνο 12,7% των μισθωτών που απασχολούνται με σύμβαση αορίστου αμείβονται με ή λιγότερα από 663€ μικτά μηνιαίως, ενώ και στην τρίτη ομάδα το μερίδιο δεν ξεπερνά το 25%. Αυτό σημαίνει ότι οι άτυπες μορφές απασχόλησης συνδέονται συχνότερα με χαμηλές αποδοχές και άρα αναμένεται να επηρεαστούν περισσότερο από αλλαγές στον κατώτατο μισθό. Το ίδιο ισχύει για τους μισθωτούς που απασχολούνται σε μικρές επιχειρήσεις. Αυτό σημαίνει ότι μια αλλαγή στον κατώτατο μισθό αναμένεται να επηρεάσει τόσο τους μισθωτούς στις μικρότερες επιχειρήσεις, αλλά μέσω του πλήθους των χαμηλόμισθων μισθωτών και τις ίδιες τις επιχειρήσεις μεταβάλλοντας το κόστος εργασίας. Αντίθετα, οι επιχειρήσεις που απασχολούν περισσότερα από 50 άτομα έχουν λίγους χαμηλόμισθους, μόλις 7,8% του συνόλου στο πρώτο σενάριο και ως 14,8% με στο τρίτο σενάριο και, άρα, θα επηρεαστούν λιγότερο από τυχόν μεταβολές στον κατώτατο μισθό.

Πίνακας 4.9 Ποσοστό μισθωτών με μηνιαίες αποδοχές χαμηλότερες από 663€, 730€ και 795€ (%)

	MMM≤663€	MMM≤730€	MMM≤795€
Σύνολο	20,3	27,0	33,7
Σχέση απασχόλησης			
Πλήρους απασχ/σης	11,3	18,1	25,5
Μερικής απασχ/σης	87,4	93,1	95,3
Φύλο			
Άνδρες	13,7	19,2	26,3
Γυναίκες	28,8	36,9	43,1
Ηλικία			
15-24 ετών	49,6	60,5	67,7
25-34 ετών	26,8	36,4	46,8
35-44 ετών	16,1	21,5	27,4
45-54 ετών	16,2	21,3	26,6
55-64 ετών	16,8	23,4	28,6
65+ ετών	26,3	30,1	31,9
Εκπαίδευση			
Δημοτικό ή λιγότερο	25,8	33,2	42,5
Γυμνάσιο	21,3	27,6	34,9
Λύκειο	22,4	30,7	38,5
Μετα-δευτεροβάθμια	15,0	19,0	22,8
Επαγγελματική	39,2	49,9	65,8
ΑΕΙ	17,3	22,9	27,6
Μεταπτυχιακές σπουδές	9,3	11,1	14,3
Τομέας απασχόλησης			
Πρωτογενής	35,6	40,6	48,7
Δευτερογενής	11,5	16,8	24,0
Τριτογενής	22,1	29,2	35,7
Είδος σύμβασης εργασίας			
Αορίστου	12,7	18,4	24,6
Ορισμένου	30,4	38,2	45,5
Χωρίς σύμβαση	47,1	57,1	64,1
Μέγεθος επιχείρησης			
1-5 άτομα	36,2	44,9	54,4
6-10 άτομα	26,1	33,5	42,6
11-19 άτομα	15,7	22,8	28,6
20-49 άτομα	12,2	17,2	21,1
50+ άτομα	7,8	11,0	14,8

Πηγή: Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2020, ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Σημείωση: MMM = Μικτός Μηνιαίος Μισθός

Πλαίσιο 2 Εναλλακτικός προσδιορισμός ομάδων που θα επηρεαστούν από αλλαγές στον κατώτατο μισθό

Ο Πίνακας Α 2 του παραρτήματος παρουσιάζει τα μερίδια των μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα χρησιμοποιώντας ως κριτήριο τις κατώτατες ωριαίες αποδοχές από εργασία, όπως αυτές προκύπτουν με βάση τον κατώτατο μισθό και την υπόθεση ότι οι συνθήκες ώρες

εργασίας είναι 40 την εβδομάδα. Όπως φαίνεται στον σχετικό πίνακα το μερίδιο των μισθωτών που αμείβονται κοντά στον κατώτατο μισθό μειώνεται σημαντικά σε 12,7%. Η διαφορά αυτή προέρχεται από τους μερικώς απασχολούμενους (<30 ώρες ανά εβδομάδα) οι οποίοι πλέον εμφανίζονται πολύ λιγότερο ευαίσθητοι σε αλλαγές στον κατώτατο μισθό: μόλις το 13,6% αμείβεται με το κατώτατο ωρομίσθιο ή λιγότερο έναντι 87,4% όταν χρησιμοποιείται ο μηνιαίος κατώτατος μισθός ως κριτήριο. Το εύρος των διαφορών εντός όλων των επιμέρους χαρακτηριστικών περιορίζεται. Ωστόσο, αν και μειωμένη, η ανομοιογένεια διατηρείται και παραμένει σημαντική κατά την άποψή μας. Λόγου χάρη, το 33,1% των αποφοίτων επαγγελματικής εκπαίδευσης αμείβεται με το κατώτατο ωρομίσθιο ή λιγότερο, ενώ το ίδιο ισχύει για το 4,2% των κατόχων μεταπτυχιακών σπουδών. Αντίστοιχα, οι μισθωτοί χωρίς σύμβαση είναι τρεις φορές πιο πιθανό να αμείβονται με το κατώτατο ωρομίσθιο ή λιγότερο από εκείνους με σύμβαση αορίστου, ενώ μόλις το 5,8% των μισθωτών σε μεγάλες επιχειρήσεις είναι χαμηλόμισθοι.

5 Συμπεράσματα

Η παρούσα Έκθεση συνεισφέρει στη διαδικασία αξιολόγησης του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου καταγράφοντας την τρέχουσα οικονομική συγκυρία αναφορικά με τις εξελίξεις στην ελληνική αγορά εργασίας και τη σχετική θέση της χώρας στο διεθνές περιβάλλον, ενώ παρουσιάζει τη σχετική θέση της Ελλάδας αναφορικά με το ύψος του κατώτατου μισθού σε ονομαστικούς όρους και όρους αγοραστικής δύναμης. Στη συνέχεια, αναλύει περιγραφικά και οικονομετρικά τη διαχρονική σχέση μεταξύ κατώτατου μισθού και βασικών μεγεθών που αναμένεται να επηρεάσει (μέσος μισθός, μισθολογική ανισότητα και φτώχεια, παραγωγικότητα, ανταγωνιστικότητα και τιμές, καθώς και απασχόληση), ενώ επιχειρεί να εντοπίσει όσους αναμένεται να επηρεαστούν από μεταβολές του κατώτατου μισθού.

Η εργασία αυτή πρακτικά ολοκληρώθηκε με το ξέσπασμα της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία, ενώ ο πόλεμος είναι άγνωστο πόσο θα διαρκέσει. Ήδη οι τιμές των καυσίμων έχουν επηρεαστεί και οι μεσοχρόνιες συνέπειες αυτού του πολέμου είναι ανυπολόγιστες. Πολύ πιθανόν να αυξηθεί ο πληθωρισμός σε ευρωπαϊκό επίπεδο, να μειωθεί η οικονομική δραστηριότητα της χώρας (τουρισμός, μεταφορές) και να αυξηθούν τα δημόσια ελλείμματα. Γενικά η ιστορία έχει δείξει ότι τέτοια γεγονότα έχουν σημαντικές αρνητικές συνέπειες για την οικονομία.

Μακροοικονομικά φαίνεται ότι η χώρα το 2021 έχει σχεδόν επανέλθει στο προ του 2020 επίπεδο ξεπερνώντας τις απώλειες της πανδημίας. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αυξήθηκε αξιόλογα το δεύτερο και το τρίτο τρίμηνο του 2021, ενώ καταγράφεται βελτίωση στην παραγωγικότητα της εργασίας, αν και ακόμα η χώρα υστερεί σε σχέση με άλλες χώρες της Ε.Ε. Σε όρους ανταγωνιστικότητας καταγράφεται αξιόλογη μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας, ενώ αν και καταγράφονται αυξήσεις στις τιμές το δεύτερο μισό του 2021, αυτές όντας μικρότερες από των ανταγωνιστών μας δεν φαίνεται να επιδείνωσαν ιδιαίτερα την ανταγωνιστικότητα τιμής.

Όσον αφορά στην αγορά εργασίας, αν και η απασχόληση αυξάνεται σταθερά, δεν έχει ανακτήσει ακόμα το χαμένο έδαφος λόγω της πανδημίας. Είναι ενθαρρυντικό ότι ο αριθμός των ανέργων και το ποσοστό ανεργίας συνεχίζουν να μειώνονται. Τα δεδομένα από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού δείχνουν ότι οι μισθωτοί στον ιδιωτικό τομέα, που είναι πιο πιθανό να επηρεαστούν από τυχόν μεταβολές του κόστους εργασίας, αυξήθηκαν αν συγκρίνουμε το τρίτο τρίμηνο του 2021 με το αντίστοιχο του 2019, αν και εντοπίζονται δημογραφικές και κλαδικές διαφορές, οι οποίες συνηγορούν στο ότι ίσως θα ήταν σκόπιμο να μην αντιμετωπίζονται όλοι οι κλάδοι με τον ίδιο τρόπο.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο από 1η Ιανουαρίου 2022 ο κατώτατος μισθός αυξήθηκε κατά 2% για όλους τους μισθωτούς, χωρίς ηλικιακή διάκριση, και πλέον ανέρχεται στα 663€ και το κατώτατο ημερομίσθιο για όλους τους εργατοτεχνίτες διαμορφώνεται στα 29,04€. Δεδομένου ότι αυτή η αύξηση έλαβε χώρα μόλις πριν από δύο μήνες, είναι αδύνατο να

εντοπιστούν σε τόσο σύντομο διάστημα οι επιδράσεις της, μιας και σε ορισμένα μεγέθη εμφανίζονται με σημαντική χρονική υστέρηση. Για το λόγο αυτό αναλύονται οι μακροχρόνιες σχέσεις μεταξύ του κατώτατου μισθού και βασικών οικονομικών μεγεθών.

Η ανάλυση των στοιχείων του ΕΦΚΑ δείχνει ότι μεγάλη μερίδα των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα αμείβεται πλέον με τον κατώτατο μισθό ή με μισθό εξαιρετικά κοντά στον κατώτατο. Ο κατώτατος μισθός είναι ήδη το 65% του μέσου μισθού στον ιδιωτικό τομέα, όπως φαίνεται και από τον δείκτη Kaitz, καταδεικνύοντας πόσο κοντά είναι οι δύο και επιβεβαιώνοντας την σχέση τους. Προκύπτει ότι οι μικρές επιχειρήσεις, με έως 10 εργαζόμενους, κατά μέσο όρο έχουν χαμηλότερους μισθούς σε σχέση με τις πιο μεγάλες (>10), που προσφέρουν κατά κανόνα καλύτερες αμοιβές, ενώ καταγράφονται και συστηματικές κλαδικές μισθολογικές διαφορές. Ως εκ τούτου η επίδραση του κατώτατου μισθού δεν είναι ομοιογενής, καθώς, κατά κανόνα, επηρεάζει περισσότερο τις μικρές επιχειρήσεις και συγκεκριμένους κλάδους.

Οι οικονομετρικές εκτιμήσεις επιβεβαιώνουν τα παραπάνω, αφού η ελαστικότητα των μέσων μισθών ως προς τον κατώτατο μισθό είναι θετική και στατιστικά σημαντική με τους μισθούς στις μεγάλες επιχειρήσεις και σε όσους εργάζονται με πλήρη απασχόληση να προκύπτουν λιγότερο ευαίσθητοι σε μεταβολές του κατώτατου μισθού. Σε κλαδικό επίπεδο, συγκεκριμένοι πολυπληθείς κλάδοι όπως αυτοί που σχετίζονται με τον τουρισμό, το εμπόριο και η μεταποίηση χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη ευαισθησία σε μεταβολές του κατώτατου μισθού.

Η σχέση μεταξύ απασχολούμενων μισθωτών του ιδιωτικού τομέα και του ύψους του κατώτατου μισθού προκύπτει αρνητική, ενώ φαίνεται να είναι πιο έντονη για τις μικρές επιχειρήσεις και διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με τη φάση του οικονομικού κύκλου. Αναμένουμε ότι αυξήσεις του κατώτατου μισθού θα έχουν πιο δυσμενείς επιπτώσεις στην απασχόληση των μικρών επιχειρήσεων, όπου οι μέσοι μισθοί είναι πολύ κοντά στον κατώτατο μισθό. Μάλιστα, η επιπλέον επιβάρυνση των μικρών επιχειρήσεων στην τρέχουσα συγκυρία με τις σημαντικές αυξήσεις στις τιμές των πρώτων υλών και της ενέργειας, εκτιμάται ότι θα είναι ένα σημαντικό επιπλέον κόστος.

Ένα ενδιαφέρον εύρημα είναι ότι η επίδραση του κατώτατου μισθού διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με τη φάση του οικονομικού κύκλου. Σε περιόδους έντονης ύφεσης η αρνητική επίδραση του κατώτατου μισθού εμφανίζεται εξόχως δυσμενής, ενώ περιορίζεται και εξαφανίζεται όσο μεγαλώνει ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας. Αν και για το σύνολο του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας η αρνητική σχέση της απασχόλησης με τον κατώτατο μισθό αποδυναμώνεται σε σχετικά χαμηλά επίπεδα ανάπτυξης του ΑΕΠ, περίπου 0,5%, όσον αφορά στις μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες είναι πιο ευαίσθητες σε μεταβολές του κατώτατου μισθού, η αντίστοιχη αρνητική σχέση καθίσταται αμελητέα σε σαφώς υψηλότερα επίπεδα ανάπτυξης, της τάξεως του 5%.

Συνεπώς, οι όποιες αποφάσεις αναφορικά με τη μεταβολή του κατώτατου μισθού εκτός από το ότι θα πρέπει να είναι συμβατές με τις εξελίξεις της παραγωγικότητας, προκειμένου το όποιο αρνητικό τους αποτέλεσμα στην απασχόληση να είναι χαμηλής έντασης, θα πρέπει επίσης να λαμβάνουν υπόψη και το ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον και να αποφεύγονται σε περιόδους ύφεσης.

Μία αύξηση του κατώτατου μισθού δεν αναμένεται να προκαλέσει άμεση δημοσιονομική επιβάρυνση, καθώς εκτιμάται ότι θα αυξήσει τα έσοδα από φορολογία εισοδήματος, ασφαλιστικές εισφορές και ΦΠΑ σε μεγαλύτερο βαθμό από την επιπλέον επιβάρυνση που θα υπάρξει λόγω αύξησης των επιδομάτων ανεργίας και λοιπών επιδομάτων που καθορίζονται ως ποσοστό του κατώτατου μισθού (Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα, επίδομα παιδιού, κτλ.). Εντούτοις, χρειάζεται προσοχή καθώς αυτή τη στιγμή ο κατώτατος μισθός σε δωδεκάμηνη βάση (773,5€) σχεδόν ταυτίζεται με τον «κατώτατο» μισθό του Δημοσίου (ΜΚ1 για ΥΕ 780€) και ενδέχεται περαιτέρω αύξησή του να προκαλέσει αξιώσεις για αλυσιδωτές μισθολογικές αυξήσεις στο Δημόσιο τομέα επιβαρύνοντας τα δημόσια οικονομικά.

Οι πρόσφατες εξελίξεις στον πληθωρισμό, που έχουν οδηγήσει σε συρρίκνωση του κατώτατου μισθού σε όρους αγοραστικής δύναμης, σε συνδυασμό με το ευνοϊκό μακροοικονομικό περιβάλλον μάλλον στη δεδομένη στιγμή συνηγορούν και επιτρέπουν την περαιτέρω αύξηση του κατώτατου μισθού. Οποιαδήποτε όμως αύξηση δεν θα πρέπει να είναι υπερβολικά μεγάλη, καθώς όπως προκύπτει κάτι τέτοιο εκτιμάται ότι θα επιβαρύνει περισσότερο τις μικρές επιχειρήσεις, καθώς και τις επιχειρήσεις σε συγκεκριμένους κλάδους. Λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι ο κατώτατος μισθός συναντιέται και σε κλάδους που είναι ανοιχτοί στο διεθνή ανταγωνισμό οι όποιες προσαρμογές του πρέπει να είναι λελογισμένες και να λαμβάνουν υπόψη την εξέλιξη της παραγωγικότητας της εργασίας στους συγκεκριμένους κλάδους.

Ακόμη, θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν τόσο η αύξηση του 2% που ισχύει από την αρχή του έτους όσο και οι πρόσφατες και μελλοντικές φορολογικές και ασφαλιστικές ελαφρύνσεις μισθωτών και των επιχειρήσεων.

Επίσης, είναι σκόπιμο η εκάστοτε αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού να μην είναι ξαφνική για τις επιχειρήσεις ούτε να αλλάζει δραστικά τον βραχυχρόνιο προγραμματισμό τους. Η έγκαιρη αναγγελία του θεωρείται διεθνώς ως καλή πρακτική. Επιπλέον, θα διευκόλυνε τους εμπλεκόμενους επιστημονικούς φορείς αν η διαδικασία αναπροσαρμογής του κατώτατου μισθού χρονικά εξελισσόταν παράλληλα με τη διαθεσιμότητα στατιστικών δεδομένων, τα οποία τους πρώτους μήνες του έτους δεν είναι ακόμα διαθέσιμα.

Βιβλιογραφία

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΚΕΠΕ (2021). *Έκθεση για την αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου.*

ΚΕΠΕ (2022). “Οι προβλέψεις του υποδείγματος παραγόντων για τις βραχυπρόθεσμες εξελίξεις στο ΑΕΠ”, Μονάδα Οικονομικών Προβλέψεων Υποδείγματος Παραγόντων. *Οικονομικές Εξελίξεις Τεύχος 47.*

Τράπεζα της Ελλάδος (2021α). *Ενδιάμεση Έκθεση για τη Νομισματική Πολιτική.*

Τράπεζα της Ελλάδος (2021β). *Έκθεση για την αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου.*

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

European Commission (2022). *European Economic Forecast. Winter 2022.*

Kanellopoulos, N. C. & Koutroulis, A. G., (2016). “Non-linearities in euro area inflation persistence”, *Economic Modelling*, Elsevier, vol. 59(C), pages 116-123.

OECD (2021). *Economic Outlook*, Volume 2021, Issue 2.

World Bank, (2021). *Greece Minimum Wage Indicative Analysis.*

Παράρτημα Α Πρόσθετοι Πίνακες και Διαγράμματα

Πίνακας Α 1 Πραγματική παραγωγικότητα ανά ώρα εργασίας (2015=100)

	2019Q1	2019Q2	2019Q3	2019Q4	2020Q1	2020Q2	2020Q3	2020Q4	2021Q1	2021Q2	2021Q3
ΕΕ27	100,8	103,8	104,9	106,4	101,5	104,5	104,7	107,5	102,8	103,8	105,6
Βέλγιο	91,8	99,6	110,7	101,3	93,4	106,1	112,4	104,6	94,1	104,2	113,2
Βουλγαρία	94,4	103,7	117,5	125,6	95,2	104,8	117,1	125,6	97,8	108,1	120,4
Τσεχία	97,2	104,0	115,0	113,0	100,5	104,2	110,5	115,6	100,1	105,7	114,2
Δανία	106,6	109,3	104,2	107,4	107,7	110,0	104,7	108,6	106,7	107,7	:
Γερμανία	101,0	108,4	101,6	103,4	101,7	107,0	101,8	105,6	102,9	110,9	102,4
Εσθονία	106,9	113,6	125,2	122,5	111,5	119,3	124,9	127,4	113,1	121,4	120,2
Ιρλανδία	109,8	108,5	116,3	113,6	112,3	120,8	134,9	122,1	135,2	133,7	134,4
Ελλάδα	92,5	94,3	103,3	97,1	95,9	106,5	93,1	101,8	102,0	94,6	106,3
Ισπανία	96,0	98,8	106,9	103,5	96,4	103,4	104,5	100,0	95,1	93,8	104,5
Γαλλία	103,4	103,4	100,9	105,1	101,2	105,7	100,6	107,3	104,4	103,5	99,2
Κροατία	93,3	105,3	115,2	103,7	94,9	91,1	105,0	98,2	96,5	104,2	119,4
Ιταλία	97,9	99,0	103,9	102,2	100,8	102,6	105,0	103,5	102,6	99,9	104,6
Κύπρος	102,9	102,9	108,8	105,0	103,0	105,2	109,4	107,5	104,4	107,2	111,2
Λετονία	101,2	116,4	117,6	119,9	101,5	118,5	118,6	126,5	111,3	118,7	127,6
Λιθουανία	104,6	109,8	121,2	115,6	109,5	118,1	127,3	123,3	114,2	117,6	131,8
Λουξεμβούργο	96,9	99,5	98,0	100,8	99,4	101,4	99,6	103,9	108,3	107,6	105,6
Ουγγαρία	97,1	105,5	111,7	121,6	101,6	108,7	114,7	123,9	100,1	107,5	113,0
Μάλτα	93,0	96,4	98,2	95,8	93,3	91,9	91,9	93,2	97,5	96,4	101,8
Ολλανδία	96,2	103,6	102,1	97,4	95,1	102,7	100,2	96,9	95,4	105,8	103,5
Αυστρία	99,5	99,9	104,1	102,6	101,3	102,8	103,1	107,4	98,9	99,7	105,0
Πολωνία	111,2	117,5	113,1	135,4	114,8	111,2	111,3	131,1	109,5	114,2	113,7
Πορτογαλία	98,9	101,8	108,3	100,2	99,8	108,3	106,8	99,2	100,9	97,2	108,3
Ρουμανία	96,9	107,7	132,2	141,0	98,5	100,3	127,7	140,5	106,8	121,7	145,9
Σλοβενία	104,7	109,3	119,0	110,2	104,0	114,1	116,3	111,6	110,8	114,8	119,2

ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ – ΚΕΠΕ
Αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου

Σλοβακία	98,7	105,8	114,9	110,5	99,4	114,0	120,0	118,2	108,0	111,5	123,2
Φινλανδία	98,2	103,1	107,4	106,1	99,0	103,3	106,4	106,7	100,7	105,3	109,4
Σουηδία	97,8	101,8	109,3	104,8	100,4	100,5	114,2	105,7	103,0	105,6	116,7

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία ΚΕΠΕ. Σημείωση: η πραγματική παραγωγικότητα λαμβάνει υπόψη τη μεταβολή των τιμών, αλλά δεν επιτρέπει σύγκριση μεταξύ των χωρών, καθώς ο δείκτης υπολογίζεται με βάση την επίδοση της εκάστοτε χώρας το 2015. Ωστόσο, μεγαλύτερη απόκλιση από το 100 σημαίνει ceteris paribus ταχύτερη μεταβολή της παραγωγικότητας.

Πίνακας Α 2 Ποσοστό μισθωτών με ωριαίες αποδοχές χαμηλότερες από 3,876€ (%)

	Σύνολο	Μερίδιο
	(1)	(2)
Σύνολο	12.7	:
Σχέση απασχόλησης		
Πλήρους απασχ/σης (>29)	12.6	88.2
Μερικής απασχ/σης (<30)	13.6	11.8
Φύλο		
Άνδρες	10.9	47.8
Γυναίκες	15.1	52.2
Ηλικία		
15-24 ετών	37.3	13.3
25-34 ετών	18.5	34.1
35-44 ετών	8.7	22.5
45-54 ετών	10.0	20.9
55-64 ετών	8.7	8.0
65+ ετών	18.1	1.3
Εκπαίδευση		
Δημοτικό ή λιγότερο	19.1	12.6
Γυμνάσιο	17.5	10.5
Λύκειο	14.4	43.0
Μετα-δευτεροβάθμια	8.4	4.3
Επαγγελματική	33.1	9.7
ΑΕΙ	7.8	17.5
Μεταπτυχιακές σπουδές	4.2	2.4
Τομέας απασχόλησης		
Πρωτογενής	29.3	6.1
Δευτερογενής	7.6	12.0
Τριτογενής	13.5	81.8
Είδος σύμβασης εργασίας		
Αορίστου	9.0	50.1
Ορισμένου	16.0	29.3
Χωρίς σύμβαση	29.8	20.5
Μέγεθος επιχείρησης		
1-5 άτομα	24.6	56.4
6-10 άτομα	12.9	12.5
11-19 άτομα	7.9	12.0
20-49 άτομα	7.2	8.0
50+ άτομα	5.8	11.1

Πηγή: Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2020, ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΚΕΠΕ.
Σημείωση: οι στήλες (2) και (4) αθροίζουν κάθετα στο 100% εντός κάθε χαρακτηριστικού.